

**Ministerul Agriculturii,
Dezvoltării Regionale
și Mediului**

**Aprobat
prin Decizia Consiliului Național de
Coordonare a Dezvoltării Regionale**

nr. 13/18 din 16.11.2018

**STUDIU
PRIVIND CENTRELE URBANE DE DEZVOLTARE ÎN
REPUBLICA MOLDOVA**

VERSIUNEA EXTINSĂ

Chișinău 2020

Coordonatori:

Dorin Andros, Secretar de Stat, MADRM

Igor Malai, Șef Direcția Politici de Dezvoltare Regională, MADRM

Alexandru Muravschi, Șef Unitatea de Suport în Politici de Dezvoltare Regională, GIZ/MSPL

Angela Dumitrasco, Consultant superior, GIZ/MSPL

Autori:

Adrian Mariciuc, Consultant International

Veaceslav Bulat, Consultant Național

Elaborată cu suportul:

Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), prin intermediul proiectului „Modernizarea Serviciilor Publice Locale în Republica Moldova” (MSPL), cu suportul financiar al Ministerului German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (BMZ) și al Guvernul Suediei.

Partenerii proiectului:

Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului

Agențiile pentru Dezvoltare Regională Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia

CUPRINS

Delimitări conceptuale.....	v
Sumar executiv	8
1 Identificarea problemei	12
1.1 De ce este importantă dezvoltare urbană.....	12
1.2 Tendințe la nivel UE și mondial	14
1.3 Analiza contextului intern	17
1.3.1 <i>Caracteristici generale.....</i>	17
1.3.2 <i>Demografie și capital uman.....</i>	20
1.3.3 <i>Accesibilitate .....</i>	31
1.3.4 <i>Economia și infrastructura de suport a afacerilor.....</i>	44
1.3.5 <i>Finanțe publice.....</i>	56
1.3.6 <i>Servicii publice (apă potabilă, canalizare, gazoduct).....</i>	65
1.3.7 <i>Infrastructura socială, de educație și de cercetare-inovare.....</i>	72
1.3 Necesitatea intervenției	78
1.4 Cadrul instituțional-legal.....	79
2 Obiectivele politicii publice	84
2.1 Obiective generale și specifice.....	84
2.2 Opțiuni /scenarii posibile, impact și riscuri	86
• <i>Opțiunea 0. Status quo - menținerea situației existente;.....</i>	86
• <i>Opțiunea 1. Identificarea și susținerea unei rețele cu un număr limitat de centre urbane - poli de creștere;.....</i>	86
• <i>Opțiunea 2. Identificarea și susținerea unei rețele de centre urbane - poli de creștere într-o formulă extinsă inclusiv cu măsuri de sprijin pentru celelalte centre urbane cu peste 10.000 de locuitori. ....</i>	86
2.2.1 <i>Opțiunea 0. Status-quo - Menținerea situației existente.....</i>	86
2.2.2 <i>Opțiunea 1. Identificarea și susținerea unei rețele cu un număr limitat de centre urbane - poli de creștere.....</i>	90
2.2.3 <i>Opțiunea 2. Identificarea și susținerea unei rețele de centre urbane - poli de creștere într-o formulă extinsă inclusiv cu măsuri de sprijin pentru celelalte centre urbane cu peste 10.000 de locuitori. ....</i>	93
2.3 Opțiune selectată	96
2.4 Implementarea opțiunii selectate.....	98
2.4.1 <i>Acțiuni de implementare a politicii de dezvoltare urbană .....</i>	99
2.4.2 <i>Etape și termeni de implementare .....</i>	107
2.4.3 <i>Estimarea generală a costurilor și a rezultatelor. Indicatori.....</i>	107
2.5 Monitorizarea și evaluarea	110
Bibliografie.....	116

ACRONIME ȘI ABREVIERI

ADR	Agenție de Dezvoltare Regională
APC	Administrație publică centrală
APL	Administrație publică locală
ASP	Agenția Servicii Publice
CRD	Consiliu Regional pentru Dezvoltare
CNCDR	Consiliul Național pentru Coordonarea Dezvoltării Regionale
DU	Documentație de urbanism
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
GIZ	Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei
ITI	Investiții Teritoriale Integrate
IACP	Indicator agregat al capacității de polarizare
MADRM	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
PATN	Plan de amenajare a teritoriului național
PDPC	Program de dezvoltare a polilor de creștere
PPP	Parteneriat public-privat
PUG	Planul urbanistic general
PUZ	Planul urbanistic zonal
SF	Studiu de fezabilitate
TDG	Transferuri cu destinație generală
TDS	Transferuri cu destinație specială
UAT	Unitate administrativ-teritorială
UTAG	Unitatea teritorială autonomă cu statut special Găgăuzia
UE	Uniunea Europeană

Delimitări conceptuale

Autorități ale administrației publice locale de nivel 1 – autorități publice (consiliu local și primar), luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului) pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor colectivităților locale;

Autorități ale administrației publice locale de nivel 2 – autorități publice (consiliu raional și președintele raionului), luate în ansamblu, care sunt constituite și activează pe teritoriul raionului, municipiului Chișinău, municipiului Bălți, unității teritoriale autonome cu statut juridic special pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor populației unității administrativ-teritoriale respective.

Buget de venituri fără o destinație specială al unei unități administrativ-teritoriale - reprezintă volumul fondurilor pe care o autoritate locală îl poate folosi pentru cheltuieli variate, inclusiv pentru investiții de capital și, respectiv, cheltuielile de operare și mentenanță aferente acestora. Metodologia de calcul aferentă se regăsește în **Anexa 1** la prezentul document.

Buget operațional - este un instrument pentru facilitarea prioritizării unui pachet de investiții într-o perioadă de implementare clar determinată. Metodologia de calcul aferentă se regăsește în **Anexa 1** la prezentul document.

Dezvoltare urbană - componentă a dezvoltării regionale care are în centrul său **orașul / zona urbană funcțională**, evidențiind aspecte sectoriale ale locuirii, ale terenurilor urbane, dezvoltării economice, îmbunătățirii serviciilor publice, protecției mediului etc.

Externalitate - efect indirect al unei activități de consum sau de producție asupra altor agenți economici decât cel aflat la originea activității respective de consum sau producție. Externalitățile pot fi pozitive sau negative.

Indicele agregat al capacității de polarizare – instrument calculat pe baza metodelor de ierarhizare multicriteriale, care permit realizarea de clasamente, compararea unităților administrativ-teritoriale și măsurarea decalajelor dintre acestea prin prisma capacității de polarizare. În contextul în care motoarele performanței teritoriale sunt accesibilitatea și conectivitatea, competitivitatea economică, resursele financiare, resursele umane, existența unei infrastructuri fizice și locative corespunzătoare, a unui sector de servicii publice bine dezvoltat, pentru calculul acestui indicator am ales următoarele categorii mari de indicatori: **accesibilitate, economie, capacitate financiară, capitalul umană, serviciile publice**. Metodologia de calcul aferentă se regăsește în **Anexa 5** la prezentul document.

Investiții teritoriale integrate (ITI) - instrument de punere în aplicare a strategiilor teritoriale într-o manieră integrată, care permite guvernelor centrale să pună în aplicare programe la nivel intersectorial și să recurgă la finanțare provenind de la mai multe axe prioritare ale unuia sau ale mai multor programe, pentru a asigura punerea în aplicare a unei strategii integrate pentru un teritoriu specific.

Municipiu - localitate de tip urban cu un rol deosebit în viața economică, social-culturală, științifică, politică și administrativă a țării, cu importante structuri industriale, comerciale și instituții din domeniul învățământului, ocrotirii sănătății și culturii. Statutul de municipiu este

atribuit orașelor Chișinău, Bălți, Bender, Cahul, Ceadâr-Lunga, Comrat, Edineț, Hâncești, Orhei, Soroca, Strășeni, Tiraspol și Ungheni.

Oraș - formă complexă de așezare omenească, cu dimensiuni variabile și dotări edilitare, îndeplinind, de obicei, mai multe funcții: administrativă, industrială, comercială, politică și culturală. Din punct de vedere legal, orașul este o subdiviziune politică, creată de către stat, care se diferențiază de celelalte subdiviziuni, în cazul Republicii Moldova, raion, sat. Conform art. 6. alin. (1) din Legea 764/2001 orașul este o unitate administrativ-teritorială în care majoritatea resurselor de muncă este ocupată în activități neagricole cu un nivel diversificat de dotare și echipare, exercitând o influență socioeconomică semnificativă asupra zonei înconjurătoare. Uniunea Europeană și Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică și-au armonizat de curând definiția cu privire la orașe.¹ Mai concret, această metodă implică mai multe etape: se selectează toate celulele din grilă cu o densitate de peste 1.500 de locuitori pe kilometru pătrat; se grupează celulele adiacente de mare densitate, umplând spațiile libere prin utilizarea iterativă a regulii majorității și reducând centrul urban numai la acele grupe cu o populație de minimum 50.000 de locuitori; și se selectează municipiile cu cel puțin jumătate din populația din centrul urban pentru a deveni parte a orașului.

Orașe secundare - orașe non-capitală a căror performanță economică și socială este suficient de importantă pentru a influența performanța economiei naționale. În nici un moment, nu este mai puțin important decât orașul capitală, iar faptul că i se spune "oraș secundar" nu înseamnă că este un oraș de categoria a doua. Câteva exemple din Uniunea Europeană întăresc această afirmație. Astfel, de exemplu Barcelona, Munchen, Milano sau Lyon sunt orașe secundare. Nu înseamnă că sunt "al doilea" oraș - pentru că există doar unul din acestea în fiecare țară, pentru că în funcție de specificul local aceste orașe secundare nu sunt la fel, ci variază enorm. Uneori sunt foarte mari capitale regionale. Alteori sunt orașe mult mai mici.

Planificare - efort conștient de a defini în mod sistematic probleme și de a gândi modalități de îmbunătățire a calității procesului de luare a deciziilor pentru diminuarea efectelor negative ale acestora.

Pol de creștere - localitate / ansamblul de localități urbane, care au capacitatea de a difuza creșterea asupra teritoriilor pe care le polarizează. Un pol de creștere concentrează o populație numeroasă în contextual teritorial dat, este ușor accesibil, beneficiază de o infrastructură fizică și locativă bine dezvoltată, oferă o gamă diversificată de servicii publice și private și polarizează economic zona în care este amplasat, găzduind companii din diferite domenii și generând locuri de muncă.

Un oraș pol de creștere: (1) se află în afara ariei de dominație absolută a orașului capitală sau a altor orașe de importanță națională; (2) interacționează cu orașele de la nivel superior, în domeniul economic și al serviciilor publice și private (învățământ superior, servicii medicale, financiar-bancare, aprovizionarea cu anumite bunuri și servicii); (3) își bazează creșterea pe resurse locale și pe cele din arealele rurale polarizate, având o arie de influență de circa 25-30 km.

---

¹ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/focus/2012_01_city.pdf

Program - instrument de implementare a unei politici publice / strategii de dezvoltare, care conține proiectele și activitățile prioritare.

Plan urbanistic și de amenajare a teritoriului – totalitate de documente scrise și desenate referitoare la un teritoriu definit, prin care se analizează situația existentă și se stabilesc obiectivele, acțiunile și măsurile de planificare a teritoriului și de dezvoltare urbanistică a localităților pe o perioadă determinată.

Strategie de dezvoltare urbană – reprezintă documentul strategic prin care se stabilește viziunea pe termen mediu/lung a unei unități teritoriale, și cuprinde acțiuni interconectate care urmăresc îmbunătățirea condițiilor economice, de mediu, climatice, sociale și demografice ale unei zone urbane.

Urbanizare – (a) proces social prin care orașele cresc, iar societățile devin mai urbane; (b) proces de formare și creștere a orașelor; sau (c) o tranziție istorică de la cea mai mare parte din mediul rural la cea predominant urbană. În termeni statistici, urbanizarea reflectă o creștere a procentului populației totale a unei țări care trăiește în orașe. Acest număr reprezintă gradul de urbanizare al unei țări. Rata de urbanizare este viteza cu care procentul din totalul populației care locuiește în orașe este în creștere.

Zonă metropolitană este suprafața situată în jurul unor aglomerații urbane, delimitată prin studii de specialitate, în cadrul cărora se creează relații reciproce de influență în domeniul căilor de comunicare, economic, social, cultural și al infrastructurii edilitare.

O zonă metropolitană este formată dintr-un nucleu central, oraș sau aglomerație urbană, și o periferie formată dintr-o serie de comune, o mare parte a populației active a acestora lucrând în nucleul central. Această noțiune ține seama de existența unor zone periferice puternic polarizate de centru și a căror creștere o urmărește pe cea a centrului.

Pentru a fi considerată zonă metropolitană, un areal se caracterizează printr-un nucleu central care are un număr minim de locuitori (de exemplu METREX² a stabilit minimum 500.000 de locuitori) sau de locuri de muncă. Se recunoaște de asemenea, un anumit prag al navetismului locuință – loc de muncă de la periferie către nucleul central (de exemplu 15% dintre activii din nucleul central locuiesc la periferie). În practică, acești parametri au fost stabiliți în mod arbitrar și au o importanță relativă.

Zonă urbană funcțională - areal format din unul sau mai multe centre urbane cu caracter polarizator din punct de vedere socio-economic și localitățile înconjurătoare, între care există cel puțin o relație bazată pe migrație și navetism (datorată proximității), care împărtășesc una sau mai multe specializări funcționale și/sau caracteristici cultural-istorice, și care însumează o populație de cel puțin 150.000 locuitori.

---

² METREX = Rețeaua Europeană a Regiunilor și Zonelor Metropolitane

Sumar executiv

Rolul orașelor în evoluția social-economică a unui stat este unul determinant și de importanță majoră. Generic, orașele sunt locuri în care se produc cea mai mare parte a activităților economice, în care se înregistrează cele mai mari creșteri ale productivității și în care se creează cele mai multe dintre locurile de muncă noi. Este important ca Republica Moldova să dispună de o strategie de dezvoltare urbană amplă și coerentă, care să sprijine orașele, pentru ca acestea să-și îndeplinească funcțiile urbane, mai ales în cazul acelor orașe care polarizează, care au legături intense cu arealele înconjurătoare, a căror dezvoltare este dependentă de aceste orașe.

În acest context, în *Planul de acțiuni* al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2016-2018, în cadrul componentei I. „*Dezvoltare regională echilibrată*”, regăsim următoarele două acțiuni: Acțiunea 3.1. Elaborarea unui studiu privind identificarea centrelor urbane de dezvoltare și Acțiunea 3.2. Elaborarea Programului cu privire la realizarea politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare. Cele două acțiuni au ca și entitate responsabilă actualul Minister al Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului.

Aceste responsabilități din Planul de acțiuni au fost preluate de MADRM în cadrul **Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională 2016-2020**³. Astfel, la *Obiectivul specific nr. 2. Asigurarea creșterii economice sustenabile în regiuni*, identificăm **Măsura 2.1. Conceptualizarea rețelei de centre urbane**. Această măsură presupune activități menite să identifice și să clarifice conceptul de centre urbane cu potențial de dezvoltare economică competitivă și orientarea proiectelor investiționale către consolidarea infrastructurii acestora, astfel încât să impulsioneze procesele economice în regiuni. Ca și acțiuni de realizat, au fost identificate: Acțiunile 2.1.1. Elaborarea și aprobarea analizei *ex ante* privind identificarea centrelor urbane de dezvoltare; 2.1.2. Elaborarea programului cu privire la realizarea politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare; 2.1.3. Ajustarea documentelor de politici sectoriale la prevederile politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare.

Sistemul urban din Republica Moldova este complex și conține 66 de localități urbane. Prezentul demers a împărțit localitățile urbane din Republica Moldova în următoarele categorii:

- **capitala Chișinău și municipiul Bălți**, ca urmare a importanței majore pe care o au în dezvoltarea Republicii Moldova au fost analizate ca ținte de dezvoltare spre care trebuie să tindă fiecare din celelalte municipii și orașe. Din punctul de vedere al nevoilor de dezvoltare pentru Chișinău și Bălți propunem următoarele domenii: cercetare-dezvoltare-inovare, sporirea competitivității IMM-urilor, mobilitatea urbană, promovarea sustenabilității și calității locurilor de muncă și abordarea acestora prin prisma conceptului de **zonă metropolitană**. Delimitarea ariei de influență ar urma să se realizeze în baza unui studiu distinct.
- **un număr determinat de orașe - poli de creștere** care au cea mai bună șansă de a deveni motoare de creștere economică la nivel național și regional și pot contribui la îmbunătățirea politicilor de dezvoltare și a investițiilor publice. Pentru acestea este propusă realizarea unui Program privind dezvoltarea polilor de creștere, în cadrul căreia ar urma să avem investiții la nivelul următoarelor domenii: conectivitatea și mobilitate urbană, competitivitate și susținerea activităților economice, revitalizare urbană,

³ Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2016–2020, pag. 30

modernizarea infrastructurii urbane, eficiență energetică și iluminat public. Alocarea resurselor se va realiza în baza unor strategii de dezvoltare locală.

- **Celelalte centre urbane cu peste 10.000 de locuitori** vor urma centrele urbane desemnate poli de creștere. Pentru acestea se vor depune eforturi în vederea identificării unor resurse financiare suplimentare pentru finanțarea ca exercițiu pilot cel puțin a unuia dintre domeniile susținute la nivelul polilor de creștere.
- **Centrele urbane sub 10.000 de locuitori** pot fi incluse în inițiativa LEADER (Legăturile dintre acțiunile pentru dezvoltarea economiei rurale). Acestea se pot asocia cu zona rurală învecinată în GAL-uri (Grupuri de acțiune locală) și să deruleze activități de mobilizare și promovare a dezvoltării locale. Experiențele din alte state au arătat că LEADER poate aduce modificări semnificative în viața cotidiană a oamenilor din GAL, jucând un rol important la încurajarea unor răspunsuri inovatoare la problemele vechi și noi.
- **Cele 10 centre urbane din Stânga Nistrului** în contextul existenței unor premise favorabile pot fi incluse în una dintre cele 4 categorii menționate anterior în funcție de criteriile care au stat la baza tipologiei utilizate.

Documentul conține o analiză a orașelor din Republica Moldova, cu accent pe localitățile cu peste 10.000 de locuitori. În acest context au fost colectați indicatorii macro-economiци necesari analizei din surse primare și secundare, a fost studiată experiența altor țări, au fost desfășurate întâlniri pentru înțelegerea elementelor care influențează sistemul urban.

Prin prezenta politică publică vom propune selectarea unui număr determinat de orașe pentru a maximiza impactul. Chiar dacă economia Republicii Moldova a înregistrat în anul 2017 o creștere cu 4,5% comparativ cu anul 2016, valoarea produsului intern brut (PIB) depășind 150 miliarde de lei, acest nivel plasează în continuare Moldova pe unul din ultimele locuri între statele europene. Republica Moldova își bazează creșterea pe nivelul de dezvoltare din Chișinău și Bălți, **celelalte localități urbane nu au capacitatea de a valorifica oportunitățile de dezvoltare pentru sine și zona din imediata proximitate, iar pentru a diminua decalajul de dezvoltare Republica Moldova are nevoie de o rețea de centre urbane cât mai dinamice și mai competitive.**

Selectarea orașelor s-a realizat în baza *Indicatorului agregat al capacității de polarizare*, calculat în baza metodelor de ierarhizare multicriteriale care permit realizarea de clasamente, compararea unităților administrative-teritoriale și măsurarea decalajelor dintre acestea, fiind utilizată metoda rangurilor reale care ține cont de distanțele relative dintre valorile individuale ale indicatorilor. Indicatorii luați în calcul au grade de importanță diferite, ponderile mai ridicate fiind atribuite indicatorilor care oferă un conținut informațional mai bogat.

Problema generică identificată din analiza realizată este faptul că “sistemul urban din Republica Moldova nu oferă posibilități/opportunități atractive pentru locuitori, mediul de afaceri, și vizitatori”. În acest context, obiectivul general al Politicii Publice a fost formulat în felul următor “**Crearea unei rețele de centre urbane de dezvoltare atractive pentru locuitori, antreprenori și vizitatori care generează creștere, ocupare a forței de muncă și stimulează dezvoltarea zonelor teritoriale adiacente**”.

Acest obiectiv general este construit pe următoarele obiective specifice:

- **Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces a centrelor urbane de dezvoltare și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare;**
- **Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic al centrelor urbane de dezvoltare pentru a stimula competitivitatea;**

- ***Sporirea atractivității centrelor urbane de dezvoltare și a potențialului lor de a genera creșterea calității vieții cetățenilor.***

Opțiunile de implementare identificate în cadrul Propunerii de Politică Publică sunt:

- **Opțiunea 0.** Status quo - menținerea situației existente;
- **Opțiunea 1.** Identificarea și susținerea unei rețele cu un număr limitat de centre urbane - poli de creștere;
- **Opțiunea 2.** Identificarea și susținerea unei rețele de centre urbane - poli de creștere într-o formulă extinsă inclusiv cu măsuri de sprijin pentru celelalte centre urbane cu peste 10.000 de locuitori.

În urma analizei rezultatelor obținute în cadrul indicatorului agregat al capacității de polarizare și al capacității financiare a Republicii Molodva de a susține o intervenție dedicată zonei urbane, vom propune spre implementare Opțiunea 1 – stabilirea unei rețele de poli de creștere, care presupune identificarea următoarelor **6 orașe drept poli de creștere economică** în Republica Moldova: **Cahul, Comrat, Edineț, Orhei, Soroca și Ungheni.**

Pentru ca aceste orașe să poată deveni atractive pentru locuitori, antreprenori și turiști și să genereze dezvoltare în arealul pe care îl polarizează am propus pentru aceste orașe intervenții concentrate într-un **Program privind Dezvoltarea Polilor de Creștere (PDPC)** finanțat din resurse ale Autorității naționale responsabile de politica de dezvoltare regională precum și din alte surse interne și externe. Acest program are ca scop creșterea calității vieții și crearea de noi locuri de muncă, prin reabilitarea infrastructurii urbane, sprijinirea mobilității bunurilor și persoanelor, revitalizarea urbană, îmbunătățirea serviciilor urbane, precum și prin dezvoltarea structurilor de sprijinire a afacerilor și a antreprenoriatului.

Pentru identificarea acțiunilor care urmează a fi incluse în PDPC am utilizat ca metodă o combinație între minimul de necesități (**nevoile interne**) și piramida nevoilor cetățenilor, sectorului privat, turiștilor (**nevoile externe**). Pentru că orașele trebuie să funcționeze ca puncte de servicii pentru populație (localnici sau turiști) și pentru industrie într-o perspectivă mai largă, planul de acțiuni propus se bazează pe **suprapunerea celor 3 piramide.**

Plecând de la această metodă, PDPC ar putea include pentru finanțare exclusiv intervenții la nivelul orașelor desemnate poli de creștere prin prezenta politică publică, în cadrul următoarelor domenii:

A. Conectivitate și mobilitate urbană;

B. Competitivitate și susținerea activităților economice, inclusiv sprijinirea centrelor urbane cu potențial turistic;

C. Revitalizare urbană, inclusiv reabilitarea unor foste terenuri industriale și redarea către comunitate;

D. Modernizarea infrastructurii urbane, eficiență energetică și iluminat public.

Identificarea orașelor cu potențial de creștere economică reprezintă una dintre etapele necesare pentru impulsivarea proceselor economice la nivel local, întrucât impactul politicii date are un efect asupra localităților, asupra zonei lor adiacente, dar și asupra regiunii din care face parte. Eventualele măsurile propuse pot crea un climat favorabil pentru atragerea de investiții noi și consolidarea celor existente. Acestea li se pot adăuga inclusiv măsuri orientate spre diversificarea serviciilor locale cu scopul general de susținere a afacerilor și promovare a antreprenoriatului în zona urbană.

În cadrul acestui document, la nivelul opțiunii selectate domeniile menționate mai sus sunt detaliate la nivel de activități care pot fi propuse pentru finanțare. Pentru a nu concentra toate eforturile financiare în zona de infrastructură, propunem **o limitare a finanțării pentru domeniul D propus anterior la maxim 30% din valoarea totală a Programului privind dezvoltarea polilor de creștere.**

Pentru a putea genera un impact al intervenției la nivel național, acest PDPC va avea un caracter multianual, de preferat perioada 2019-2025. Pentru determinarea alocării necesare am utilizat ca instrument bugetul operațional, adică capacitatea efectivă a unei localități de a utiliza resurse pentru dezvoltare. Cu ajutorul acestui instrument, am ajuns la **aproximativ 816,31 milioane lei ca nevoie pentru întreg intervalul 2019-2025.** Pentru a beneficia de resurse, localitățile desemnate poli de creștere vor trebui să dispună de **minim o strategie de dezvoltare locală și un plan urbanistic general** în care vor fi evidențiate intențiile de investiții și proiectele propuse la nivelul domeniilor menționate mai sus. Aceste acțiuni se vor derula pe parcursul anului 2019. În procesul etapei de pregătire a strategiei de dezvoltare locală, a planului urbanistic general și a aplicațiilor (proiectelor), orașele poli de creștere vor beneficia de **sprijinul Agențiilor de Dezvoltare Regională** din regiunea din care fac parte.

Pentru a putea genera un impact al intervenției la nivel local, fiecare localitate poli de creștere va beneficia de sume predeterminate. Ca formulă de alocare propunem următoarea abordare: jumătate din suma alocată acestui Program se va aloca în mod egal fiecăruia din cele 6 localități selectate, iar cealaltă jumătate se va aloca direct proporțional cu populația localității. De asemenea, propunem ca pentru primii 5 ani alocarea de resurse să fie securizată, urmând în ultimii 2 ani, alocarea să fie realizată în baza unei analize transparente a eficienței utilizării resurselor având ca obiectiv dezvoltarea unei competiții benefice între localități care să stimuleze performanța utilizării resurselor. Urmând o astfel de metodologie, fiecare localitate are o minimă alocare de 68 milioane lei, la care se adaugă un procent aferent ponderii populației sale în populația totală a celor 6 localități desemnate poli de creștere. În mod concret, în această perioadă, fiecare localitate ar urma să beneficieze de alocări pentru dezvoltare de minim 106,76 milioane lei (Edineț) și un maxim de 151,16 milioane lei (Cahul).

După asumarea prezentei politici publice și dezvoltarea Programului, procesul de implementare poate fi divizat convențional în trei etape: etapa de pregătire (termen estimativ 1 an - 2019), etapa 1 de implementare (4 ani – 2020-2023) și etapa a doua de implementare (2 ani – 2024-2025).

Monitorizarea și evaluarea implementării Programului sunt etape distincte și importante care asigură buna realizare a acestui document de politici. La nivelul fiecăruia dintre cele 4 domenii ale Programului propunem un sistem de indicatori care stabilește rezultatele așteptate a fi realizate. Acest sistem de indicatori este gestionat și monitorizat de către ADR și Autoritatea națională responsabilă de politica de dezvoltare regională (ANRPDR).

1 Identificarea problemei

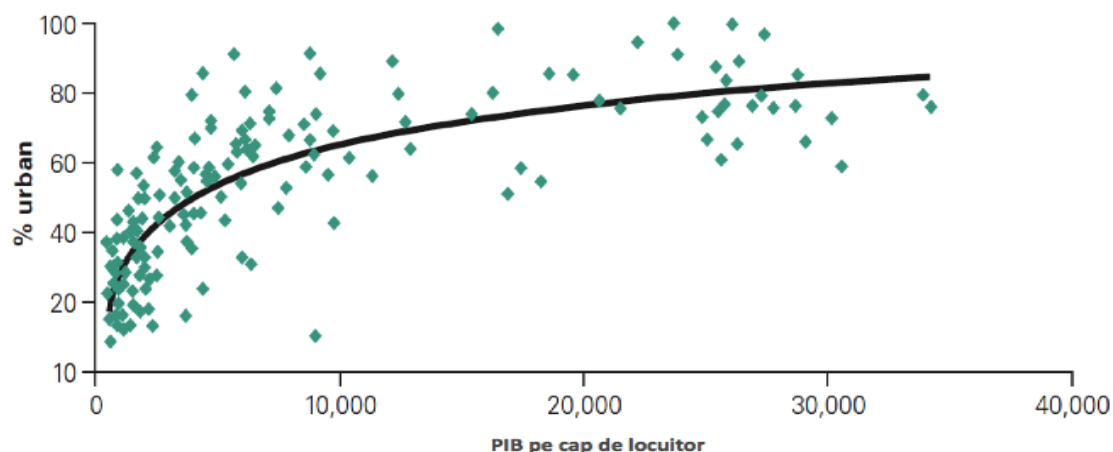
1.1 De ce este importantă dezvoltare urbană

Economia de piață și dezvoltarea urbană au fost întotdeauna strâns legate. Astăzi, orașele sunt asociate cu avantajele și oportunitățile oferite de aglomerarea diverselor sectoare economice. Teritoriile urbane acoperă cea mai mare parte a populației, a producției și a consumului. Ele sunt una dintre cele mai importante unități din analiza economică, socială și de mediu, precum și o bază pentru strategiile politicii de dezvoltare.

Dezvoltarea orașelor se realizează prin construirea pe atuurile pe care acestea le au. Într-un context economic global, lipsa unor avantaje care să poată fi valorificate face dificilă implicarea orașelor în atragerea de resurse și investiții. Din cauza dimensiunii, fragmentării și a lipsei de servicii din unele zone, dezvoltarea sistemului urban se poate realiza doar într-un mod coordonat, inițiativă precum cea prezentă, derulată de MADRM care pot oferi un cadru pentru astfel de intervenții.

În ultimii 30-40 de ani observăm o tendință majoră de dezvoltare a zonelor urbane și de urbanizare în întreaga lume, deoarece este perioada în care o mare parte din populația lumii a preferat mai degrabă locația urbană decât o zonă rurală. Astăzi, mai mult de 60% din cei peste 7 miliarde de oameni ai planetei au ales să locuiască în orașe. În consecință, una dintre problemele cele mai presante este creșterea competitivității orașelor și identificarea rolului acestora în dezvoltarea globală. Ca urmare a urbanizării, nu au avut loc doar modificări ale structurii de locuire, ci s-a modificat structura de producție și consum, crescând astfel importanța zonelor urbane, precum și impactul acestora asupra dezvoltării regionale a unui anumit stat.

Figura 1 Relația grad de urbanizare – nivel de dezvoltare

Sursa: Annez, Patricia Clarke și Robert M. Buckley. "Urbanization and Growth: Setting the Context". 2006. Banca Mondială

Dacă ne uităm la economiile lumii care se află în creștere putem observa o tendință generalizată: centrele urbane sunt "motoarele" unei economii. Aproximativ 70% din populația UE locuiește într-o zonă urbană, iar aceste zone generează peste două treimi din PIB-ul UE. Nici o țară nu s-a dezvoltat, fără a-și organiza sistemul urban mai înainte. În Figura 1. se arată legătura directă

între gradul de urbanizare⁴ și nivelul de dezvoltare soci-economică măsurat prin PIB pe cap de locuitor. Cu cât un stat este mai urbanizat, cu atât nivelul său de dezvoltare este mai ridicat.

Totuși, simpla concentrare a firmelor și a oamenilor, într-o locație geografică specifică, nu garantează neapărat dezvoltarea. Prin urmare, urbanizarea poate fi o condiție necesară, dar nu suficientă pentru generarea și susținerea creșterii economice.

Din analiza literaturii de specialitate am identificat un număr de factori drept premise necesare pentru ca urbanizarea să genereze creștere economică. Aceștia sunt:

a) Deținerea unei mase critice a populației. Există o corelație pozitivă între mărimea populației care trăiește în zonele urbane și nivelul venitului țării. Creșterea economică este generată la un anumit nivel optim de concentrare urbană: concentrarea urbană excesivă creează congestie și costuri mai ridicate pentru producerea calității vieții, în timp ce concentrația urbană insuficientă împiedică efectele sinergice ale economiilor de scară. Prin urmare în demersul nostru am selectat orașele cu peste 10.000 de locuitori, altele decât Chișinău și Bălți.

b) Un mediu economic favorabil care încurajează antreprenoriatul. Rolul orașelor ca motor al creșterii economice nu provine doar din concentrarea fizică a oamenilor și a firmelor, ci și din capacitatea orașului de a crea un mediu în care agenții economici pot interacționa cu ușurință pentru a utiliza eficient resursele productive și să creeze bunuri și servicii. Zonele urbane posedă capacitatea de a atrage capital și muncă din alte regiuni. Prin urmare în demersul nostru am selectat orașele în care există o activitate economică consistentă.

c) Existența capacității de inovare. Crearea unei economii competitive necesită nu numai antreprenorii dispuși să își asume riscuri, ci și idei inovatoare, mobilizarea cunoștințelor locale, internaționale și a competențelor și tehnologiilor disponibile. Acestea sunt elemente care în majoritate cazurilor sunt un atribut al mediului urban. Prin urmare în demersul nostru am urmărit activitatea din centrele universitare, altele decât Chișinău și Bălți.

d) Alte condiții la fel de importante care fac ca urbanizarea să ducă la creșterea economică sunt:

- disponibilitatea infrastructurii publice, inclusiv a transportului, apă potabilă, canalizare și sisteme de gestionare a deșeurilor;
- guvernarea urbană eficientă;
- furnizarea de tehnologii informaționale și difuzarea mai rapidă a cunoștințelor;
- disponibilitatea locurilor de muncă;
- capacitatea orașului de a se adapta cu competențe la solicitările mediului extern.

După cum putem observa, factorii care fac ca o zonă urbană să fie atractivă nu intră întotdeauna în sfera de control a autorităților locale, ei reprezentând adesea continuarea unor dinamici istorice. Cu toate acestea, autoritățile locale dispun de o serie de instrumente prin care pot spori nivelul de atractivitate al propriilor orașe, iar investițiile la nivelul zonelor urbane pot fi complementare - cu fonduri de la bugetul de stat, bugete locale și din alte surse.

Promovarea unei politici privind dezvoltarea orașelor în Republica Moldova nu trebuie să se subsumeze unei finanțări naționale sau europene, ci trebuie realizată deoarece servește unui

---

⁴ Punctul de vedere dominant în politicile de dezvoltare accentuează: legătură directă între gradul de urbanizare și nivelul de creștere economică, măsurat ca PIB pe locuitor, iar exemple privind un grad de urbanizare ridicat pentru zone precum Singapore și Hong Kong, China, Marea Britanie, Japonia, SUA, Franța sau Germania sunt grăitoare.

scop funcțional clar: crearea unei rețele de orașe atractive pentru locuitori, antreprenori și vizitatori bazată pe o mai bună utilizare a potențialului celor mai importante zone urbane de a genera creștere, ocuparea forței de muncă și de a stimula dezvoltarea.

1.2 Tendințe la nivel UE și mondial

Indiferent de țara despre care vorbim, orașele contribuie la creșterea economică, într-o măsură foarte mare. De regulă, partea cea mai consistentă a producției și a creșterii economice se datorează unui număr relativ mic de orașe. Spre exemplu, la nivelul UE, 28 dintre cele mai mari orașe (care concentrează doar 7,8% din totalul populației UE) generează aproximativ 23% din PIB-ul acesteia, iar 228 de orașe secundare (cu aproximativ 15% în totalul populației UE) asigură 40% din PIB. Aceste orașe sunt motoarele principale de creștere a economiei UE și, cu cât funcționează mai bine, cu atât creșterea economică a Uniunii în ansamblul său este mai mare.

Dacă este să analizăm politicile europene trebuie spus că UE nu are o bază legală pentru elaborarea și implementarea politicilor de dezvoltare urbană. De regulă, aceste măsuri sunt lăsate la latitudinea statelor membre, cu respectarea principiului subsidiarității. Cu toate acestea, UE are o tradiție îndelungată de promovare, dezvoltare și redevoltare urbană și, ca atare, a jucat un rol major în susținerea orașelor în direcția promovării competitivității economice și a coeziunii economice, sociale și teritoriale. Cele mai multe dintre aceste eforturi au constituit o parte a politicii regionale.

Prin urmare, **dezvoltarea urbană nu poate fi desprinsă de dezvoltarea regională**. Politica Uniunii Europene privește orașele ca parte integrantă și acestea sunt considerate motorul dezvoltării regionale. În acest sens, revitalizarea orașelor și programarea atentă a dezvoltării urbane este în mod inerent o chestiune regională. Orașele influențează competitivitatea regională și reprezintă o sursă de inovare pentru regiunea în care se află. În regiuni, este necesar să se consolideze competitivitatea orașelor și să se concentreze pe consolidarea funcțiilor centrelor mai slabe, crearea rețelelor de orașe și dezvoltarea parteneriatelor urban-rural.

Uniunea Europeană și statele membre sunt conștiente de faptul că orașele și aglomerările urbane joacă un rol decisiv în dezvoltarea economică, socială și de mediu. Europa ca atare caută un model unic care să poată aborda în mod eficient problemele politicii urbane la nivel european. Experiențele diferite ale țărilor europene privind politica urbană în ultimul deceniu au pregătit calea pentru stabilirea unui set de principii generale care stau la baza politicilor de succes în dezvoltarea urbană. Având în vedere locațiile geografice foarte diverse și cultura instituțională, legislativă și administrativă a fiecărui stat membru, recomandările specifice din documentele relevante sunt privite ca un organism "deschis" și un cadru de posibilități de implementare la nivel național.

Uniunea Europeană în ansamblu și orașele în particular se confruntă în prezent cu o dublă provocare: îmbunătățirea competitivității orașelor și, în același timp, satisfacerea nevoilor sociale și de mediu ale dezvoltării durabile. Nevoia de competitivitate, de dezvoltare durabilă și de alte provocări noi la nivel mondial aduc clar în prim plan principiile parteneriatului, cooperării și abordărilor coordonate la toate nivelurile teritoriale. Din punct de vedere tematic, acest lucru se datorează, în principal, efectelor schimbărilor climatice, aspectelor privind consumul de energie, siguranței și durabilității și utilizării eficiente a stocurilor în scădere a resurselor strategice neregenerabile. Deja multe părți ale Europei se confruntă cu efectele condițiilor meteorologice extreme, calitatea și deficitul de apă potabilă, precum și capacitatea

și uzura rețelelor cu întreruperi masive iminente. Amenințările majore vor fi îmbătrânirea populației și excluziunea socială, care va exercita o presiune enormă asupra bugetelor publice și a pieței forței de muncă; aceasta va fi cuplată de migrația la scară largă din regiunile mai sărace ale lumii către Uniunea Europeană. Din aceste motive, **problemele urbane au devenit parte a politicii de coeziune** și numeroase organisme ale Uniunii Europene au depus eforturi substanțiale de coordonare care ar trebui să contribuie la rezolvarea acestei probleme în statele membre.

În același timp, este important să se facă diferența dintre dezvoltarea urbană promovată de Comisia Europeană prin politica de coeziune și dezvoltarea urbană promovată ca parte a cooperării interguvernamentale (de exemplu, Agenda Teritorială, Perspectiva Europeană de Dezvoltare Spațială etc.). La un nivel de bază, două modele diferite au conturat politicile de dezvoltare regională în ultimele decenii. Primul model se referă la avantajele concentrării în jurul zonelor dezvoltate și al polilor de creștere, ceea ce va crea beneficii pe termen lung și pentru zonele defavorizate, și va contribui la creșterea convergenței. Cel de-al doilea model evidențiază rolul statului în promovarea unei dezvoltări mai uniforme între regiuni și în soluționarea externalităților negative ale aglomerației.

Una dintre sarcinile politicii urbane este de a crea o structură urbană echilibrată și policentrică și de a consolida potențialul inadecvat al unor centre regionale și centre de categorie inferioară care, în zonele mai puțin urbanizate, ar putea reprezenta astfel de centre. Sistemele urbane policentrice stimulează creșterea economică, sunt mai sustenabile din punct de vedere al protecției mediului și sprijină coeziunea teritorială mai bine decât sistemele urbane monocentrice.

Această dinamică este valabilă și la nivel de țară, indiferent de nivelul de dezvoltare a acesteia. Astfel, în toate țările UE, de la cele mai dezvoltate (de exemplu, Germania, Franța, Regatul Unit) până la cele mai puțin dezvoltate (de exemplu, România sau Bulgaria), orașele primare și cele secundare dețin ponderi de 10%-30% din totalul populației și generează aproximativ 50%-70% din PIB. Situația este și mai ilustrativă atunci când se iau în considerare zonele urbane funcționale mai mari ale orașelor respective. De exemplu, în România, zonele urbane funcționale ale orașului București și ale celor 40 de reședințe de județ generează 90% din veniturile companiilor la nivel național.

În fiecare țară din lume, orașul primar (cel mai mare centru urban) este cel care culege primele roade ale procesului de dezvoltare. În anul 1790, New York era cel mai mare oraș din SUA, cu un număr de doar 33.000 de locuitori. În prezent, acesta este în continuare principalul centru economic din SUA și cel mai mare ca număr de locuitori. Orașele secundare reprezintă sursa de dinamism a unei țări și au un rol esențial în îmbunătățirea performanțelor economiei naționale, dar și a economiilor regionale. PIB pe cap de locuitor exprimat la standardul puterii de cumpărare (SPC) din țările UE relevă faptul că, dacă orașele primare din noile state membre au niveluri de productivitate care rivalizează cu cele înregistrate de orașele primare ale statelor mai vechi, în schimb orașele secundare din noile state membre ale UE înregistrează un decalaj semnificativ de productivitate comparativ cu orașele secundare din statele membre mai vechi. Însă aceste orașe secundare sunt cele care dețin cheia creșterii economice a țărilor în curs de dezvoltare.

În țări precum Bulgaria, Letonia, Grecia sau, într-o mai mică măsură, Polonia și România, orașul capitală domină economia, având o pondere semnificativă din PIB-ul total. O dezbatere tot mai intensă a apărut în ceea ce privește beneficiile concentrării resurselor numai în orașele capitală, în raport cu încurajarea unei dezvoltări mai ample, care să includă și „orașele de rang 2”, precum și zonele din jurul acestora. Drept răspuns, câteva țări (Republica Cehă, Slovacia și

România) au adoptat în ultimii ani **politici specifice care vizează orașe majore în afara capitalei.**

Comisia Europeană recunoaște importanța dimensiunii urbane și a subliniat acest lucru atât în politica de coeziune pentru perioada 2007-2013, cât și în cea pentru perioada 2014-2020. În special în cadrul politicii de coeziune pentru perioada 2014-2020, CE pune un accent deosebit pe dezvoltarea urbană și încurajează țările să folosească investițiile teritoriale integrate în acest scop.

Atenția acordată de Uniunea Europeană dezvoltării urbane durabile pentru perioada de programare 2014-2020 și introducerea instrumentului de investiții teritoriale integrate (ITI) reprezintă pași importanți în consolidarea rolului orașelor dată fiind importanța esențială a orașelor în creșterea și dezvoltarea țărilor. Mai precis, pentru perioada de programare 2014-2020, UE a solicitat statelor membre să aloce 5% din fondurile Fondului European de Dezvoltare Regională pentru activități de dezvoltare urbană durabilă.

În mod ideal, pentru activitățile de dezvoltare a zonelor urbane și metropolitane ar trebui să se aloce o parte mai consistentă a fondurilor FEDR. În mod similar, instrumentul ITI a fost utilizat în moduri diverse de diferite state membre. De exemplu, Polonia a optat pentru utilizarea ITI pentru 18 zone metropolitane, în timp ce România a ales să folosească acest instrument doar în cazul regiunii Delta Dunării.

Pentru perioada 2021-2027, Comisia Europeană a propus modernizarea politicii de coeziune. Obiectivul propus este stimularea convergenței economice și sociale, sprijinind, în același timp, regiunile să valorifice pe deplin globalizarea și înzestrându-le cu instrumente adecvate pentru o creștere solidă și durabilă. Toate regiunile rămân eligibile pentru finanțare prin politica de coeziune, pe baza a trei categorii: regiuni mai puțin dezvoltate, în tranziție și mai dezvoltate.

Din 11 „obiective tematice” în perioada 2014-2020, noua politică de coeziune își va concentra de acum resursele pe 5 obiective de politică, pentru care UE este cea mai în măsură să asigure rezultate:

- o **Europă mai inteligentă** prin inovare, digitalizare, transformare economică și sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii
- o **Europă mai ecologică, fără emisii de carbon**, care implementează Acordul de la Paris și investește în tranziția energetică, energia din surse regenerabile și lupta împotriva schimbărilor climatice;
- o **Europă mai conectată**, cu rețele strategice de transport și digitale;
- o **Europă mai socială**, care concretizează obiectivele Pilonului european al drepturilor sociale și sprijină ocuparea forței de muncă, educația, competențele, incluziunea socială la standarde ridicate de calitate și accesul egal la asistență medicală;
- o **Europă mai apropiată de cetățeni**, care sprijină strategiile de dezvoltare la nivel local și dezvoltarea urbană durabilă în întreaga UE

Cea mai mare parte a investițiilor din Fondul European de Dezvoltare Regională și din Fondul de Coeziune se vor axa pe primele două obiective: **o Europă mai inteligentă și o Europă mai ecologică.** Statele membre vor investi între 65 % și 85 % din alocările lor din cadrul celor două fonduri pentru aceste priorități, în funcție de prosperitatea lor relativă.

Multe dintre marile dificultăți din următorul deceniu - combaterea excluziunii, schimbările climatice sau integrarea migranților - vor trebui abordate în orașele și zonele metropolitane europene. Acesta este motivul pentru care Comisia propune consolidarea în continuare a dimensiunii urbane a politicii de coeziune.

Din pachetul Fondului European de Dezvoltare Regională, **6%** sunt alocate pentru investiții în **dezvoltarea urbană durabilă** la nivel național. Cadrul pentru perioada 2021-2027 creează, de asemenea, **Inițiativa urbană europeană**, un nou instrument de cooperare între orașe, inovare și dezvoltare a capacităților în toate prioritățile tematice ale Agendei urbane pentru UE (integrarea migranților, locuințele, calitatea aerului, sărăcia urbană sau tranziția energetică, printre altele).

În plus, în conformitate cu cel de al 5-lea obiectiv al politicii de coeziune, „Către o Europă mai aproape de cetățeni”, Comisia va sprijini în continuare **strategiile locale de dezvoltare** elaborate la nivelul cel mai apropiat de cetățeni. Aceste strategii locale, sub forma actualelor instrumente „Investiții teritoriale integrate” și „Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității”, ar trebui dezvoltate și aprobate de autoritățile teritoriale sau locale responsabile, care ar trebui să fie mai mult implicate sau responsabile de selectarea proiectelor finanțate de UE. „Dezvoltarea locală plasată sub responsabilitatea comunității” ar trebui să sprijine schimbările structurale și consolidarea capacității locale de inovare.

În **Anexa 2** sunt prezentate în detaliu exemple ale abordării dezvoltării urbane din Letonia, Cehia, Macedonia de Nord și România.

1.3 Analiza contextului intern

1.3.1 Caracteristici generale

Activitatea dezvoltării urbane a fost întotdeauna strâns legată de organizarea administrativ-teritorială. Art. 110. Organizarea administrativ-teritorială din Constituția Republicii Moldova prevede la aliniatul 1 *“Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia”*. Acest articol din legea fundamentală a fost transpus în Legea nr. 764/ 2001 privind organizarea administrativ teritorială a Republicii Moldova, cu completările și modificările ulterioare, conform căreia la art. 4 alin (1) este stipulat faptul că teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în unități administrativ-teritoriale: raioane, **orașe** și sate. Aceiași lege, la art. 6, respectiv art. 7 definește orașul și municipiul.

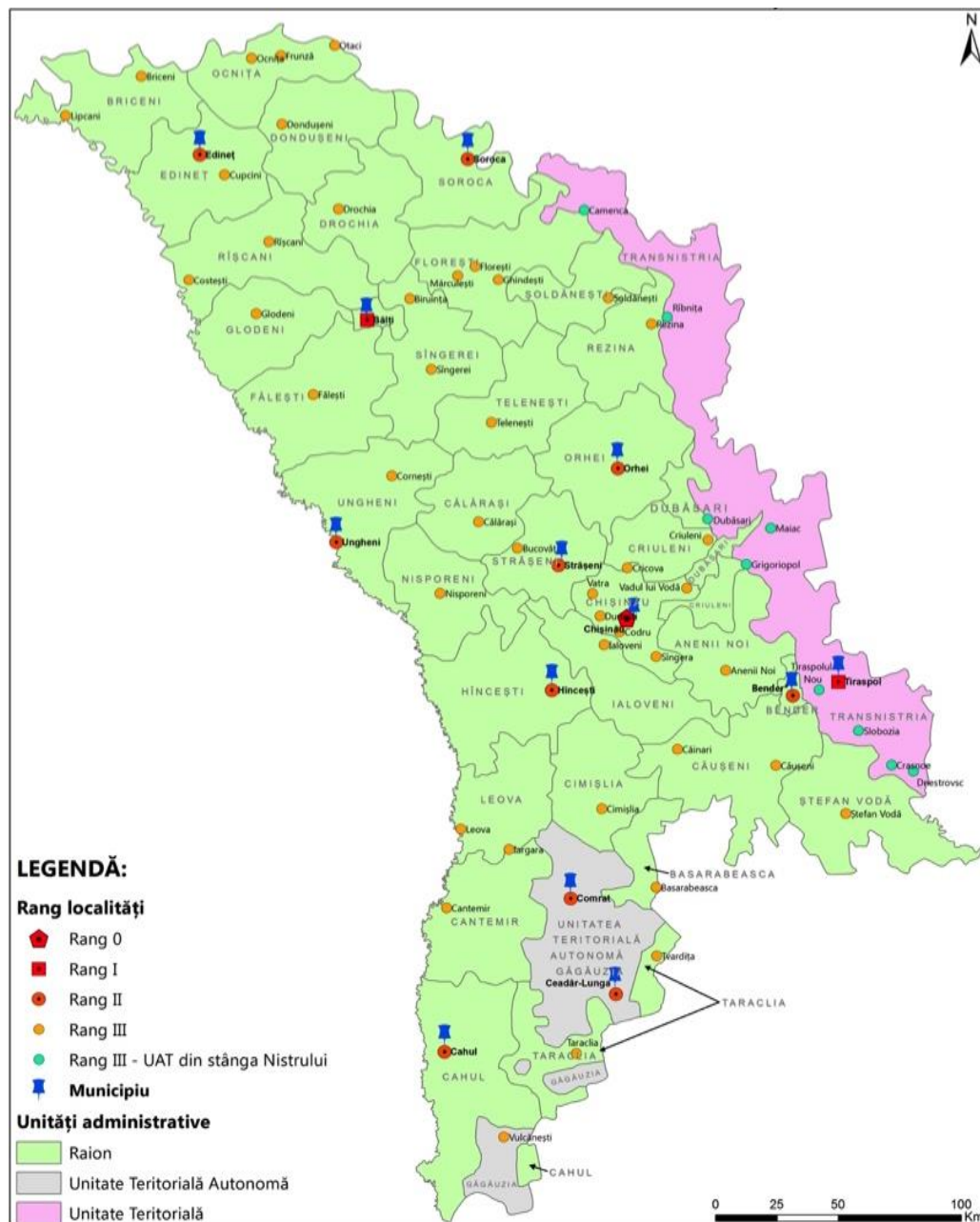
Art. 6. - (1) Orașul este o unitate administrativ-teritorială în care majoritatea resurselor de muncă este ocupată în activități neagricole cu un nivel diversificat de dotare și echipare, exercitând o influență socioeconomică semnificativă asupra zonei înconjurătoare.

Art. 7. - Municipiul este o localitate de tip urban cu un rol deosebit în viața economică, social-culturală, științifică, politică și administrativă a țării, cu importante structuri industriale, comerciale și instituții din domeniul învățămîntului, ocrotirii sănătății și culturii.

Conform Art. 8, modificat în anul 2017, în Republica Moldova statutul de municipiu a fost atribuit următoarelor orașe: Chișinău, Bălți, Bender, Cahul, Ceadr-Lunga, Comrat, Edineț, Hîncești, Orhei, Soroca, Strășeni, Tiraspol și Ungheni.

Dacă este să facem o trecere în revistă a informațiilor din Anexa 1.1 a Legii 764/2001 observăm că spațiul urban este compus din: 1 municipiu de rang 0, 2 localități urbane de rang 1, 10 localități urbane de rang 2, și 53 de localități urbane de rangul 3, după cum se poate observa în harta de mai jos.

Harta 1 Rangul localităților urbane în Republica Moldova

Sursa: Realizată de autori, în baza prevederilor din Anexa 1¹ a Legii 764 nr. din 2001

Observăm că *rețeaua de localități urbane a Republicii Moldova este, la prima vedere, echilibrată* din punct de vedere al distribuției geografice. Totuși, acest lucru nu asigură în sine o dezvoltare. Mai mult, organizarea administrativ-teritorială și-a pus amprenta asupra procesului de urbanizare. Fiind avantajate de poziția administrativă, orașele reședință de raion au cunoscut evoluțiile cele mai importante. Dacă acestea au fost și reședințe ale fostelor județe, acest lucru este și mai evident. Totodată, se pot observa diferențe majore de nivel socio-economic între orașe și municipii, însă *cele mai mari diferențe se observă între centrele urbane*

mari (Chișinău, Bălți, Tiraspol) și restul localităților urbane, primele atrăgând majoritatea resurselor și investițiilor la nivel regional sau local.

În Republica Moldova, statisticile oficiale ne arată că *rata de urbanizare a țării este de aproximativ 43%*, cu mult mai scăzută decât cea mai puțin urbanizată țară a Uniunii Europene - Slovenia are o rată de urbanizare de aproximativ 50%. Dacă analizăm din punct de vedere istoric, o astfel de rată de urbanizare este consecința modului în care a fost planificată economia. Urbanizarea forțată din perioada 1950-1990 a adus oamenii din zonele rurale mai aproape de fabricile deținute de stat, creând rapid, însă în mod nenatural, o aglomerație în jurul anumitor centre industriale.

Dezvoltarea așezărilor urbane din Republica Moldova a urmat un model similar cu dezvoltarea orașelor din alte părți ale lumii, care au fost construite în jurul comerțului și al industriei. Orașele din Republica Moldova au fost înființate în principal ca centre agro-industriale și administrative. Astăzi, funcțiunea industrială s-a diminuat ca importanță, iar rolul administrativ, de centru raional, prevalează. Totuși, orașele trebuie să aloce resurse financiare și administrative pentru a satisface cererea de servicii, de infrastructură, de modalități de petrecere a timpului liber.

Dacă este să analizăm structura localităților în profil regional, observăm următoarele aspecte:

- **Regiunea de Dezvoltare Nord** este alcătuită din 11 raioane: Briceni, Edineț, Dondușeni, Drochia, Fălești, Florești, Glodeni, Ocnița, Rîșcani, Sîngerei, Soroca. Principalele centre urbane de polarizare economico-sociale sunt **mun. Bălți**, care este cel mai important centru industrial și comercial al regiunii și cele două noi municipii **Edineț și Soroca**, dar și orașele: Dondușeni, Drochia, Fălești, Florești, Glodeni, Rîșcani, Sîngerei. Regiunea cuprinde 315 unități administrativ-teritoriale de nivelul I, compuse din 572 localități, inclusiv 18 de orașe.
- **Regiunea de Dezvoltare Centru** este alcătuită din 13 raioane: Anenii Noi, Călărași, Criuleni, Dubăsari, Hîncești, Ialoveni, Nisporeni, Orhei, Rezina, Strășeni, Șoldănești, Telenești, Ungheni – fiind regiunea cu cele mai multe unități teritorial-administrative de nivelul doi, 329 unități administrativ-teritoriale de nivelul I, cuprinse în 4 municipii, 10 orașe și 315 sate (comune) ce includ 598 localități. Principalele centre urbane sunt cele **4 municipii Orhei, Ungheni, Hîncești și Strășeni**, alături de care se poate regăsi și orașele Călărași, Ialoveni, Nisporeni și Rezina.
- **Regiunea de Dezvoltare Sud** cuprinde raioanele: Basarabeasca, Cahul, Cantemir, Căușeni, Cimișlia, Leova, Ștefan Vodă și Taraclia. Structurile autorităților publice locale sunt reprezentate prin 187 unități administrativ-teritoriale de nivelul I și 8 APL de nivelul II, care administrează 283 localități rurale, 10 orașe și un municipiu. Principalele centre urbane sunt **municipiul Cahul**, precum și orașele: Basarabeasca, Căușeni, Cimișlia, Leova, Ștefan Vodă și Taraclia.
- **Regiunea de Dezvoltare Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia** este situată în partea de sud a Republicii Moldova, fiind alcătuită din trei raioane: Comrat, Ceadâr-Lunga și Vulcănești. Majoritatea populației (75%) locuiește în orașe și sate cu o populație de mai mare de 2.000 de oameni, iar restul de 25% - în sate mici de până la 2.000 de oameni. Principalele orașe sunt municipiile **Comrat și Ceadâr-Lunga**, precum și orașul Vulcănești, însă în UTA Găgăuzia regăsim și satul Congaz, cu o populație de peste 9 mii de locuitori.
- **Regiunea de Dezvoltare Mun. Chișinău (deocamdată neconstituită oficial)**, are în componență 6 orașe, Durlești, Sângera, Codru, Cricova, Vatra și Vadul lui Vodă, în componența cărora intră 3 localități rurale și 12 comunități rurale cu 25 sate în

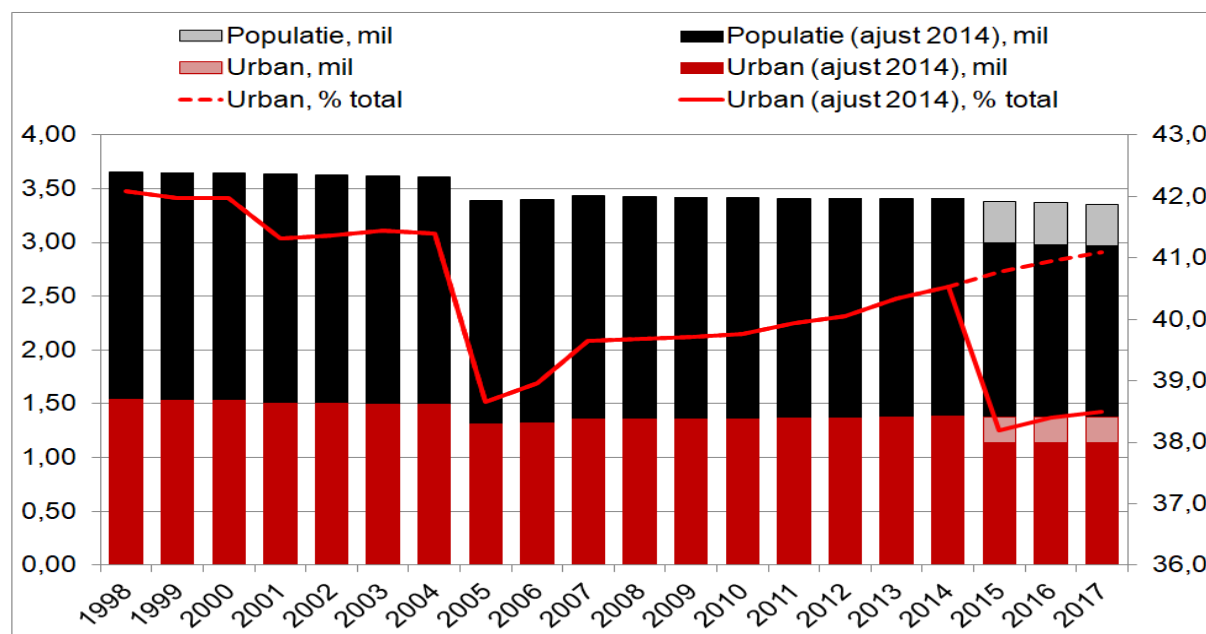
componență. Orașele Durești, Codru și Cricova sunt, conform indicatorilor de dezvoltare, mult peste mare o bună parte din orașele reședință de raion. Totodată, orașele Vatra și Vadul lui Vodă sunt, datorită statutului și specificului activităților economice, localități cu autosuficiență financiară.

- **Regiunea de Dezvoltare Transnistria** cu 11 orașe, inclusiv 2 mari Bender și Tiraspol, dar și Rîbnița sau Cuciurgan.

1.3.2 Demografie și capital uman

După anul 1992, în Republica Moldova constatăm o tendință de diminuare a numărului populației, care continuă până în prezent. Astfel, numărul **populației prezente**⁵ în perioada 1998- 2017 (fără raioanele din stânga Nistrului) s-a diminuat cu circa 300 mii. Totodată, aceste date nu includ rezultatele recensământului din 2014. În cazul când se ține cont și de recensământul din 2014, atunci **populația prezentă** în 2017 a ajuns la 2,970 milioane, cu o reducere de peste 680 mii, sau cu peste 18,7% față de 1998.

Figura 2 Evoluția numărului populației profil urban/rural

Sursa: BNS, calculele autorilor

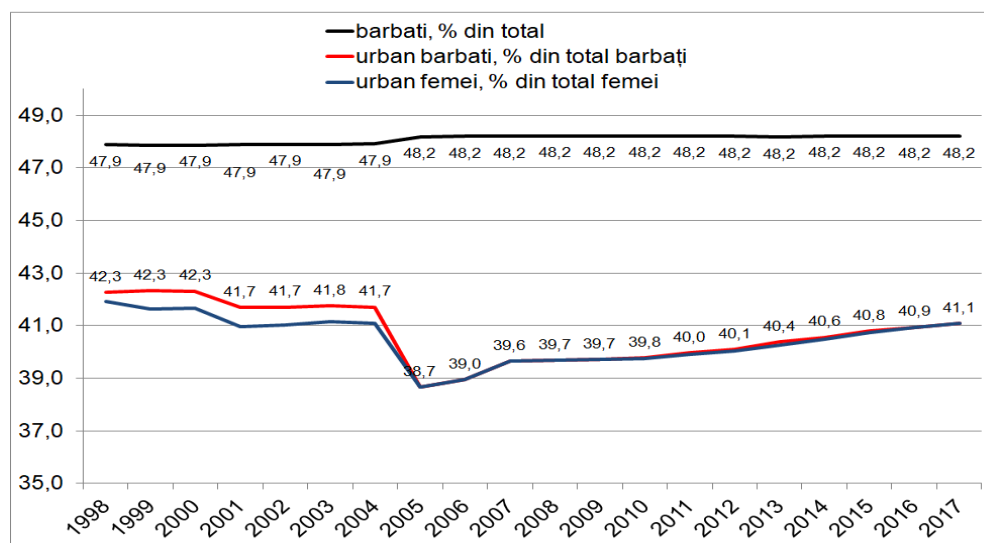
Nota: Estimările pentru anii 2016-2017 care i-au în considerare recensământul din 2014 sunt efectuate de autori.

Mai mult ca atât, în timp ce la nivel mondial și european se înregistrează o creștere a numărului populației urbane, în Republica Moldova situația este inversă. În perioada 1998-2017, numărul populației urbane a descrescut cu peste 394 mii, sau cu peste 25%.

⁵ "Numărul populației prezente pentru anii inter-cenzitari se determină în baza rezultatelor ultimului recensământ și a datelor referitoare la mișcarea naturală și migratorie dintre data recensământului și anul de referință. Totodată se ia în considerație schimbarea numărului populației în urma reorganizării teritorial-administrative", în timp ce **populație stabilă** reprezintă "numărul persoanelor care au domiciliul stabil pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele absente temporar". BNS.

Pe toată perioada, ponderea bărbaților în total populație se situează în jur de 48%, cu o ușoară tendință de creștere de la 47,9% în 1998 la 48,2% în 2017.

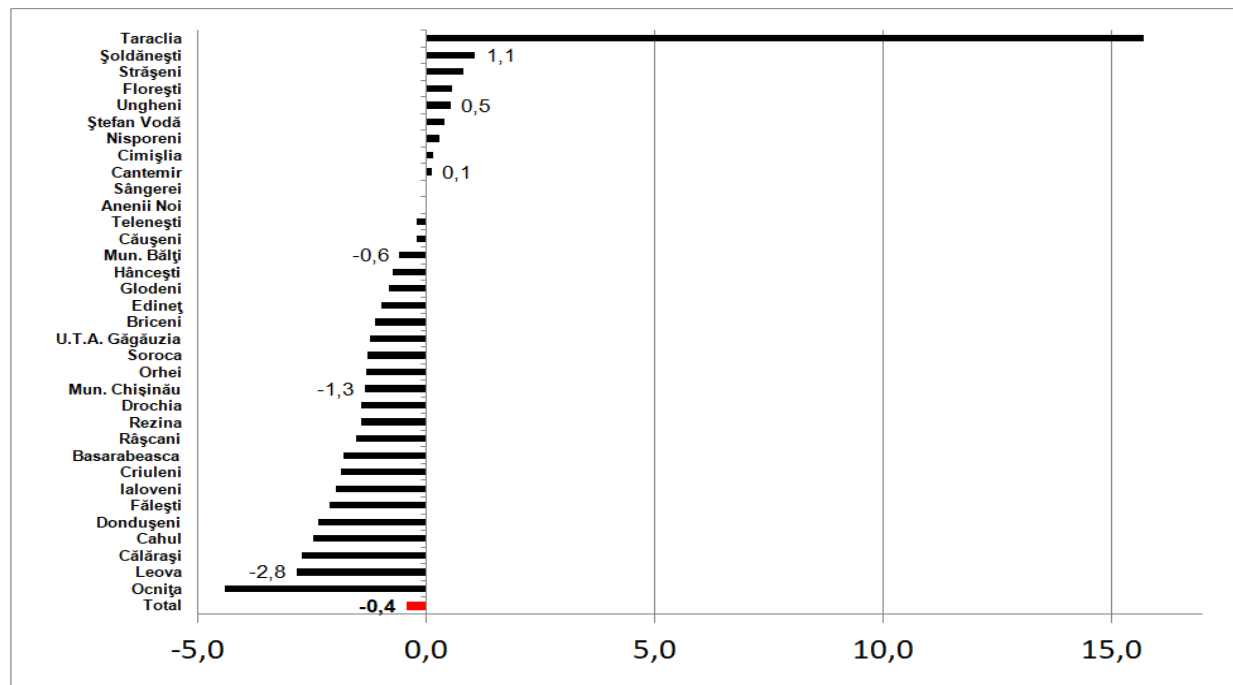
Figura 3 Evoluția populației pe sexe și medii de rezidență

Sursa: BNS, calculele autorilor

În profilul localităților urbane, rezultatele recensămintelor din 2014 și 2004 arată o creștere nesemnificativă a populației urbane pe câteva orașe mici și mun. Ungheni. În rest, inclusiv pentru mun. Chișinău și mun. Bălți se observă o descreștere a populației urbane.

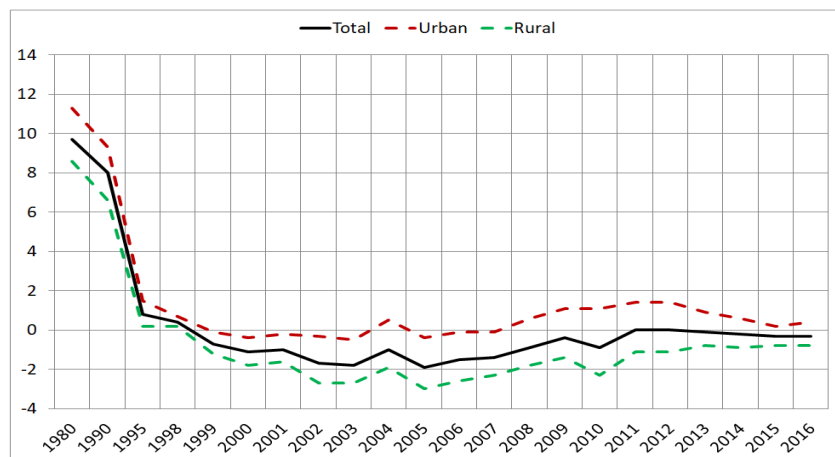
Figura 4 Evoluția populației principalelor orașe (pp 2014-2004)

Notă. Conform clasificatorului din 2013 satul Tvardița a devenit oraș

Una din cauzele diminuării numărului populației este sporul natural⁶ negativ care s-a înregistrat pe întreaga perioadă de după 1999. În ultimii ani rata totală a sporului natural s-a stabilizat în jur de -0,3 promile. Totodată, chiar dacă spațiul urban a pierdut mai multă populație decât cel rural, sporul natural în spațiul urban pe perioada de după 1999 a fost unul pozitiv. Astfel, diminuarea populației din spațiul urban se explică în întregime prin migrația externă.

Figura 5 Rata sporului natural în promile

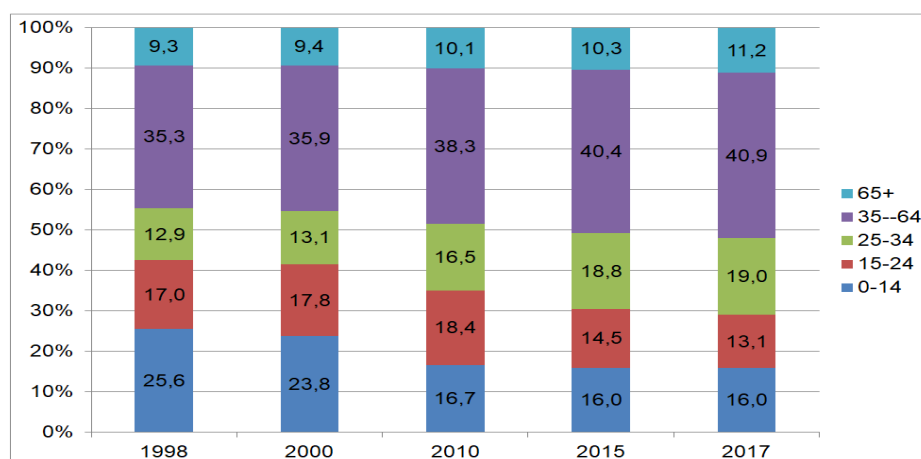

Sursa: BNS, calculele autorilor

Structura populației după vârstă

În ultimii 20 de ani se poate atesta o ușoară tendință de creștere a ponderii populației⁷ de peste 65 de ani și diminuării ponderii populației de până la 15 ani. Totodată, perioada ultimilor 20 ani s-a caracterizat prin creșterea raportului numărului persoanelor cu vârste între 15-64 ani la numărul persoanelor de până la 15 ani și peste 65 ani. Astfel, din acest punct de vedere *Republica Moldova a avut o perioadă favorabilă, înregistrând o oportunitate demografică pentru creșterea economică, însă și pentru diminuarea riscurilor sociale.*

Figura 6 Evoluția populației pe grupe mari de vârstă

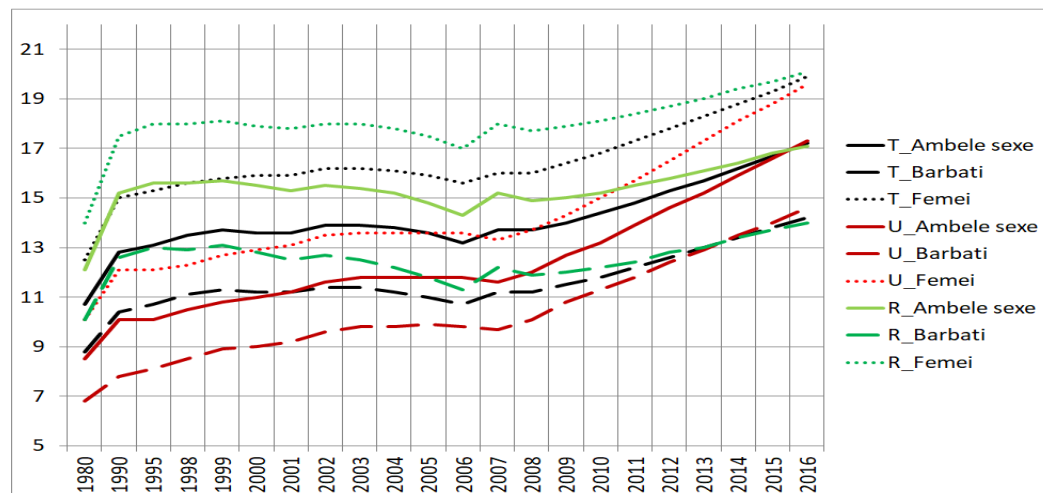
Sursa: BNS, calculele autorilor

⁶ *Spor natural* - reprezintă diferența dintre numărul de născuți-vii și numărul decedaților pe parcursul anului.

⁷ În baza datelor populației stabile. În baza datelor populației prezente situația se păstrează.

Migrația diminuează drastic avantajul demografic creat. Totodată, chiar și în cazul calculelor în baza populației prezente, ponderea populației în vârstă aptă de muncă a depășit 55% din populație în perioada 2006 - 2017 și se estimează că această situație se va păstra și în următoarele două decenii⁸.

Figura 7 Coeficientul de îmbătrânire pe total populație, sexe și medii de rezidență

Sursa: BNS, calculele autorilor

Notă: Datele pe îmbătrânirea populației, nu sunt ajustate la rezultatele recensământului din 2014

Coeficientul de îmbătrânire⁹ al populației în perioada anterioară a înregistrat o evoluție ascendentă, în special după 2006. Astfel, în 2016 acesta constituia 17,2 față de 13,5 în 1998.

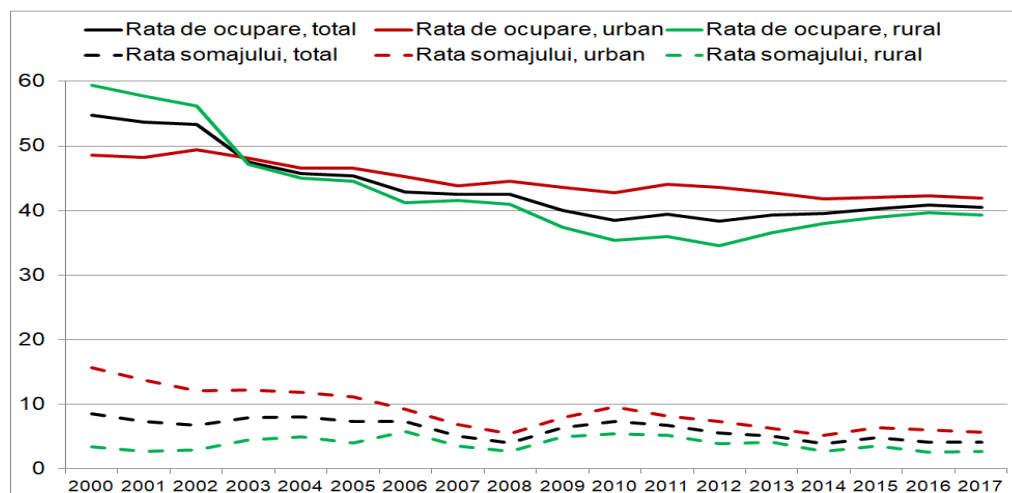
Ocuparea

Republica Moldova are printre cele mai joase rate de ocupare din Europa, puțin peste 40%, în timp ce media pe țările din zona euro este de peste 70% cu referire la ultimii ani. *Ținta stabilită în Strategia Europa 2020, pentru acest indicator este de 75%*. Rata șomajului, la fel ca cea de ocupare, este mai mare în spațiul urban și a înregistrat o tendință de diminuare cu o stabilizare în ultimii ani în intervalul 5-6% în orașe și 2,5-3,5% în spațiul rural

⁸ Olga Gagauz, Tatiana Tabac, Barometrul demografic: cum corelăm dezvoltarea economică cu cea demografică sau ce este dividendul demografic?, Institutul Național de Cercetări Economice, 2017, www.ccd.md

⁹ *Coeficientul îmbătrânirii populației* – numărul persoanelor în vârstă de 60 ani și peste la 100 locuitori. (BNS)

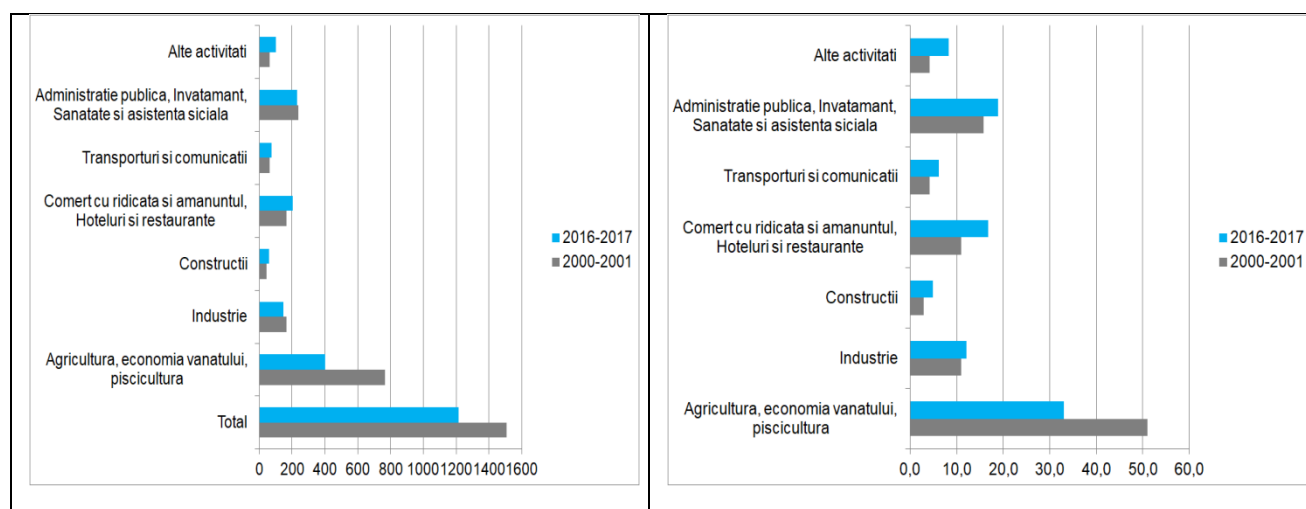
Figura 8 Evoluția ratei de ocupare și a ratei șomajului pe medii de rezidență

Sursa: BNS, calculele autorilor

Situația îngrijorătoare privind rata joasă de ocupare este amplificată și de structura ocupării. Astfel, se poate constata că în prezent circa 33% din persoanele ocupate sunt angajate în Agricultură, ceea ce reprezintă o pondere destul de mare în comparație cu alte țări din Europa, media pe țările din zona euro fiind de 3,2% (în România circa 23%). În 2000 în Republica Moldova erau circa 1,5 mil persoane ocupate, iar în 2017 circa 1,2 mil. Din evoluția structurii (2000-2017) de ocupare se poate face concluzia că această diminuare importantă a numărului persoanelor ocupate a avut loc în special din persoanele angajate în agricultură, iar cel mai important este că partea covârșitoare din aceste persoane nu au putut fi ocupate în alte sectoare. Astfel, cei mai mulți lucrează sau își caută de muncă peste hotarele țării. De asemenea, după cum a fost menționat, Moldova în continuare are un excedent de populație ocupată în agricultură, prin urmare tendințele se vor menține și pentru anii viitori.

Figura 9 Repartiția populației ocupate după sectoarele economice în termeni absoluți (mii persoane, figura din stânga) și ca pondere din total persoane ocupate (% , figura din dreapta)

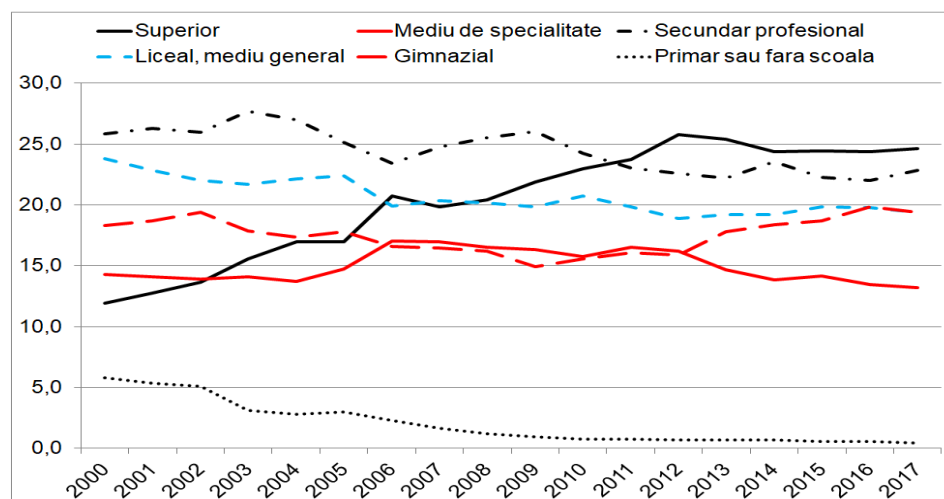
Sursa: BNS, calculele autorilor

Structura populației ocupate după nivelul de educație în linii mari și-a păstrat modelul, cu excepția ponderii persoanelor cu studii superioare. Dacă în anul 2000 ponderea acestei grupe de persoane era cea mai joasă (cu excepția celui primar), în anul 2011 aceasta a devenit

majoritară cu o pondere de circa 25% din numărul total de persoane ocupate. Această modificare s-a datorat în mod special din contul diminuării ponderilor populației cu educație secundar profesională și celor liceale. De asemenea, ponderea populației cu studii gimnaziale ca tendință generală a crescut puțin, iar ponderea celor cu studii primare sau fără școală s-a diminuat, în anul 2017 ajungând la circa 0,4%.

Figura 10 Nivelul de studii al persoanelor ocupate

Sursa: BNS, calculele autorilor

Nivelul de educație al persoanelor ocupate în mediul urban este mai înalt decât a persoanelor din mediul rural. Astfel, peste 56% din persoanele ocupate în orașe au studii superioare sau medii de specialitate, în timp ce pentru mediul rural acest indicator este de doar 22%. Ca evoluție se poate menționa că față de 2000 în orașe a crescut numărul persoanelor cu studii superioare și s-au diminuat restul, în timp ce în spațiul rural numărul persoanelor ocupate cu studii superioare deși s-a dublat, rămâne destul de jos (10,7%).

Tabelul 1 Nivelul de studii al persoanelor ocupate comparație 2000 - 2017

Nivel de studii	2000			2017		
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
Superior	11,9	23,2	5,0	24,7	41,3	10,7
Mediu de specialitate	14,3	22,2	9,4	13,2	15,3	11,5
Secundar profesional	25,8	28,5	24,2	22,9	19,9	25,4
Liceal, mediu general	23,8	18,1	27,3	19,4	15,6	22,6
Gimnazial	18,3	6,2	25,9	19,4	7,9	29,0
Primar sau fără școală	5,8	1,9	8,2	0,4	0,1	0,7

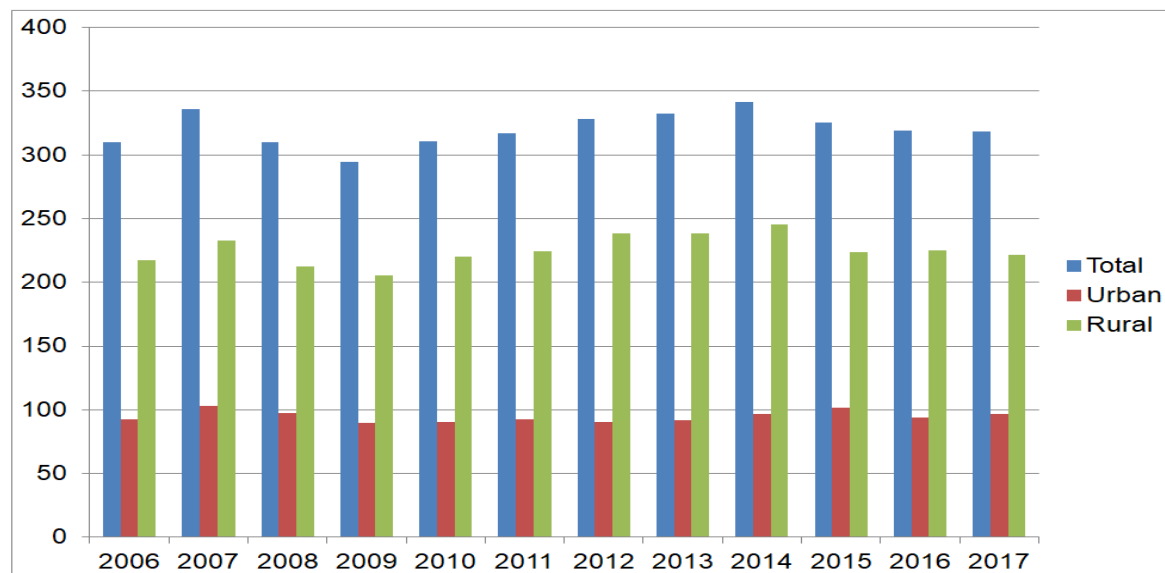
Sursa: BNS, calculele autorilor

În general ponderea bărbaților și femeilor în numărul de persoane ocupate este aproximativ echivalent (50,5% bărbați). Surprinzător este faptul că în prezent numărul bărbaților ocupați în spațiul rural (51,7%) este mai mare decât al femeilor, față de anul 2000 când situația era inversă (48,8%). În Moldova, din persoanele ocupate femeile au un nivel de educație mai înalt decât bărbații, iar în timp această tendință doar s-a amplificat, în anul 2017 ponderea femeilor cu studii superioare și medii de specialitate fiind de 44,2% față de doar 31,7% la bărbați. De asemenea, rata relativ înaltă a femeilor ocupate cu studii primare sau fără școală din 2000 (7,1%) s-a diminuat la 0,3% în anul 2017.

Migrația de muncă

În anul 2017 circa 9% din populația stabilă, sau 318, 4 mii persoane au plecat sau sunt în căutarea unui loc de lucru peste hotare. După ce în anul 2014 a fost înregistrat cel mai ridicat nivel de migrație a forței de muncă (341,9 mii), numărul acestora a început lent să scadă.

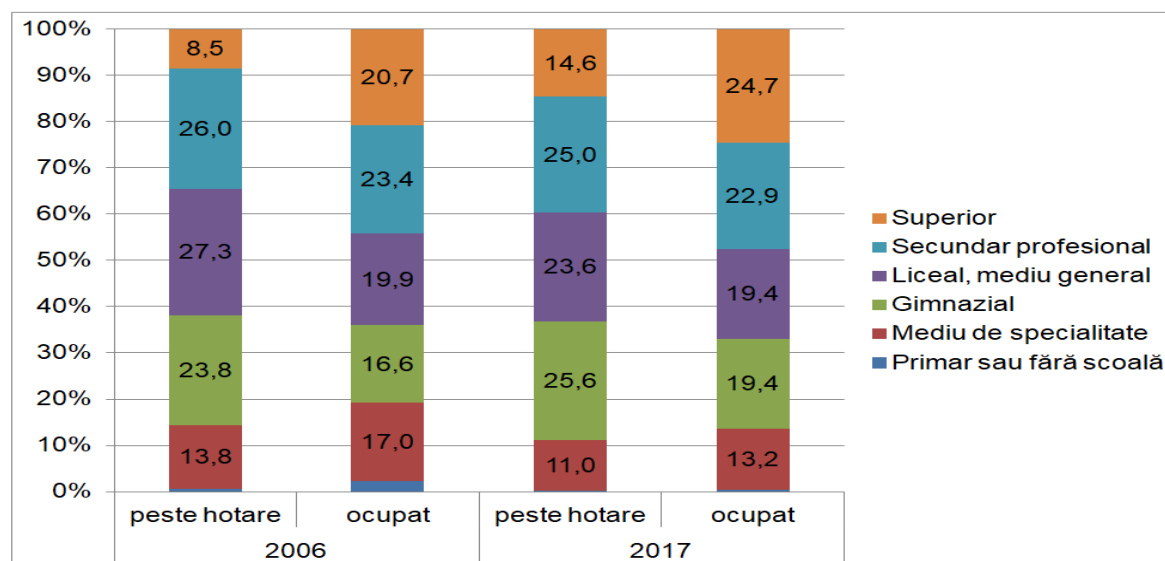
Figura 11 Migrația forței de muncă, mii persoane

Sursa: BNS, calculele autorilor

Principalul furnizor de forță de muncă pentru alte state este spațiul rural, care furnizează peste 2/3 din persoanele plecate la muncă peste hotare. Din perspectiva de gender majoritatea celor care pleacă sunt bărbați circa 66% în anul 2017 cu o ușoară creștere a acestei ponderi față de 2006 (63,8%).

Figura 12 Structura după instruire a forței de muncă ocupată vis-a-vis de cea care pleacă peste hotare

Sursa: BNS, calculele autorilor

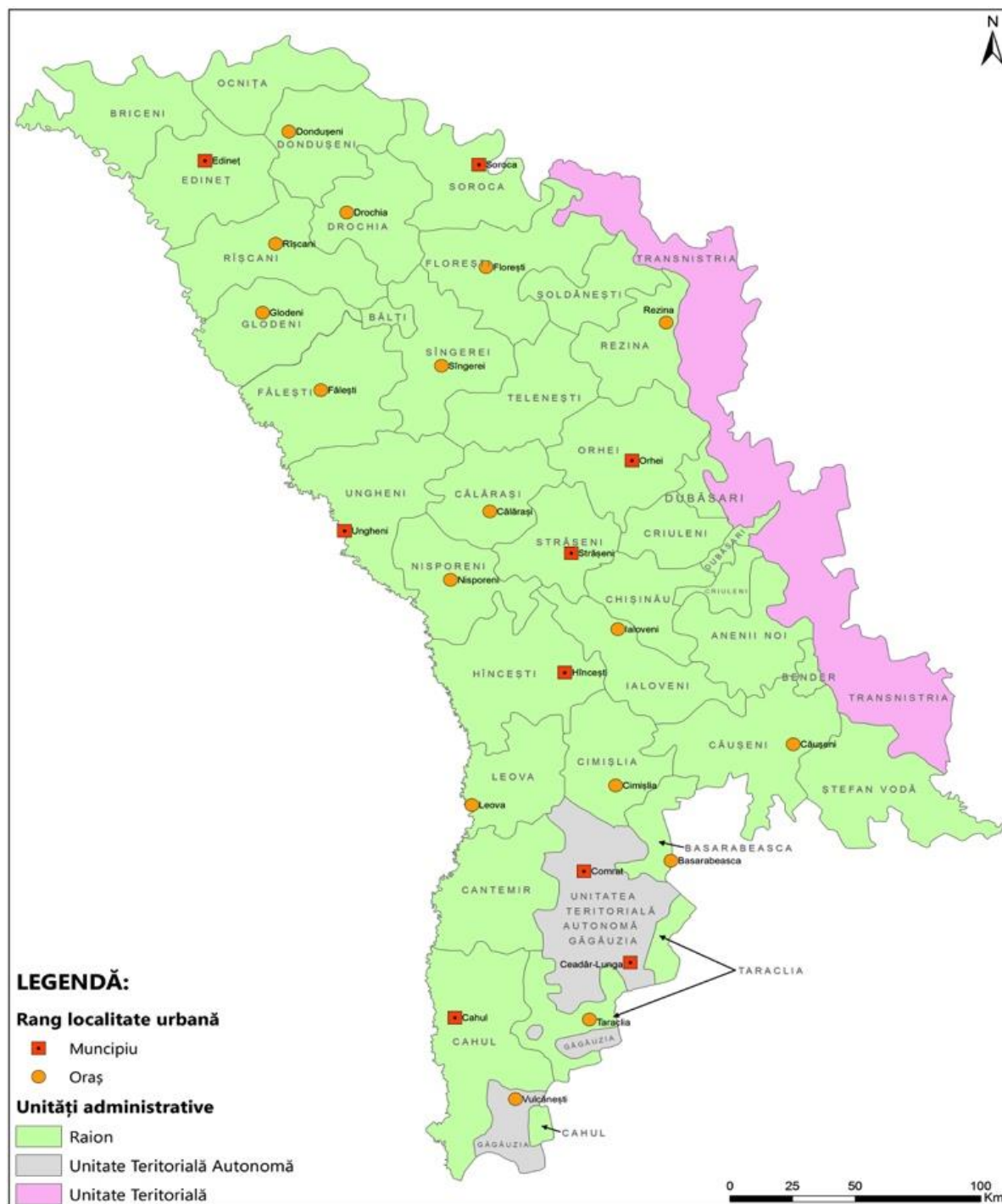
De asemenea, se poate constata că până în prezent ponderea persoanelor cu studii superioare a fost mai mare printre persoanele ocupate în țară, decât cele ce pleacă peste hotare. Totodată, se

observă o tendință de sporire a acestei ponderi, astfel dacă în 2006 ponderea persoanelor cu studii superioare plecate la muncă peste hotare era de 8,5%, atunci în 2017 aceasta a fost deja de 14,6%.

Repartiția spațială a populației urbane

Din totalul de 66 de localități urbane, pentru prezentul studiu am analizat din punct de vedere demografic doar 26 de orașe în contextul în care propunerea are ca obiectiv impulsivizarea dezvoltării acelor orașe care au o masă critică suficientă a populației, de peste 10.000 locuitori. Explicația detaliată privind selectarea celor 26 de localități se regăsește în prezentarea metodologiei de la *secțiunea Selectarea orașelor*. Totodată, politica curentă nu intenționează să limiteze dezvoltarea municipiului Chișinău și Bălți, și nu anulează alte politici ale statului de diminuare a disparităților regionale. Din cauza datelor statistice insuficiente, analiza orașelor din regiunea de dezvoltare Transnistria nu a fost efectuată.

Harta 2 Localitățile urbane cu peste 10.000 locuitori, conform metodologiei studiului

Sursa: Datele BNS, reprezentarea autorilor

Dintre aceste 26 de orașe, 4 orașe au o populație de peste 30.000 de locuitori, alte 5 orașe au o populație cuprinsă între 20.000 și 30.000 de locuitori, 7 orașe o populație cuprinsă între 15.000 și 20.000 de locuitori, iar restul de 10 orașe au populația între 10.000 și 15.000 de locuitori. Diferența de populație între cel mai mare oraș (Cahul) și cel mai mic (Dondușeni) este de 3,8 ori.

În Republica Moldova, densitatea medie a populației este de 104,9 loc./km². La nivelul celor 26 de localități urbane analizate densitatea locuitorilor diferă între 497,86 loc./km² Cimișlia și

aproximativ 2.900 loc./km² în Soroca, urmat de Ungheni la aproximativ 2.300. Aceste ultime valori sunt apropiate de cele pe care le regăsim de exemplu la nivelul polilor de creștere din România: Craiova – 3.800, Iași – 3.100, Timișoara – 2.755. Alte 6 localități dintre cele studiate au densități de peste 1.000 loc./km².

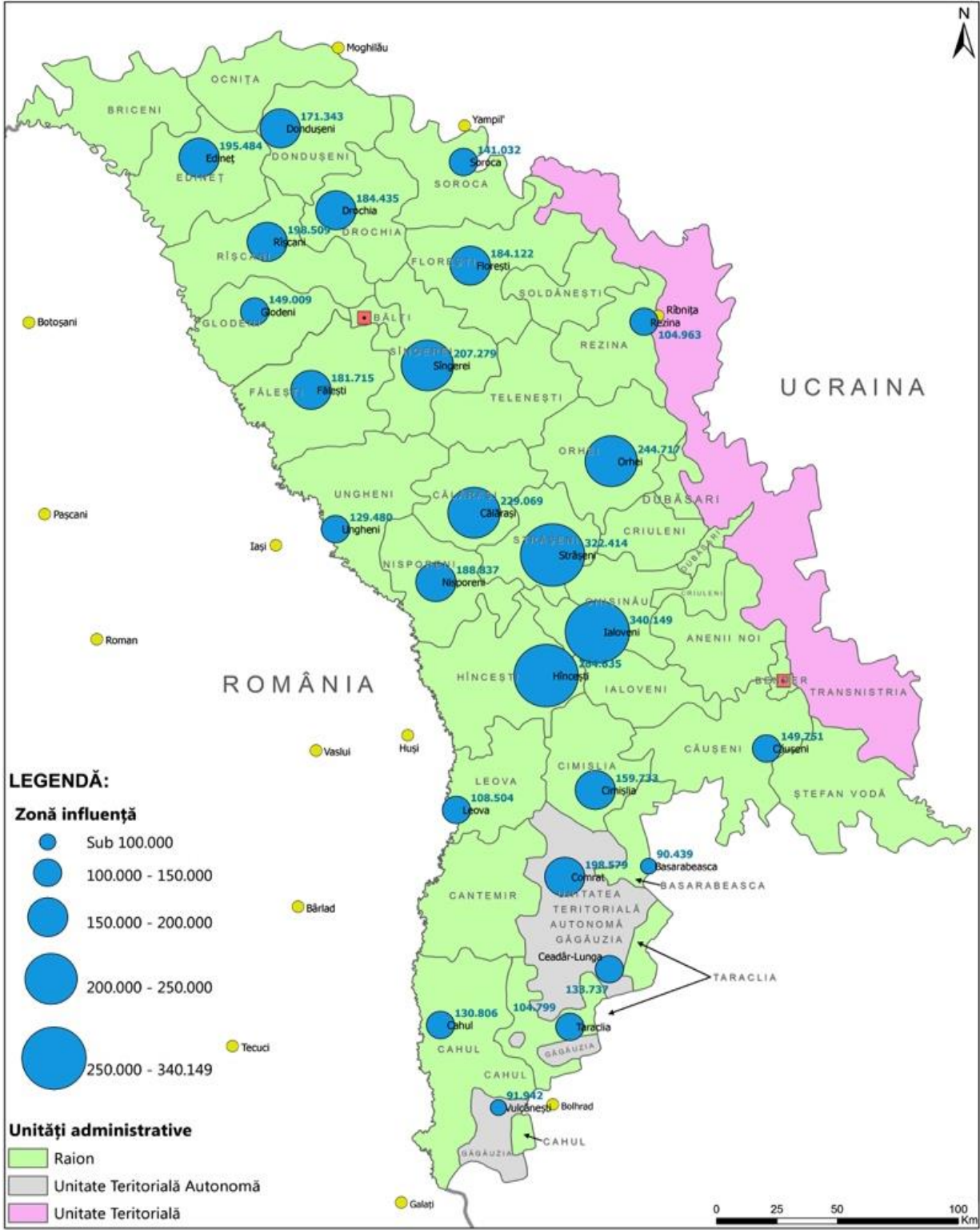
„Starea zonei de influență definește starea generală a unui oraș”, astfel încât se pot îmbunătăți politicile existente de dezvoltare cu unele noi, politici legate de „necesitatea includerii tuturor localităților rurale în zone de influență urbană active, concordanța dintre structura bazei economice a orașului și resursele ariei adiacente, dezvoltarea infrastructurii locale, aprecierea capacității orașelor de a satisface necesitățile zonei de influență, cât și optimizarea nivelului de dotare social-culturală, comercială și edilitară a orașelor.”¹⁰ În cadrul acestei analize am delimitat pentru fiecare dintre cele 26 de orașe un areal teoretic de influență de 30 km, în jurul acestuia, care poate forma zona urbană funcțională. În situația în care în arealul de 30 de km regăsim municipiile Chișinău sau Bălți, precum și alte orașe mai mari decât cel pe care îl analizăm, precum și localitățile urbane din Transnistria, acestea nu au fost luate în analiză. Prin urmare, harta de mai jos, identifică zona de influență din punctul de vedere al populației pentru orașe.

Am utilizat o zonă de intervenție limitată la o zonă limitrofă de 30 km în jurul centrelor urbane analizate, care se potrivește mult mai bine profilului de stat al Republicii Moldova, chiar dacă zonele economice funcționale sunt, de regulă, de dimensiuni mai mari și se bazează pe faptul că oamenii sunt dispuși, în general, să facă o navetă zilnică de până la o oră (într-un sens). În esență, zonele urbane mai mari ar permite crearea unor economii mai puternice, rezerve de forță de muncă mai mari și stimulente mai bune pentru investiții.

---

¹⁰ Ianoș, I., 2005,p.67

Harta 3 Zona de influență de 30 km în jurul localităților urbane selectate

Sursa: BNS, reprezentarea autorilor

Cu cât este mai mare orașul, cu atât crește câmpul său de atracție gravitațională. Orașele mai mari reușesc, în general, să atragă mai mulți oameni. Orașele aflate în apropierea orașelor mai mari manifestă inițial tendința de a pierde competiția de creștere economică (deși suburbiile și localitățile urbane sunt prospere), întrucât persoanele calificate migrează către orașul mai mare în căutarea unor oportunități mai bune. Pe măsură ce „potențialul economic” al orașului mai

mare este acoperit (mai precis, pe măsură ce costurile cresc în orașul mai mare), beneficiile încep să se reverse și către orașele mai mici.

Din punctul de vedere al populației din aria de influență, observăm că zonele urbane din jurul capitalei Chișinău (Strășeni, Ialoveni, Hîncești), concentrează populații de peste 250.000 de locuitori în arealul de 30 km, beneficiind de efectul de aglomerare dat de proximitatea față de capitala Chișinău. Aceste localități urbane cu arealul potențial de influență ajung la o masă de populație de peste 10 ori propria populație. În schimb, municipiile Cahul, Ungheni sau Soroca, ajung să-și mărească propria populație de cel mult 4 ori într-un areal de 30 km. Dacă este să comparăm cu aceiași poli de creștere din România, aici doar municipiul desemnat pol de creștere de unul singur depășește 250.000 de locuitori, iar în sfera de influență regăsim populații de cel puțin 400.000 de locuitori. Densitatea și aglomerarea sunt prezente mai ales în zonele urbane dinamice. Orașele trebuie sprijinite să se dezvolte în zona lor limitrofă (peri-urbană) pentru a putea continua să atragă oameni (forță de muncă), companii (produse și servicii), capital și idei.

1.3.3 Accesibilitate

În accepțiune teoretică¹¹, accesibilitatea este o expresie a ofertei de mobilitate de care ar putea beneficia activitățile socio-economice dintr-un anumit spațiu, o consecință a acțiunilor de amenajare a teritoriului. Accesibilitatea, raportată la rolul diferitor rețele a infrastructurii de transport în sincronizarea și organizarea activităților sociale și economice dintr-un teritoriu deservit, semnifică ușurința mai mare sau mai mică cu care bunurile sau persoanele pot ajunge dintr-o locație în alta apelând la o parte sau la toate modurile de transport a căror conexiune în raport cu criteriul ales, este favorabilă intereselor beneficiarului transferului sau ale exploatarei sistemului. O zonă prost servită de rețeaua infrastructurii este mai puțin favorizată în dezvoltare decât alta bine servită. Simpla prezență a unei infrastructuri bune de transport terestru, stații de cale ferată, a unei căi ferate de mare viteză, a unui aeroport sau a unei autostrăzi semnifică automat impact asupra proceselor de dezvoltare teritorială. Din aceste considerente în acest capitol sunt analizați indicatorii de accesibilitate a infrastructurii de drumuri publice, starea infrastructurii de transport, infrastructura de accesibilitate pe calea ferată, aeroportuară și navală.

Conform datelor BNS, la sfârșitul anului 2016, rețeaua de drumuri publice a Republicii Moldova constituia 10.544 km, inclusiv circa 1.200 km în partea stîngă a Nistrului. Din cei 9.385,7 km de drumuri¹², 3.346 km sunt drumuri naționale și 6.039,5 km drumuri locale¹³.

¹¹ Huriot, J. M., Perreur, J (1994), „L'Accessibilité”, J.P.Auray et al (dir) *Encyclopédie d' économie spatiale: concepts, comportements, organisations*, Paris, Economica. Köenig J.G.(1980) „Indicators of urban accessibility: theory and application”.

¹² Strategia infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017, aprobată prin HG nr. 85 din 01.02.2008 (situația la 02.01.2014)

¹³ Conform Legii drumurilor nr. 509 din 22.06.1995, republicată, cu modificările ulterioare, din punct de vedere funcțional, drumurile publice în Republica Moldova se împart în:

1) drumuri europene – drumuri internaționale care trec prin Republica Moldova conform Acordului european asupra marilor drumuri de circulație internațională (AGR) la care Republica Moldova a aderat și care pot coincide cu autostrăzi, drumuri expres și drumuri republicane.

2) drumuri naționale – drumuri care sînt proprietate publică a statului și care asigură principalele legături rutiere internaționale, legătura între capitala țării și orașele-reședință, municipiile și obiectivele de importanță republicană, precum și legătura între ele, și care pot fi: **a) autostrăzi, b) drumuri expres, c) drumuri republicane** – drumuri care asigură legătura între capitala țării și orașele-reședință, municipiile și obiectivele de importanță republicană,

Adițional, aproximativ 32.000 km de străzi, căi de acces și drumuri comunale sunt administrate de APL.

Harta 4 Rețeaua de drumuri naționale și locale

Sursa: Strategia infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017

Conform aceluiași date, toate drumurile naționale și 91,8% din cele locale sunt cu îmbrăcăminte rigidă. Totodată, circa 94% din drumurile naționale și circa 46% din drumurile locale au

- d) **drumuri regionale** – drumuri de însemnătate regională care asigură legătura între localitățile din două sau mai multe raioane sau între minim 4 localități dintr-o UAT;
- 3) **drumuri locale** – drumuri care asigură legătura între orașele-reședință și satele (comunele) din componența raionului, precum și legătura între sate (comune), inclusiv accesul spre ele dinspre drumurile naționale, și care sînt proprietate publică a UAT;
- 4) **străzi** – drumuri publice din interiorul localităților și care sînt proprietate publică a UAT
- 5) **drumuri comunale** – drumuri care asigură legătura între satul-reședință de comună și satele componente sau obiectivele de interes comun și care sînt proprietate publică a UAT.

îmbrăcăminte rutieră permanentă și semipermanentă (beton asfaltic, beton de ciment, mixturi bituminoase executate în situ).

Conform datelor Strategiei infrastructurii transportului terestru, densitatea rețelei rutiere - de 31,4 km la 100 km² și 2,6 km la 1.000 de persoane, este considerată suficientă pentru o țară cu un nivel de dezvoltare ca al Republicii Moldova¹⁴. Pentru comparație, conform Eurostat, în România sunt 83,4 km de drumuri /100 km², iar în Ungaria de 171,5 km drumuri/100 km². Indicatori apropiați, Moldovei sunt în Bulgaria circa 40 km drumuri/100 km² și Turcia 54,4 km drumuri/100 km².¹⁵

Rețeaua rutieră existentă asigură o bună conectivitatea între toate centrele urbane în Regiunea Nord, Centru și UTAG. O conectivitate insuficientă este în Regiunea Sud - conectivitatea zonelor sud-vest și sud-est fiind îngreunată de stare precară a drumurilor dintre aceste zone.

---

¹⁴Strategia de transport și logistică pe anii 2013-2022, aprobată prin HG nr. 827 din 28.10.2013

¹⁵ EUROSTAT, 2016

Harta 5 Intensitatea medie zilnică pe rețeaua publică de transport

Fluxurile de transport de pasageri și mărfuri sunt cele mai intensive în aria mun. Chișinău și mun. Bălți. În Regiunea Centru un centru important de tranzit pentru transporturi este mun. Orhei și mun. Strășeni. Fluxuri semnificative de transport se atestă și pe direcțiile Chișinău - mun. Hîncești, Chișinău-Anenii-Noi și Chișinău - Călărași. În Regiunea Nord, după mun. Bălți o intensitate mai mare a fluxului de transport se atestă în zona mun. Edineț și or. Ghindești. În Regiunea Sud și UTA Găgăuzia fluxurile de transport sunt axate pe or. Cimișlia și mun. Comrat. Circulația transportului mai intensă se remarcă și în zona mun. Cahul și or. Căușeni.

Cu toate că există suficientă capacitate pentru transport și logistică, starea infrastructurii drumurilor reprezintă una din principalele probleme și provocări ale procesului de dezvoltare¹⁶.

¹⁶ Strategia infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017, aprobată prin HG nr. 85 din 01.02.2008 (situația la 02.01.2018)

Harta 6 Starea infrastructurii publice de transport

Puțin mai mult de jumătate din drumurile locale sunt pietruite, în rest sunt drumuri de țară. Acest fapt reprezintă un obstacol al dezvoltării localităților urbane și rurale, limitând accesibilitatea pentru activități economice productive, mobilitatea forței de muncă, atractivitatea pentru investiții. Astfel, reabilitarea și modernizarea rețelei naționale și locale de drumuri reprezintă priorități de dezvoltare ce se regăsesc în principalele documente de politici și strategii de dezvoltare.

Conform datelor oficiale¹⁷, în prezent **rețeaua națională de căi ferate** din Moldova constă din 1.045,4 km de linii principale neelectrificate (dintre care circa 40 km sunt linii duble) cu 90 de stații și 648,5 km de linii secundare și de garare la stații. 1.013,1 km de linii principale au ecartament de standard sovietic, iar 32,3 km de linii au ecartament european, care se află în zonele de trecere a frontierei Ungheni și Giurgiulești.

¹⁷ Strategia de transport și logistică pe anii 2013-2022, aprobată prin HG nr. 827 din 28.10.2013

Harta 7 Rețeaua de căi ferate

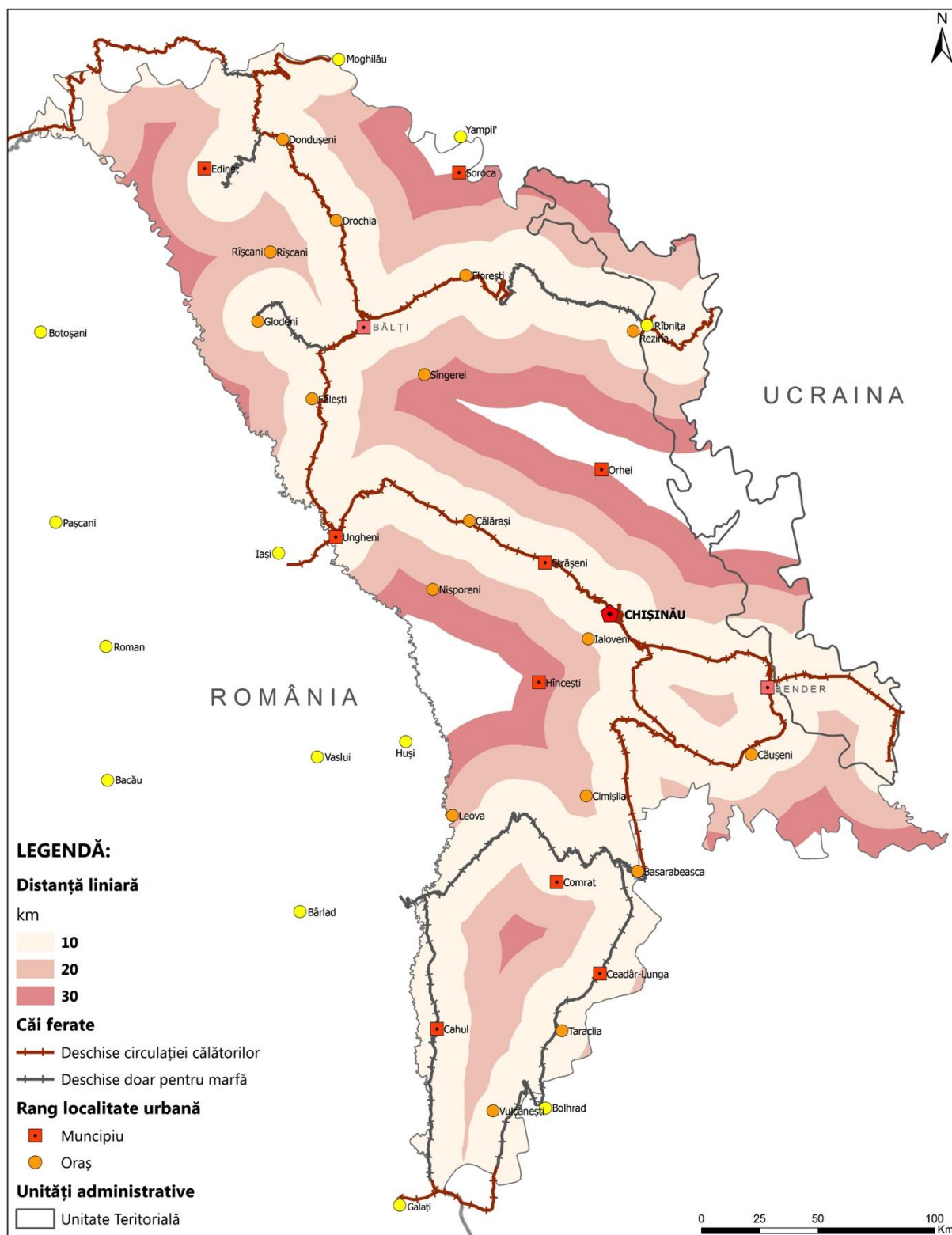
În comparație cu țările europene Republica Moldova se plasează mult sub media europeană cu doar 3,26 km cale ferată la 100 km². De exemplu, Romania are 4,53 km de cale ferată la o sută de km pătrați, iar Cehia are 12,2 km de cale ferată/100 km²¹⁸.

Conectivitatea și transportul mărfurilor și pasagerilor pe calea ferată este foarte neatractivă. Rețeaua feroviară este slab dezvoltată tehnic, pe majoritatea sectoarelor se operează cu linie singulară ceea ce limitează capacitatea infrastructurii de transport, nu există linii electrificate, fapt ce reprezintă un obstacol important pentru dezvoltarea operațiunilor de tranzit și un factor negativ de mediu. Starea infrastructurii feroviare este nesatisfăcătoare, care conduce la reducerea vitezelor de operare. Conform datelor oficiale un sfert din rețea de cale ferată sau peste 200 km de linii necesită reparații urgente.

¹⁸ EUROSTAT, 2016

Din punctul de vedere al prezentului document, am analizat accesibilitatea orașelor la rețeaua de cale ferată. Astfel, principalele noduri de cale ferată sunt municipiile Chișinău și Bălți, urmând după intensitate, mun. Ungheni, orașul Ocnița, mun. Strășeni, or. Călărași. Unul din cele mai mari noduri feroviare din sudul Republicii Moldova este nodul de cale ferată Basarabeasca. Conform hărții de mai jos, se poate observa că distanța până la calea ferată oscilează între orașe. Astfel, marea majoritate a orașelor sunt traversate de calea ferată, în schimb ce altele (Nisporeni, Hîncești, Soroca) sunt situate la peste 30 km de cea mai apropiată linie de cale ferată. De menționat că orașele din Regiunea Sud și UTA Găgăuzia sunt legate la rețeaua de cale ferată de marfă și mai puțin la cea de transport călători.

Harta 8 Proximitatea față de calea ferată

Sursa: Reprezentarea autorilor

Conectivitatea aeriană este un alt factor de accesibilitate limitată a localităților din Republica Moldova. Din punct de vedere infrastructural, Republica Moldova are 4 aeroporturi. Acestea sunt Chișinău, Mărculești, Cahul și Bălți. Aeroportul Internațional Chișinău este principalul

aeroport din țară. Prin acest aeroport se asigură conexiunile cu marile aeroporturi din țările europene și CSI sau cu aeroporturile de tranzit din UE, Turcia, Ucraina sau Rusia.

În Regiunea de dezvoltare Nord există infrastructura necesară de conectivitatea aeriană prin intermediul a două aeroporturi – Aeroportul Internațional Bălți și Aeroportul Internațional Liber Mărculești. Ambele aeroporturi dispun de statut de aeroport internațional dar sunt utilizate la capacități minime, oferind servicii de transport de mărfuri, în majoritate pe curse interne și, ocazional, zboruri externe.

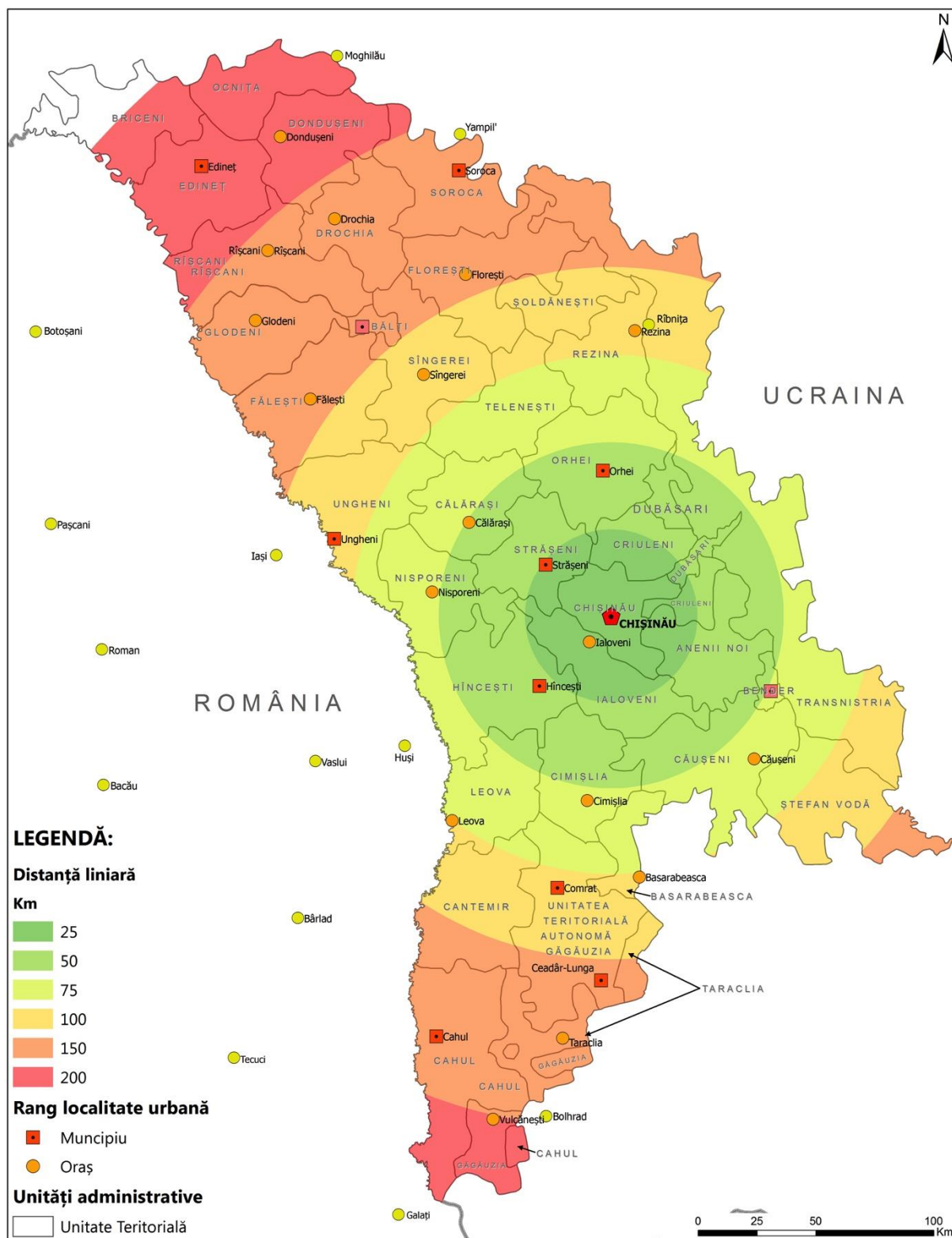
Și în Regiunea de dezvoltare Sud există elementele de infrastructură de accesibilitate aeriană. În proxima vecinătate a mun. Cahul este dislocat Aeroportul Cahul care are statut de aeroport internațional. Însă aeroportul nu funcționează. Prin decizie a instanței de judecată, în anul 2015, întreprinderea Aeroportul Internațional Cahul a fost lichidată și urma să fie exclusă din Registrul de stat al persoanelor juridice.

Republica Moldova nu are acces direct la mare, dar prin fâșia de 430 m lungime la fluviul Dunărea și dezvoltarea portului Giurgiulești se asigură **conectivitate navală**.

Tot în cadrul acestui capitol referitor la accesibilitate, am analizat și distanța orașelor față de Municipiul Chișinău în contextul în care este nevoie de un sistem urban policentric, care să poată contracara efectele spațiale negative ale concentrării excesive și dezvoltării marelui pol urban reprezentat de capitală și echilibrează, din punct de vedere teritorial, dezvoltarea.

Proximitatea geografică față de zonele dezvoltate este importantă. Harta de mai jos evidențiază relația sistemului urban din Republica Moldova cu capitala Chișinău. Municipiul Chișinău este situat central din punct de vedere spațial, în contextul în care distanța din nord sau din sud este de aproximativ 200 km, iar din vest sau din est este de aproximativ 75 de km.

Harta 9 Distanța față de capitala Chișinău

Sursa: reprezentarea autorilor

Aria de implementare a politicilor de dezvoltare trebuie să fie suficient de mare astfel încât să permită spațial legături între orașe și între orașe și sate și economic, maximizarea beneficiilor nete ale specializării și diversificării. Modelul gravitațional de dezvoltare regională se bazează pe un principiu din fizică: două localități „se atrag” cu atât mai mult cu cât masa lor economică

este mai mare și distanța dintre ele este mai mică. Aplicat în Republica Moldova de azi, un astfel de model reliefează câteva zone de creștere prioritare: patrulaterul Chișinău-Ialoveni-Strășeni-Hîncești, zona Glodeni-Rișcani-Drochia-Bălți-Florești-Sîngerei-Fălești, zona Ungheni-Călărași-Nisporeni.

După cum se poate observa, aproape toate orașele din Regiunea Nord gravitează în jurul municipiului Bălți, într-o rază de cel mult 100 km. Pentru orașele din Regiunea Centru, dacă este să excludem influența pe care o exercită capitala Chișinău, municipiul Iași din România preia acest rol. Pentru orașele din zona sud-estică, municipiul Bender este cel mai mare oraș cu peste 30.000 de locuitori situat într-un areal de 100 km. Pentru orașele din Regiunea Sud și UTA Găgăuzia, municipiul Cahul este cel mai mare oraș, aflat la rândul său sub sfera de influență a aglomerației Brăila-Galați din România.

Harta 10 Distanța față de cel mai mare oraș cu peste 30.000 locuitori, altul decât Chișinău

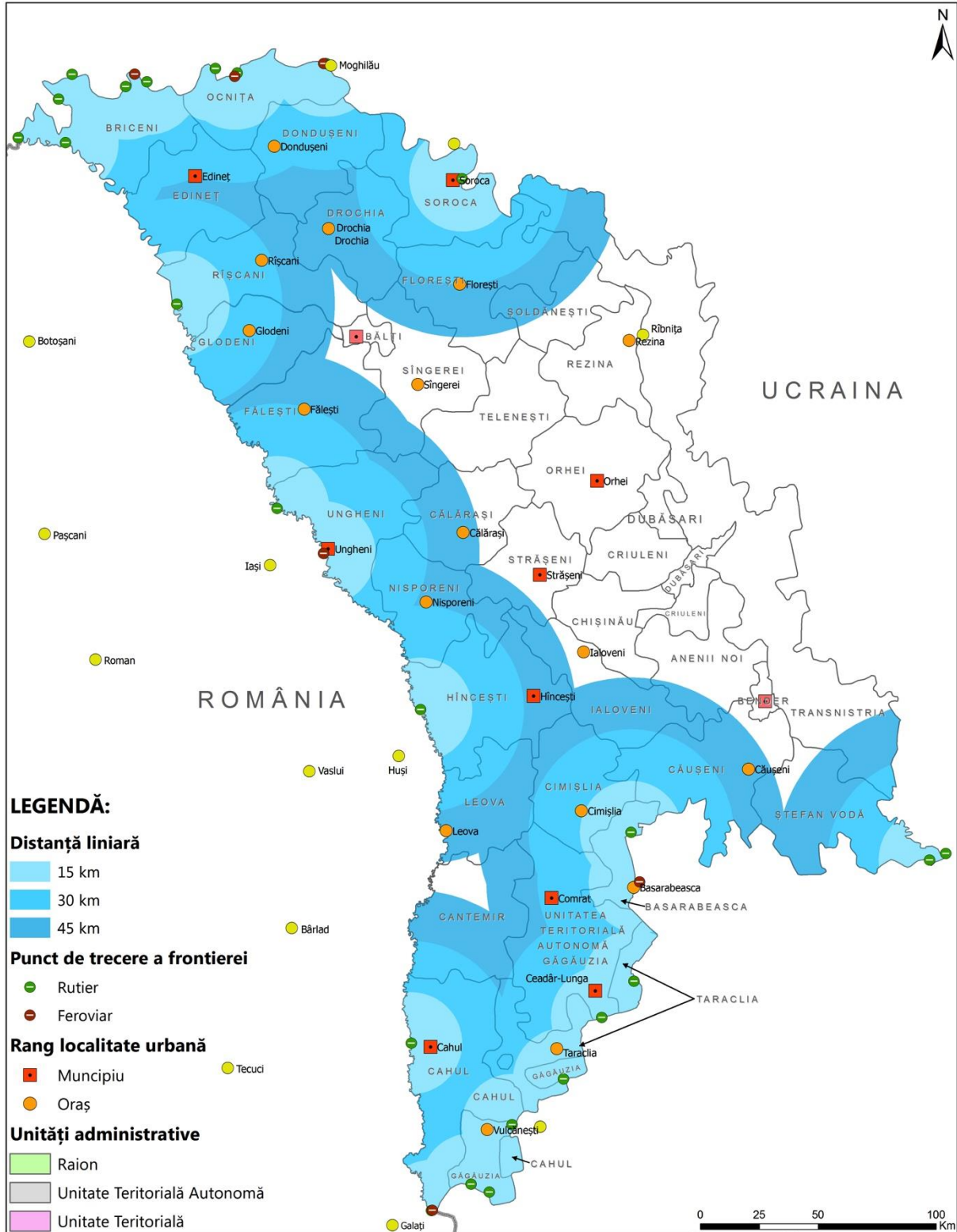

Sursa: reprezentarea autorilor

Un ultim element analizat la nivelul indicatorilor de accesibilitate este distanța față de cel mai apropiat punct de trecere a frontierei. Proximitatea față de graniță reprezintă un potențial avantaj pentru atragerea la nivelul acestor orașe a unor investitori în producție și logistică care pot beneficia de linii de transport mult mai scurte și racordate la traseele principale. Astfel, regăsim

orașe care sunt ele însele zone de graniță (Sorooca, Basarabeasca, Ungheni), în timp ce altele sunt situate la peste 60km față de cel mai apropiat punct de trecere (Călărași, Hîncești, Ialoveni, Orhei, Sîngerei, Strășeni).

Harta 11 Distanța față de puncte de trecere a frontierei

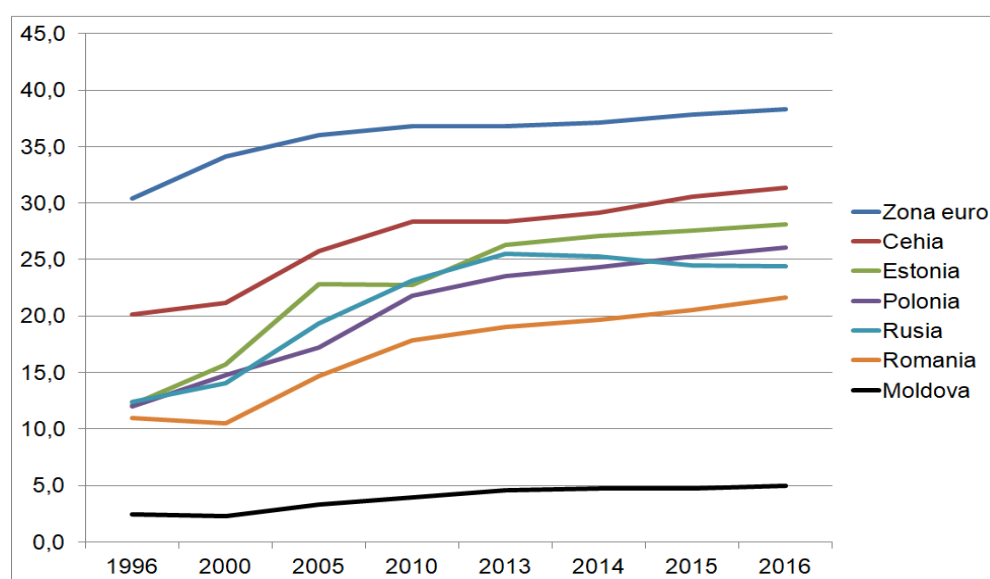
Sursa: reprezentarea autorilor

Din punct de vedere al apropierii față de un punct de trecere al frontierei, un impediment vizibil este trecerea frontierei spre Ucraina pe segmentul transnistrean.

1.3.4 Economia și infrastructura de suport a afacerilor

Ritmul de creștere economică înregistrat de Republicii Moldova până în prezent nu-i permite reducerea decalajului de dezvoltare economică față de țările din UE și Rusia (Figura 13). Menținerea acestui decalaj va crea și pe viitor mari provocări pentru echilibrele economice și sociale, în special prin pierderea masivă a capitalului uman. Această situație relevă necesitatea găsirii noilor abordări de dezvoltare economică, care să aducă progrese palpabile și rapide.

Figura 13 PIB per capita, PPP (constant 2011 internațional \$, mii)

Sursa: World Development Indicators (WDI), Banca Mondială

Rezultatele politicilor de dezvoltare economică se pot ilustra și prin structura economiei moldovenești, după ponderea sectoarelor agregate în Produsul Intern Brut (PIB). Astfel, în comparație cu țările vecine, zona euro, câteva țări europene (post socialiste) și Rusia se poate constata că Moldova este o țară cu o pondere relativ înaltă a agriculturii și cu o pondere destul de joasă a industriei. Iar, industria de prelucrare este cu un grad redus de diversificare, 42,5% din valoarea adăugată (VA) a acesteia concentrându-se în sectorul de Alimente și Băuturi.

Este bine de menționat că ponderea mare a agriculturii în PIB, nu se datorează unei performanțe excepționale în sectorul agricol (Tabelul 2). Situația de fapt este inversă, Republica Moldova are un sector agrar mai puțin productiv decât majoritatea țărilor din Europa¹⁹.

¹⁹ Vezi "Politicile de subvenționare și eficiența fondului de subvenționare a agriculturii", Expert-Grup, 2017, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Politici_de_subvenționare_și_eficiența_fondului_de_subvenționare_a_agriculturii.pdf

Tabelul 2 Structura economiei după ponderea principalelor sectoare ale economiei în PIB

Indicatori	Ucraina	Rusia	Romania	Polonia	Moldova	Italia	Zona Euro	Estonia	Cehia
Agricultura, % PIB	13,7	4,7	4,3	2,7	14,3	2,1	1,6	2,6	2,5
Industrie, % PIB	27,1	32,4	32,4	33,7	14,3	23,9	24,7	26,9	37,6
Industria de prelucrare, % of GDP	14,0	13,3	23,0	17,9	12,7	15,5	16,6	16,2	24,8
<i>Alimente, băuturi, tutun, % din VA în Prelucrare</i>	14,3	17,8	15,5	17,4	42,5	11,5		13,7	8,3
<i>Mașini și echipamente de transport, % din VA în Prelucrare</i>	13,3	11,0	32,2	24,0	3,7	29,4		19,3	34,8
<i>Textile și îmbrăcăminte, % din VA în Prelucrare</i>	1,2	1,6	12,3	3,1	15,0	9,6		6,1	2,5
<i>Altele din Prelucrare, % din VA în Prelucrare</i>	66,4	59,2	37,8	47,6	38,8	40,6		57,1	49,7
Servicii, etc., % PIB	59,2	62,8	63,3	63,6	71,4	74,0	73,7	70,5	59,9

Sursa: WB (Industry corresponds to divisions 10-45 and includes manufacturing (ISIC divisions 15-37). ISIC Rev.3.1. sau 05 – 43 industrie, 10–33 Manufacturing rev 4), datele pe țări sunt pe cel mai recent an.

Rezultatele economice modeste ale Republicii Moldova pot fi explicate și prin nivelul redus al activității antreprenoriale. În Republica Moldova, analiza activității antreprenoriale se efectuează în baza **Datelor administrative** colectate de BNS din rapoartele financiare și în baza **Anchetei Structurale Anuale**²⁰. În conformitate cu datele prezentate în situațiile financiare sunt introduse toate întreprinderile care conform legislației au obligația de a prezenta situațiile financiare și care au prezent aceste rapoarte. Astfel, în 2016 în total pe țară au prezentat rapoarte financiare 52320 de întreprinderi (începând cu 2015 acest număr nu conține organizațiile non-comerciale).

Pe *sectoarele economice* (date conform Anchetei Structurale) în Republica Moldova în 2016 existau 33031 întreprinderi active, ce reprezintă circa 72% din totalul întreprinderilor care au raportat în anul respectiv. De asemenea, în Moldova la 1000 de locuitori sunt circa 10 întreprinderi active, față de 52 în medie pe UE (Estonia – 63 , Lituania - 64, Letonia - 55, Romania – 35). Totodată, rata de creare a întreprinderilor este de circa 14,7% ce nu este rău (media pe EU -9,6%, iar în unele țări baltice este peste 17%), însă Moldova are o rată de supraviețuire la 2 ani (create în 2014 și existente în 2016) destul de joasă, de doar 36,4%. Pe țările din UE majoritatea țărilor înregistrează o rată de peste 60% cu o medie pe UE de 67%

²⁰ Ancheta structurală în întreprinderi acoperă sectoarele economice în conformitate cu Clasificatorul Activităților Economice din Economia Moldovei (CAEM rev 2) de la B la J; L la N; S95, S96. Populația ce face obiectul prezentei cercetări este considerată colectivitatea unităților **active** (nu se includ întreprinderile care nu au cifră de afaceri doi ani consecutivi și numărul salariaților este până la 2 persoane inclusiv). Planul de eșantionare aplicat este cel al sondajului stratificat, iar metoda de selecție utilizată este selecția simplă aleatoare fără revenire. Straturile sunt definite prin încrucișarea claselor (patru semne CAEM.rev.2) cu clasele de mărime a întreprinderilor: 0-4, 5-9, 10-19, 20 salariați și peste. Din populația întreprinderilor au fost cercetate exhaustiv toate unitățile cu numărul de salariați 20 persoane și peste, precum și întreprinderile atipice (care au mai puțin de 20 salariați, dar au o cifră de afaceri considerabilă). Selectarea celorlalte întreprinderi a fost efectuată prin loterie. BNS

(Romania 73%, Letonia 68%, Estonia 67%), cu foarte puține țări cu o rată sub 50% (ex. Lituania 44%).

Tabelul 3 Structura pe sectoarele economice după ponderea numărului de întreprinderi active, %

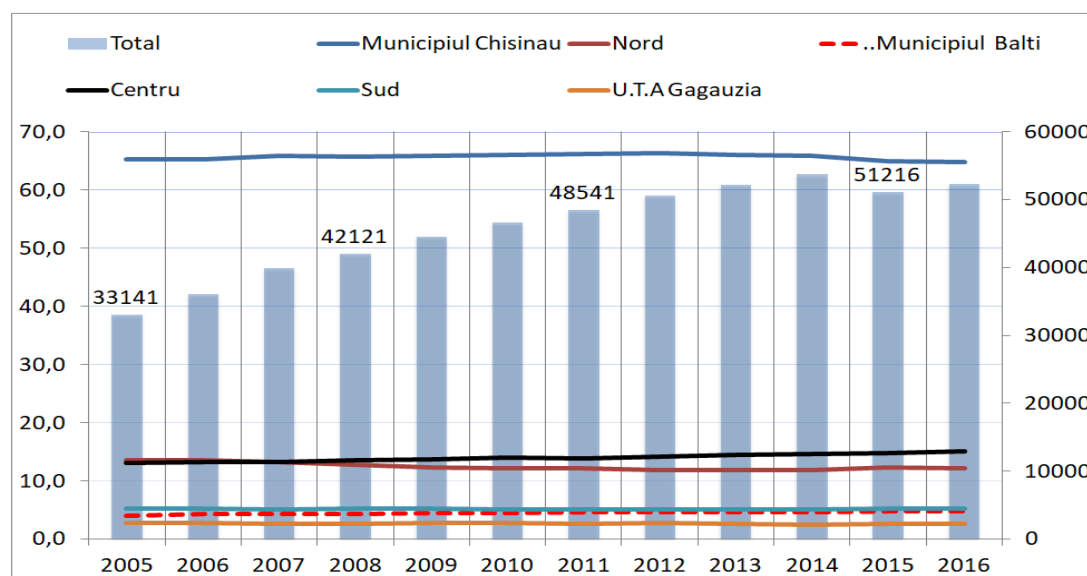
Sectoarele economice	Moldova	EU	Estonia	Letonia	Lituania	Romania
Total	100	100	100	100	100	100
B. Industria extractivă	0,3	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2
C. Industria prelucrătoare	10,5	8,9	10,0	9,7	10,5	10,0
D. Energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	0,2	0,6	0,3	0,5	0,8	0,2
E. Distribuția apei; salubritate, etc	1,0	0,4	0,4	0,3	0,2	0,5
F. Construcții	7,0	14,7	12,9	10,2	15,9	9,5
G. Comerț; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	46,4	26,6	24,2	26,3	33,1	39,5
H. Transport și depozitare	6,5	5,1	9,7	6,7	6,7	9,4
I. Activități de cazare și alimentație publică	4,4	8,2	3,8	3,6	3,3	5,2
J. Informații și comunicații	4,3	4,9	6,3	5,8	3,4	5,0
L. Tranzacții imobiliare	7,6	5,2	7,7	12,4	7,0	2,5
M Activități profesionale, științifice și tehnice	8,6	18,6	18,1	17,8	15,1	12,8
N Activități de servicii administrative și activități servicii suport	3,2	6,6	6,3	6,3	3,9	5,3

Sursa: BNS și Eurostat, calculele autorilor, ajustate la pentru a asigura comparabilitatea cu Moldova (fără activitățile financiare)

Analiza repartizării numărului de întreprinderi active pe ramurile economice (Tabelul 3) în comparație cu media pe țările UE, relevă faptul că Moldova are semnificativ mai multe întreprinderi ca pondere în Comerț, însă sensibil mai puțin în Activități profesionale și Construcții. Aproape jumătate din întreprinderi (46,4%) activează în comerț și serviciile auto-moto. În timp ce în UE această pondere este estimată în medie la circa 26,6%. Mai aproape de Moldova sunt Bulgaria, Republica Macedonia de Nord și România cu 42,1%, 42% și respectiv 39,5%.

De asemenea, în Republica Moldova comparativ cu țările din UE și numărul angajaților din Comerț raportat la numărul total de angajați care lucrează în întreprinderile active este mai mare. Astfel, în Moldova în acest sector sunt cuprinși 28-29% din salariați, media pe UE fiind de circa 23%, iar pe țările Baltice această pondere este de 27% în Estonia, Letonia – 25%, Lituania de circa 27% și România – 24%. Totodată, în Moldova ponderea în sectoarele Construcții, Activități profesionale și Hoteluri este sensibil mai mică ca în țările din UE, în timp ce ponderea în utilități (energie, apă, etc) este mai mare.

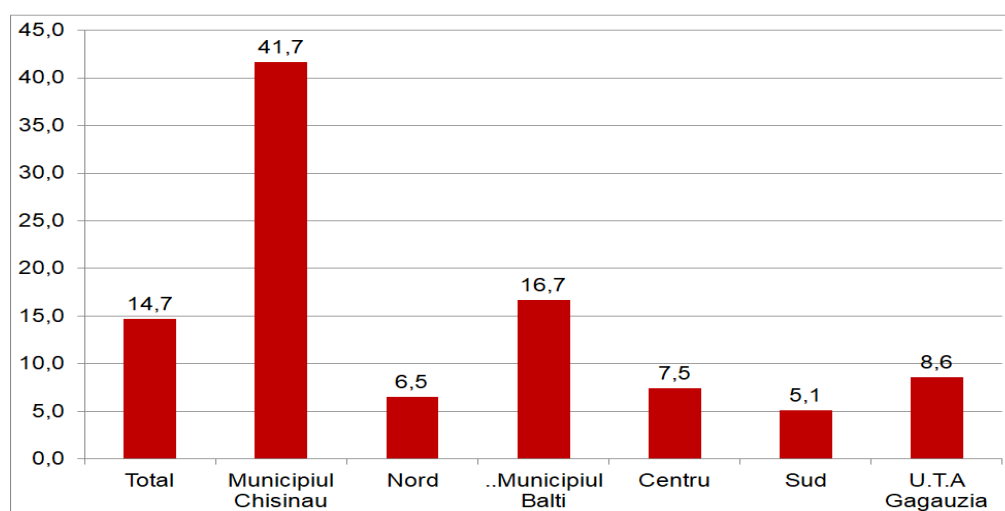
Figura 14 Evoluția numărului total de întreprinderi (axa din dreapta) și distribuția acestora pe regiuni (axa din stânga, % din total) pentru (2005-2016)

Sursa: BNS, date administrative, calculele autorilor

În conformitate cu rapoartele financiare în 2016 în Moldova, după cum a fost menționat mai sus au fost existat 52320 de întreprinderi (începând cu 2015 fără organizațiile non-comerciale). În perioada 2005-2016 numărul întreprinderilor a crescut în medie cu circa 4,3% anual. Evoluția distribuției pe regiuni relevă o dezvoltare a afacerilor relativ stabilă ca structură. Mun. Chișinău își păstrează circa 65% din totalul întreprinderilor, de asemenea și restul regiunilor își păstrează relativ aceleași valori (Figura 14). Totodată, în ultima perioadă se poate observa o tendință ușoară de redistribuire a numărului întreprinderilor din mun. Chișinău spre zona Centru.

Figura 15 Densitatea întreprinderilor pe regiuni, număr la 1000 persoane

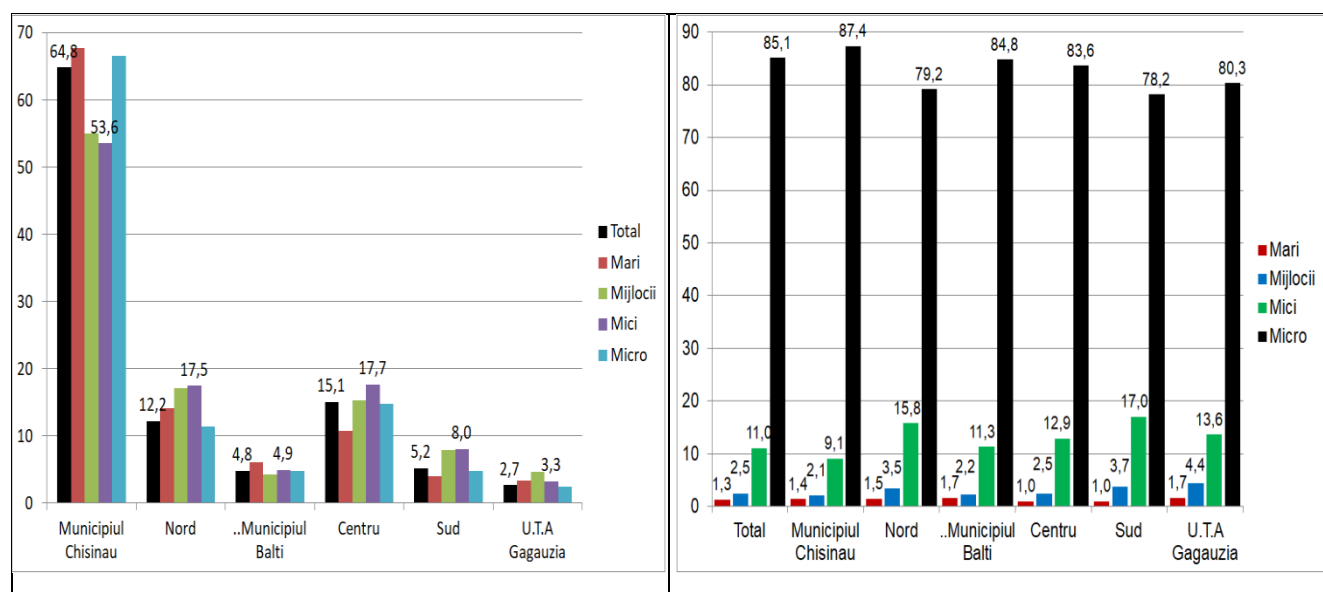

Sursa: BNS, calculele autorilor

Ca densitate, se poate observa că la 1000 de locuitori (populație stabilă) în 2016 existau circa 15 întreprinderi, care au prezentat rapoarte (Figura 15), ce este cu mult sub nivelul țărilor din UE. De asemenea, este important de menționat că nivelul relativ înalt pentru mun. Chișinău (41,7) în comparație cu restul țării, de fapt reprezintă nivelul pe care Republica Moldova trebuie

să-l atingă ca medie pe țară, pentru a se apropia de țările dezvoltate din UE. Astfel, este important ca dezvoltarea altor regiuni să nu fie văzută ca redistribuire între Chișinău și alte regiuni, ci invers utilizarea potențialului mun. Chișinău pentru stimularea creșterii regiunilor. De asemenea, se poate constata că la acest indicator (densitatea întreprinderilor), Regiunea UTA Găgăuzia înregistrează cel mai bun rezultat din toate regiunile, inclusiv cea de Nord și Centru.

Figura 16 Repartiția pe regiuni a ponderilor numărului de întreprinderi din fiecare grupă (figura din stânga, %) și structura întreprinderilor după mărime pe fiecare regiune (figura din dreapta, %)

Sursa: BNS, calculele autorilor

Din toate întreprinderile mari, cele mai multe se află în mun. Chișinău (67,7%) după care urmează Regiunea Nord cu 14,1% (Figura 16, stânga). Chiar dacă regiunile Nord și Sud sunt percepute ca regiuni destul de diferite, după structura de distribuție acestea sunt destul de similare. După structura dimensiunilor întreprinderilor pe regiuni (Figura 16, dreapta), UTA Găgăuzia are cea mai mare pondere de întreprinderi mari (1,7% din totalul întreprinderilor din regiune) și medii (4,4%), și o mai mică pondere a întreprinderilor mici și micro. De asemenea, se poate observa că în municipiile Chișinău și Bălți există o mai mare concentrație de întreprinderi micro și mici.

Tabelul 4 Distribuția veniturilor din vânzări pe regiuni, milioane lei

Regiuni	2006-2007	2015-2016	pondere, %	pondere, %	creșterea, perioadă, %	Modificare structură, p.p
Total	132942,6	291493,4	100	100	219	0
Mun. Chișinău	99090,4	211657,5	74,5	72,6	214	-1,9
Regiunea Nord	17114,6	34416,7	12,9	11,8	201	-1,1
..Mun. Bălți	7033,0	14892,9	5,3	5,1	212	-0,2
Regiunea Centru	10407,0	30280,1	7,8	10,4	291	2,6
Regiunea Sud	4046,5	8816,1	3,0	3,0	218	-0,02
U.T.A. Găgăuzia	2284,2	6323,1	1,7	2,2	277	0,5

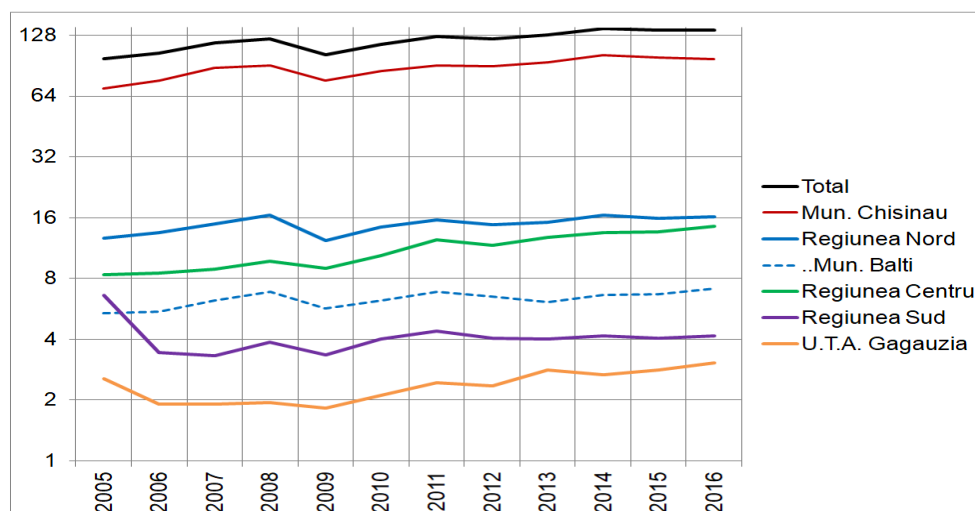
Sursa: BNS, calculele autorilor

În perioada 2006-2016 mun. Chișinău a înregistrat o ușoară diminuare a ponderii veniturilor din vânzări cu 1,9 p.p., în 2016 ajungând la 72,6% (Tabelul 4). Este bine de menționat că ambele

municipii au avut de pierdut ca pondere din totalul de vânzări, în timp ce cele care au câștigat cel mai mult sunt regiunile care le înconjoară - Regiunea Centru și respectiv Nord.

Figura 17 Venituri din vânzări, miliarde lei preturi 2005=100% (valori logaritmice)

Sursa: BNS, calculele autorilor

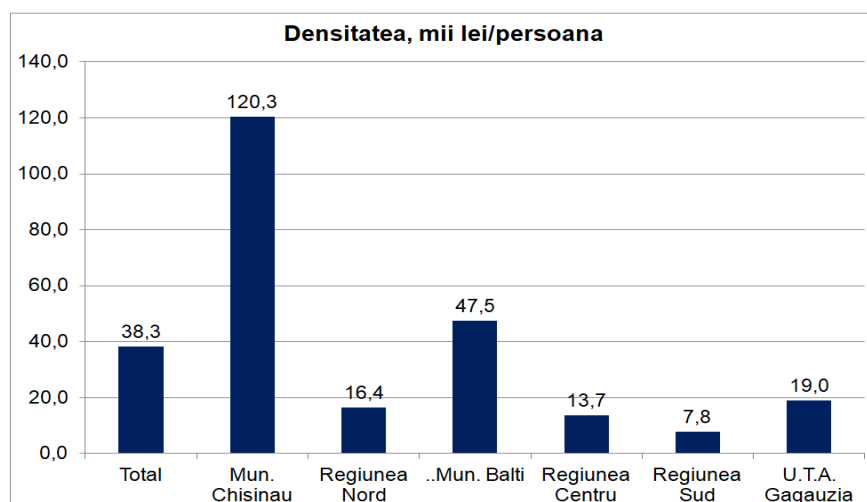
Analiza vânzărilor relevă faptul că deși pe întreaga perioadă se poate constata o evoluție ușor pozitivă pentru total țară. Totodată, după 2011 volumul vânzărilor întreprinderilor din Regiunea de Nord și Sud practic au stagnat (Figura 17). Cele mai dinamice volume de vânzări (cu o rată de creștere peste medie) s-au atestat în Regiunea UTA Găgăuzia și Regiunea Centru.

Pentru prima parte a perioadei putem constata că evoluțiile volumului de vânzări a întreprinderilor din Regiunea Sud și UTA Găgăuzia sunt similare, și care se deosebesc de restul țării. Comportamentul similar dintre Regiunea Sud și Găgăuzia fiind și firesc, deoarece UTA Găgăuzia de fapt geografic este parte din Regiunea Sud. Totodată, după 2011 la acest indicator Regiunea Sud stagnează, în timp ce UTA Găgăuzia înregistrează cea mai bună dinamică a creșterii vânzărilor în comparație cu restul regiunilor.

Această situație poate fi explicată prin mai mulți factori, inclusiv prin cei de ordin administrativ (deschiderea preferențială pentru agenții economici din UTA Găgăuzia a pieței Rusiei, volumul mai mare al cheltuielilor publice).

Evoluția Regiunii Nord este surprinzător de instabilă, dacă ținem cont că are în componență al doilea oraș ca importanță din Moldova. Spre deosebire de Regiunea Nord, Regiunea Centru înregistrează o dinamică peste media pe țară, inclusiv peste creșterea din Chișinău. Este bine de menționat că în ambele cazuri, în Regiunea Nord și Centru creșterea față de 2011 pe regiuni este peste creșterea în municipiile pe care le înglobează geografic (mun. Bălți, respectiv mun. Chișinău).

Figura 18 Densitatea pe regiuni a veniturilor din vânzări, 2016

Sursa: BNS, calculele autorilor

Nivelul înalt al vânzărilor pe cap de locuitor (Figura 18), în comparație cu alte regiuni din Moldova, pentru mun. Chișinău este explicat nu doar prin concentrația activităților economice, ci și prin faptul că o bună parte din întreprinderi au oficiile centrale în Chișinău, în timp ce activitatea propriu zisă este desfășurată în regiunile țării. De asemenea, în Moldova pe larg este răspândită migrația internă fără a modifica reședința, astfel, atunci când analizăm veniturile din vânzări per cap de locuitor, este bine de ținut cont și de aceste fenomene. Însă, cu toate acestea repartitia prezentată ne sugerează clar că în regiunile cu nivel de urbanizare mai înalt și veniturile din vânzări pe cap de locuitor sunt mai mari.

Tabelul 5 Caracteristica sectoarelor economice (ancheta structurală) pe regiuni, 2016

Regiuni	Cifra de afaceri		Numărul salariaților		Remunerarea muncii	
	milioane lei	%, din total	persoane	%, din total	milioane lei	%, din total
Total	262873,9	100	364720	100	18309,0	100
Municipiul Chișinău	180885,1	68,8	220059	60,3	12257,0	66,9
Nord	32503,5	12,4	62310	17,1	2852,3	15,6
..Municipiul Bălți	15606,7	5,9	28006	7,7	1404,2	7,7
Centru	31696,7	12,1	49629	13,6	1955,2	10,7
Sud	11376,9	4,3	21982	6,0	831,6	4,5
U.T.A. Găgăuzia	6411,6	2,4	10739	2,9	412,8	2,3

Sursa: BNS, calculele autorilor

Structura distribuției pe regiuni a cifrei de afaceri pe întreprinderile din *sectoarele economice* (în conformitate cu datele Anchetei Structurale Anuale cuprinde secțiunile de la B la J; L la N; S95, S96 din CAEM rev. 2) în mare măsură coincide cu cea prezentată pe toate sectoarele menționate în Figura 16, însă are câteva deosebiri importante. În primul rând, ponderea mun. Chișinău este mai mică. Acest lucru se explică prin faptul că ”câștigul în pondere” al Chișinăului datorită faptului că agricultura nu intră în această cercetare (mun. Chișinău nu are multe întreprinderi în agricultură) este compensată cu pierderea din pondere, din cauza lipsei sectorului financiar și Alte activități de servicii (care de asemenea nu participă în această cercetare).

După capacitatea de generare a veniturilor per salariat în sectoarele de afaceri, mun. Chișinău este lider urmat de Regiunea Nord (datorită mun. Bălți). Compararea structurii numărului de salariați, cifrei de afaceri și remunerării muncii în Regiunea Nord cu Regiunea Nord fără mun. Bălți, precum și a Regiunii Centru vis a vis de restul regiunilor ne arată clar că prezența centrelor urbane mari are un efect benefic asupra zonelor limitrofe. Adică, mun. Bălți și mun. Chișinău mai curând propagă dezvoltare în zonele limitrofe decât invers, concentrează beneficiile din zonele limitrofe în centrele urbane.

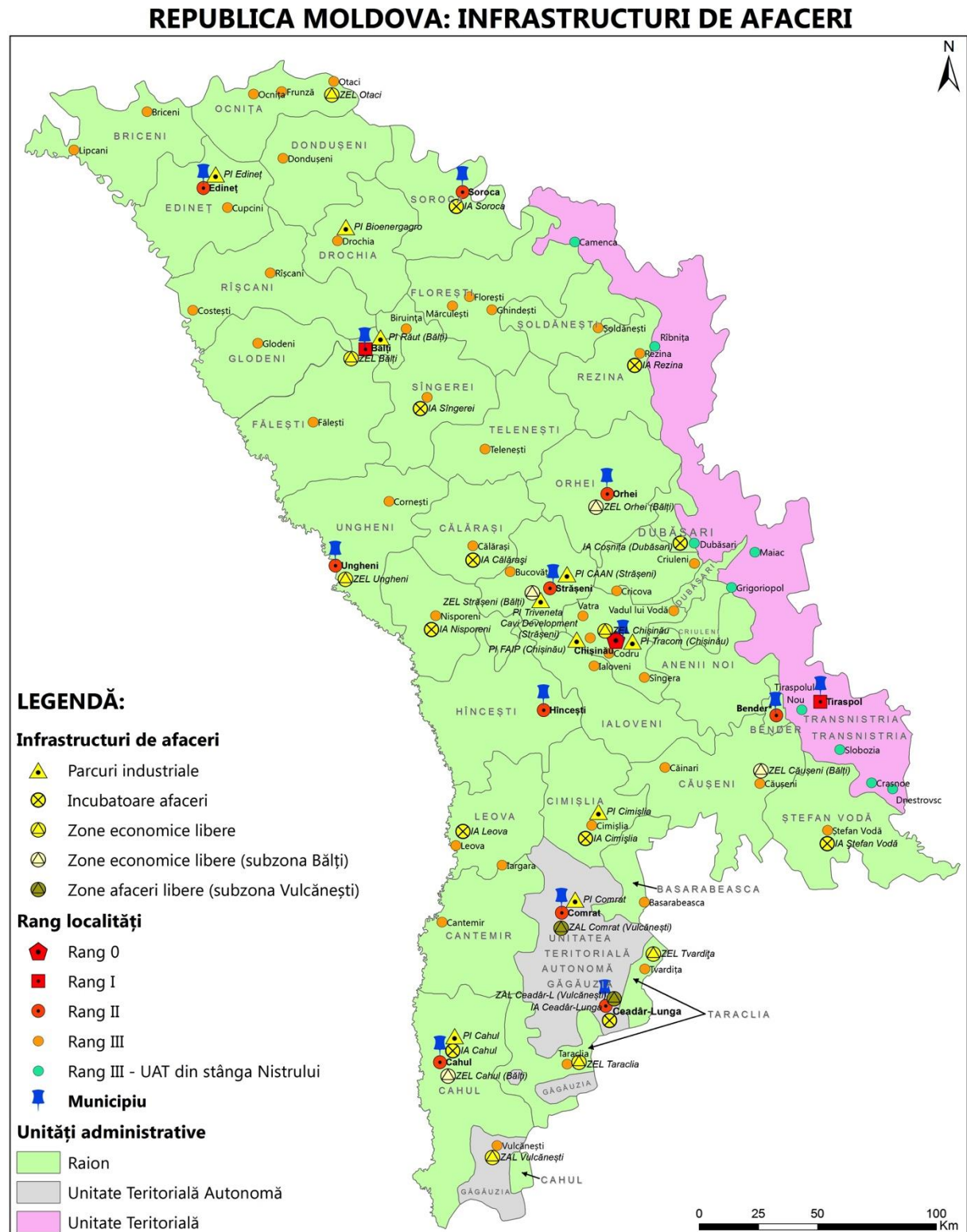
Infrastructura de afaceri

Printre politicile economice desfășurate de către Guvern pentru dezvoltarea afacerilor un loc important îl ocupă lărgirea infrastructurii de afaceri: crearea zonelor economice libere, incubatoarelor de afaceri și parcurilor industriale. La începutul anului 2018, infrastructura de afaceri în Republica Moldova este formată din:

- a) 10 - Parcuri Industriale,
- b) 11 - Incubatoare de afaceri și
- c) 7 - Zone economice libere

monitorizate periodic de Ministerul Economiei și Infrastructurii, respectiv ODIMM (Harta 12).

Harta 12 Distribuirea teritorială ale elementelor de infrastructură de afaceri

Sursă: Calculele autorilor, în baza informațiilor de la Ministerul Economiei și Infrastructurii, respectiv ODIMM

În Republica Moldova, până în anul 2016, au fost deschise incubatoare de afaceri în or. Ștefan-Vodă, s. Coșnița (Dubăsari), or. Leova, mun. Ceadâr-Lunga, or. Rezina, or. Nisporeni, or.

Sângerei, mun. Soroca și or. Cimișlia, iar în anul 2017 au fost inaugurate cele din or. Călărași²¹ și mun. Cahul²², acestea funcționând în Rețeaua Incubatoarelor de afaceri din Republica Moldova (RIAM). De asemenea, în comuna Larga există un incubator de afaceri care nu a fost înregistrat de către ODIMM în pețeau respectivă.

Tabelul 6 Incubatoarele de afaceri din rețeaua ODIMM

Incubatoare de afaceri	Număr de rezidenți	Gradul de ocupare - %	
		Producție	Servicii
Soroca	16	90	90
Ștefan-Vodă	12	28	62
Leova	14	100	43
Rezina	14	79	100
Sîngerei	19	100	100
Dubăsari (în Coșnița)	9	100	74
Ceadîr-Lunga	15	100	31
Nisporeni	32	95	88
Cimișlia	13	53	55

Sursa: ODIMM, Raport anual 2016, Activitatea incubatoarelor de afaceri

Notă: În 2017 au fost inaugurate incubatoarele din Cahul și Călărași, cu 11 și 26 rezidenți.

Prin această rețea de incubatoare la sfârșitul anului 2016 au fost asistate 290 de întreprinderi potențiale beneficiare, rezultând un număr de 144 de companii absolvente, cu o rata de supraviețuire de 84%. Dintre acestea, 32 de companii sunt din sectorul producție, iar 112 din sectorul servicii, fiind create 610 locuri de muncă. În anul 2016 cifra de afaceri a celor 144 de companii din cadrul incubatoarelor de afaceri a fost de peste 94 milioane lei. Rezidenții incubatoarelor au acces la spațiu și o serie de servicii (înregistrare companii, suport legal și contabil, promovare activități, internaționalizare). Un serviciu recent este facilitarea accesului la finanțare a rezidenților, urmare acordării resurselor financiare sub forma de împrumut preferențial, fiind acordate împrumuturi de 2,1 milioane lei pentru 41 de beneficiari²³.

Tabelul 7 Zone economice libere / Zone de antreprenorial libere

ZEL, inclusiv filiale	Număr de rezidenți	Nr. de salariați	Pondere salariați, %	Investiții, mil. \$	Pondere investiții, %
ZAL „Expo-Business-Chișinău”	43	2000	16,8	70,1	20,1
ZEL „Ungheni-Business”	36	2778	23,3	74,1	21,3
ZEL „Bălți”*	57	6238	16,8	146,0	41,9
ZAL „Tvardița”	Lipsa date	255	2,1	17,1	4,9
ZAL PP „Taraclia”	Lipsa date	144	1,2	17,9	5,1
ZAL PP „Valkaneș”*	24	450	3,8	16,7	4,8
ZAL PP „Otaci-Business”	Lipsă date	61	0,5	6,5	1,9
Total	184	11926	100	348,6	100

Sursa: Ministerul Economiei și Infrastructurii, Raport privind activitatea zonelor economice libere pentru 2017

Notă: ZEL ”Bălți” are subzone și în or. Strășeni, Căușeni, or. Orhei și or. Cahul, ZAL PP ” Valkaneș”

²¹ Incubatorul din Călărași a fost inaugurat în 19 iunie 2017, găzduind 26 de companii, dintre care 10 în sfera serviciilor.

²² Incubatorul din Cahul a fost inaugurat în 17 august 2017, urmând a fi create circa 60 de locuri de muncă.

²³ La data de 30 septembrie 2017, în total în rețeaua de IA funcționau 162 de companii (122 din domeniul servicii și 40 în producție) care au creat 821 locuri de muncă. Rata medie de ocupare a spațiilor este de 74%.

Sursa: Raportul trimestrial pe trimestrul III 2017 al RIAM, <https://riam.md/2018/01/09/buletin-informativ-trim-iii/>

În Republica Moldova există²⁴ **7 Zone Economice Libere**: în mun. Chișinău, mun. Bălți, mun. Ungheni, or. Vulcănești, or. Tvardița, or. Otaci și or. Taraclia. La 1 ianuarie 2018 în acestea erau înregistrați 184 de rezidenți care aveau 11926 salariați (în 2017). Volumul total al investițiilor în zonele libere, pe parcursul întregii activități, la 1 ianuarie 2018 a constituit 348,6 mil. dolari SUA, sporind în anul 2017 cu 22,7% sau cu 64,5 mil. dolari SUA. Cota investițiilor totale din ZEL-ri în suma totală a investițiilor din Republica Moldova în 2017 a ajuns la circa 6,8%, ceea ce poate fi calificată ca o fiind o pondere semnificativă. Însă, este important de avut în vedere că circa 44% din acestea sunt realizate în ZEL ”Bălți” și subzonele acesteia, iar alte 40% în cele din Ungheni și Chișinău aproximativ în cote egale.

De asemenea este important de avut în vedere că ZEL ”Bălți” și ZAL PP ”Valkanes” au subzone care funcționează în alte orașe decât mun. Bălți și or. Vulcănești. Astfel, ZEL ”Bălți” are și 11 subzone cu suprafață totală de circa 245 hectare, din care 3 subzone din Mun Bălți cu suprafața de 148 ha, în or. Strășeni sunt 4 subzone cu o suprafață de 40,2 ha, în or. Căușeni (8,5 ha); or. Orhei (8,0 ha) și or. Cahul cu 2 subzone în total de 40 ha. La fel, ZAL PP ”Valkaneș”, în afară de or. Vulcănești (53,3 ha) conține subzone în mun. Comrat (50,3 ha) și Ceadâr-Lunga (41,9 ha).

Cele **10 Parcuri Industriale** din Republica Moldova sunt localizate în 8 localități: Mun Chișinău (PI „Tracom” și „FAIP”), Bălți („Răut”), Cimișlia (PI „Cimișlia”), Edineț (PI „Edineț”), Comrat (PI „Comrat”), Strășeni (PI „CAAN” și PI „Triveneta Cavi Dvelopment”), în Drochia (PI „Bioenergagro”) și în Cahul (PI „Cahul”). La sfârșitul anului 2017, în cadrul parcurilor industriale activau 65 de rezidenți. În cadrul parcurilor industriale, începând cu 2011 (7 ani) s-au efectuat investiții (infrastructură tehnică, mijloace fixe de producție) în sumă de 1511,8 milioane lei. În rezultat, s-au creat 2866 locuri de muncă, iar pe parcursul anului 2017 s-a fabricat și realizat producție în mărime de 2239,4 milioane lei și s-au plătit taxe și plăți în bugetul public național în sumă de 309,9 milioane lei²⁵.

În Documentul unic de program pentru anii 2017- 2020 (aprobat prin HG 203/2017) au fost incluse proiectele privind dezvoltarea infrastructurii tehnice a 4 parcuri industriale (PI „Edineț”, PI „Răut”, PI „Comrat” și PI „Cahul”) în sumă de 78,9 mil lei.

În contextul impactului infrastructurii de afaceri se poate menționa că un efect semnificativ se observă doar pe zonele economice libere, în timp ce pe incubatoarele de afaceri și parcuri industriale rezultatele totale sunt destul de modeste. Numărul locurilor de muncă în parcurile industriale este sub 30% din cel din ZEL-uri, iar în incubatoarele de afaceri de circa 5%. Diferența pe volumul de investiții între ZEL-uri și restul două tipuri ale infrastructurii de suport al afacerilor este și mai mare. Însă, cel mai important lucru este că există o diferență foarte mare între întreprinderile de suport din același tip. De exemplu, înregistrarea unui parc industrial, nu înseamnă că acesta are sau cel puțin este gata pentru a primi rezidenți. În aceste condiții, avantajul existenței unui parc industrial într-o localitate poate rămâne doar o opțiune virtuală.

Existența ZEL-rilor, parcurilor industriale și incubatoarelor de afaceri vorbește despre faptul că localitățile respective dispun de careva avantaje privind dezvoltarea afacerilor. Investitorii pot obține un șir de avantaje fiscale, funciare, inclusiv siguranța investițiilor, iar autoritățile centrale și cele locale obțin o zonă care poate servi în calitate de centru de dezvoltare a întregii regiuni. În același timp, se poate observa că în anumite cazuri existența deja de exemplu a ZEL în oraș,

²⁴ Activitatea ZEL în 2017, <https://mei.gov.md/ro/content/zonele-economice-libere>

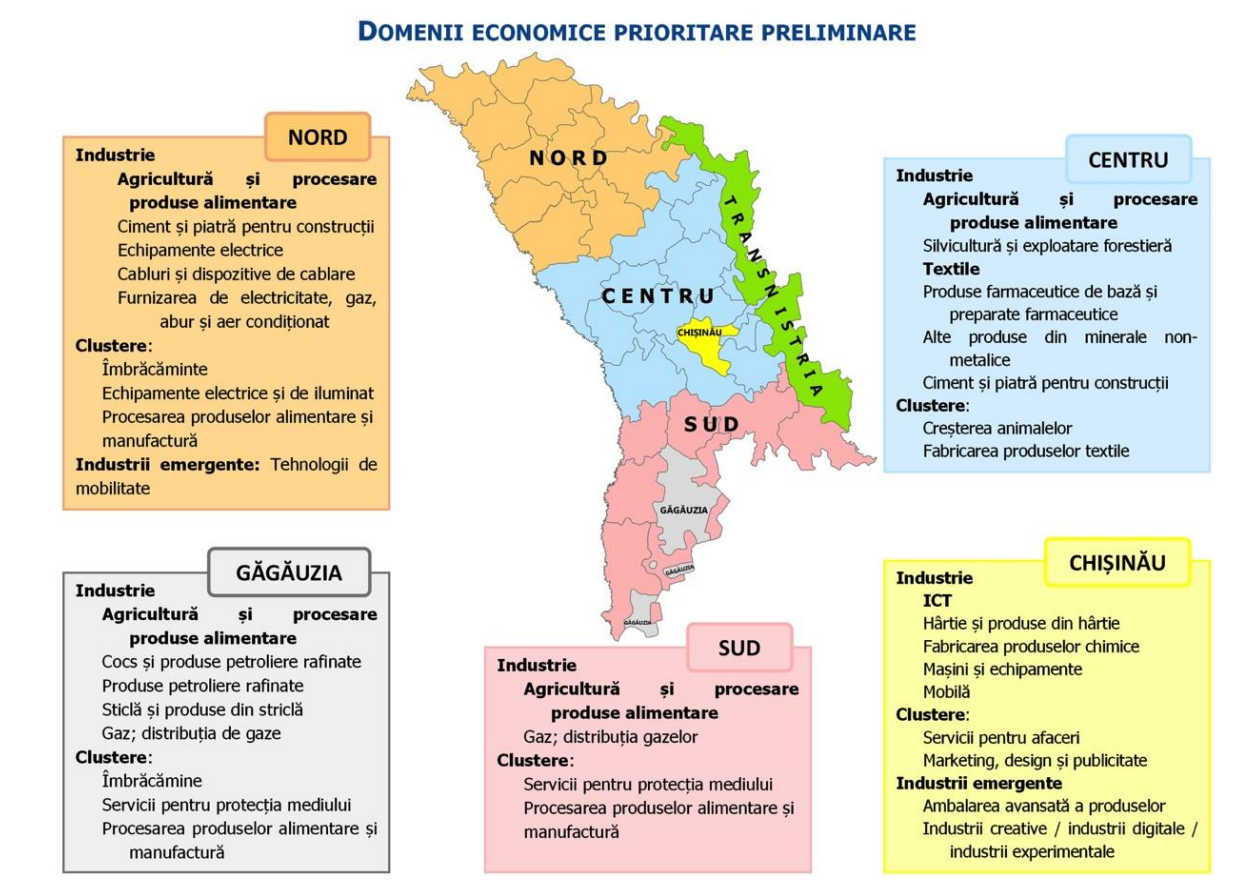
²⁵ Raportul Ministrului economiei și infrastructurii Raport privind crearea, dezvoltarea și funcționarea parcurilor industriale pentru anul 2017

nu a fost suficient pentru ca investitorii să vină în localitățile date, ci a fost necesar de creat subzone în alte orașe (ex ZEL Bălți). Astfel, existența ZEL sau PI pentru anumiți investitori este o condiție necesară, însă nu și suficientă pentru ca investitorii să meargă în localitatea respectivă. Deseori, factorii legați de disponibilitatea forței de muncă sau alte cerințe sunt condiții critice pentru venirea investitorilor în orașele cu ZEL.

Domeniile economice prioritare

În Raportul *Cartografierea potențialului economic, inovator și științific în Republica Moldova*²⁶ elaborat la 9 octombrie 2017 sunt realizate analize ale potențialelor sectoare relevante pentru specializare inteligentă la nivelul a 5 din cele 6 regiuni de dezvoltare ale Republicii Moldova.

Harta 13 Domeniile economice prioritare preliminare

Sursa: Prelucrare proprie după Raportul *Cartografierea potențialului economic, inovator și științific în Republica Moldova*

Astfel, **municipiul Chișinău** beneficiind de statutul de capitală, concentrează cea mai mare parte din activitatea economică a Republicii Moldova. Pentru mun. Chișinău sunt multe **domeniile economice prioritare**, din care pot fi luate în considerare următoarele sectoare de interes deosebit: fabricarea de produse informatice, electronice și optice, telecomunicații și programare, consultanță și activități conexe, subliniind evident importanța **sectorului TIC**

²⁶ Raport final întocmit în cadrul grupului de experți "Cartografierea specializării inteligente în țările E & IA", pentru DG Centrul Comun de Cercetare al Comisiei Europene, Direcția Creștere și Inovare.

pentru Chișinău. *Sectorul TIC a fost identificat, de către MIEPO ca fiind unul dintre principalele sectoare economice care contribuie la dezvoltarea economică a orașului Chișinău și evident a Republicii Moldova.*

La nivelul **Regiunii Nord** avem identificate următoarele sectoare cu potențial de creștere: **agricultura și prelucrarea produselor alimentare**, identificat de către MIEPO ca fiind unul dintre principalele sectoare economice, fabricarea produselor alimentare și lactate, precum și fabricarea de echipamente electrice, dispozitive de cablare care împreună pot constitui elemente esențiale de dezvoltare.

Pentru **Regiunea Centru**, sectoarele economice cu potențial relevante sunt: agricultura și prelucrarea produselor alimentare, identificată de către MIEPO ca fiind unul dintre principalele sectoare economice, dar de interes deosebit sunt și producția animală, prelucrarea și conservarea cărnii și producția de produse din carne, indicând un rol important pentru industria cărnii. De asemenea, în această regiune sectorul textilelor, articolelor de îmbrăcăminte, încălțăminte și pieilor este unul dezvoltat comparativ cu alte zone din Moldova, precum și fabricarea de produse farmaceutice și zona de materiale de construcții sunt, de asemenea, zone economice puternice.

Pentru **Regiunea Sud**, din analiză remarcăm următoarele sectoare economice cu potențial: **industria alimentară**, care include fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon, fabricarea produselor de panificație și a produselor făinoase dar și fabricarea băuturilor, printre care se numără și producția de vin.

Pentru **UTA Găgăuzia**, sectoarele economice cu potențial de creștere sunt: prelucrarea produselor alimentare, cu o mențiune specială la nivelul sectoarelor fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon, precum și fabricarea băuturilor, inclusiv producția de vin la fel ca în Regiunea Sud.

1.3.5 Finanțe publice

Începând cu 2015 sistemul finanțelor publice locale a suferit o modificare importantă. Astfel, în locul abordării de echilibrare a bugetelor locale bazate pe cheltuieli (în funcție de normative pe cap de locuitor) sa trecut la cel bazat pe venituri. De asemenea, începând cu anul 2016 sistemul bugetar al Republicii Moldova a trecut la o nouă clasificare bugetară. În aceste condiții analiza bugetelor locale pe indicatorii agregați poate fi efectuată doar începând cu anul 2016. În **Anexa 3** sunt prezentate elementele teoretice ale sistemului finanțelor publice locale din Republica Moldova.

Sursele de venituri disponibile pentru UTA Găgăuzia sunt cu mult mai mari decât pentru UAT din restul țării. În acest context, este bine de menționat că în același timp, UTA Găgăuzia beneficiază de toate mecanismele de susținere ale APL efectuate din bugetul de stat de rând cu restul APL din țară. Existența acestei asimetrii bugetare complică o comparație echitabilă a performanțelor orașelor din țară pentru o eventuală selecție pentru a fi sprijinite financiar în cadrul unui program destinate centrelor de dezvoltare urbană.

Tabelul 8 Veniturile și cheltuielile bugetelor locale, 2016-2017

Venituri și cheltuieli	2016	2017
Venituri		
Total BPN, mil lei	45.953,9	53.377,6
Total general, BUAT, mil lei	12.053	13.462
Resurse total BUAT, % din BPN	26%	25%
Total nivelul II, mil lei	8.494	9.271
Total nivelul I, mil lei	3.619	4.201
Resurse APL I, % din BPN	7,9%	7,9%
Cheltuieli		
Total BPN, mil lei	48.462,6	54.522,4
Total general, BUAT, mil lei	11.314,7	13.274,6
Cheltuieli total BUAT, % din BPN	23%	24%
Total nivelul II, mil lei	7.668,8	8.742,7
Total nivelul I, mil lei	3.706,6	4.541,9
Resurse APL I, % din BPN	7,6%	8,3%

Sursa: Ministerul Finanțelor

Din bugetul public național, bugetelor locale le revine circa 25% din total venituri și 24% la din cheltuieli. Pentru autoritățile de nivelul I, ponderea acestora este de circa 8%, ce pentru condițiile Republicii Moldova este destul de puțin. Această situație relevă un nivel scăzut de descentralizare financiară și în consecință APL de nivelul I au dificultăți în asigurarea locuitorilor săi cu servicii publice de calitate.

Tabelul 9 Veniturile autorităților locale și structura acestora

Venituri	media 2016-2017, mil lei			Structura (media), %		
	Total APL	APL II	APL I	Total APL	APL II	APL I
Total	12.757	8.882	3.910	100	100	100
Transferuri din BS, din care	8.908	6.399	2.510	69,8	72	64,2
TDG total	1.290	743	546	10,1	8,4	14
TDS total	7.287	5.560	1.726	57,1	62,6	44,1
Defalcări de la impozitele și taxele de stat	2.269	1.750	519	17,8	19,7	13,3
Venituri proprii, din care	1.105	505	600	8,7	5,7	15,3
Taxele locale	405	222	183	3,2	2,5	4,7
Venituri colectate	420	219	201	3,3	2,5	5,1
Granturi, proiecte finanțate din surse externe	56	10	46	0,4	0,1	1,2

Sursa: Ministerul Finanțelor

Mai mult, chiar și nivelul actual al bugetelor locale este excesiv de dependent de resursele alocate din bugetul de stat (BS). Susținerea APL de către BS are loc pe două căi, prin acordarea transferurilor din BS pentru completarea părții de venituri, precum și prin dezvoltarea unor proiecte din resursele BS în localități după care acestea sunt transferate la APL (a doua modalitate este mai puțin aplicată).

Analiza structurii veniturilor bugetelor locale relevă o dependență importantă a veniturilor de sursele centrale: transferuri și defalcări. Astfel, veniturile APL I în proporție de peste 64 %

depind de transferurile din bugetul de stat și în măsură de circa 13% sunt alimentate din surse defalcate.

În special se poate menționa ponderea mare a transferurilor cu destinație specială (peste 44%), care nu pot fi utilizate decât în conformitate cu scopul pentru care au fost alocate.

Tabelul 10 Cheltuielile bugetelor locale și structura acestora, clasificarea economică

Cheltuieli	media 2016-2017, mil lei			Structura (media), %		
	Total APL	APL II	APL I	Total APL	APL II	APL I
Total venituri (1)	12757,3	8882,3	3910,3			
Total cheltuieli și active nemateriale (2+3)	12294,7	8205,7	4124,3	100,0	100,0	100,0
Total cheltuieli (2)	9458,4	6831,8	2661,9	76,9	83,3	64,5
Cheltuieli de personal (21)	6028,7	4249,2	1779,4	49,0	51,8	43,1
Bunuri și servicii (22)	2298,4	1591,2	707,2	18,7	19,4	17,1
Dobânzi (24)	51,0	47,3	3,7	0,4	0,6	0,1
Subsidii (25)	440,0	416,1	23,9	3,6	5,1	0,6
Granturi acordate (26)	7,1	0,0	7,1	0,1	0,0	0,2
Prestații sociale (27)	489,3	425,6	63,7	4,0	5,2	1,5
Alte cheltuieli (28)	131,9	64,8	67,1	1,1	0,8	1,6
Transferuri acordate în cadrul BPN (29)	11,9	37,6	9,7	0,1	0,5	0,2
Active nefinanciare (3)	2836,3	1373,9	1462,4	23,1	16,7	35,5
Mijloace fixe (31)	1906,9	879,1	1027,8	15,5	10,7	24,9
Stocuri de materiale circulante (33)	1053,8	521,0	532,8	8,6	6,3	12,9
Sold bugetar (1 - (2 + 3))	462,6	676,6	-214,0	3,8	8,2	-5,2

Sursa: Ministerul Finanțelor, calculele autorilor

Autoritățile locale de nivelul I alocă circa 25% din resursele totale disponibile pentru mijloacele fixe, față de circa 11% pe nivelul II și circa 7% în cazul bugetului de stat. Aceasta situație este una firească dacă ținem cont de faptul că o bună parte din necesitățile de utilități și servicii sunt asigurate de APL la nivelul I. De asemenea, se poate observa că sursele proprii și cele asimilate surselor proprii (TDG și venituri din defalcări) nu acoperă cheltuielile curente (doar cheltuielile de personal și bunuri și servicii sunt acoperite sub 48% din aceste resurse).

În aceste condiții, este evident că fără suportul din bugetul de stat APL I nu pot face față necesităților investiționale.

Tabelul 11 Cheltuielile bugetelor locale și structura acestora, clasificarea funcțională

Cheltuieli	media 2016-2017			Structura (media), %		
	Total APL	APL II	APL I	Total APL	APL II	APL I
Total cheltuieli și active nefinanciare	12.294,7	8.205,7	4.124,3	100,0	100,0	100,0
Servicii de stat cu destinație generală	1.194,8	365,5	830,3	9,7	4,5	20,1
Apărare națională	9,9	9,6	0,2	0,1	0,1	0,0

Cheltuieli	media 2016-2017			Structura (media), %		
	Total APL	APL II	APL I	Total APL	APL II	APL I
Ordine publică și securitate națională	15,6	4,0	11,6	0,1	0,0	0,3
Servicii în domeniul economiei	1.099,3	923,0	180,8	8,9	11,2	4,4
Protecția mediului	42,6	23,6	20,0	0,3	0,3	0,5
Gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor comunale	1.073,1	360,7	722,6	8,7	4,4	17,5
Ocrotirea sănătății	109,2	102,6	6,6	0,9	1,3	0,2
Cultură, sport, tineret, culte și odihnă	769,0	391,5	382,6	6,3	4,8	9,3
Învățământ	7.020,9	5.161,4	1.869,1	57,1	62,9	45,3
Protecție socială	959,3	862,7	100,6	7,8	10,5	2,4

Sursa: Ministerul Finanțelor, calculele autorilor

Cele mai importante grupe funcționale (APL I) pe care se alocă resursele sunt Învățământul, Servicii de stat cu destinație generală și Gospodăria de locuințe care constituie circa 83% din resurse. În aceste circumstanțe, Serviciile de stat cu destinație generală, în linii mari este unica grupă funcțională de la care prin măsuri de optimizare și economisire se pot redistribui resurse la alte grupe funcționale. Însă, dacă ținem cont de nivelul de salarizare extrem de jos în administrațiile locale și necesitatea de a rezolva această problemă, APL I practic nu are domenii care ar servi ca o sursă de redistribuire pentru proiectele de dezvoltare locală.

Tabelul 12 Structura veniturilor APL nivelul I pe spațiul urban

Venituri	Structura (media 2016-2017), %			Urban, %	
	Total APL	APL II	APL I	fără Bălți și Chișinău	cu Chișinău și Bălți
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Total transferuri, din care	69,8	72,0	65,1	55,8	52,7
Transferuri din BS, din care	69,8	72,0	64,2	47,6	50,7
TDG total	10,1	8,4	14	4,1	1,7
TDS total	57,1	62,6	44,1	41,5	48,2
Defalcări de la impozitele și taxele de stat	17,8	19,7	13,3	16,1	29,0
Venituri proprii, din care	8,7	5,7	15,3	19,1	14,0
Taxe locale	3,2	2,5	4,7	9,8	6,9
Venituri colectate	3,3	2,5	5,1	5,7	3,4
Granturi, proiecte finanțate din surse externe	0,4	0,1	1,2	3,3	0,8

Sursa: Ministerul Finanțelor, calculele autorilor

Structura veniturilor pe APL I urbane (fără Chișinău și Bălți) arată ponderi mai mari în aceste localități la veniturile proprii, defalcări, venituri colectate și granturi față de total APL I, în timp ce ponderea transferurilor este mai redusă. De asemenea, se poate observa că pe localitățile urbane ponderea TDG este cu mult mai mică decât per total APL I, în timp ce pentru veniturile din defalcări invers. Această situație este o consecință directă din rolul de echilibrare bugetară a TDG.

În structura actuală, pentru APL I urbane ponderea resurselor la dispoziția totală a autorităților (fără granturi și transferuri speciale) este mai mică decât în general pe APL I și constituie circa 45% față de 47,7% per total APL I. Astfel, pe APL I urbane (fără Chișinău și Bălți) nivelul de dependență de BS oricum rămâne destul de mare, pe TDS acesta depășește 41%, iar la TDG de circa 4%, însă este un nivel mai mic decât pentru APL I total (44,1% pentru TDS și 14% pentru TDG).

Tabelul 13 Structura cheltuielilor APL I urbane după clasificarea economică

Cheltuieli	Structura (media), %			Urban	
	Total APL	APL II	APL I	fără Bălți și Chișinău	cu Chișinău și Bălți
Total cheltuieli și active nemateriale	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Total cheltuieli (2)	76,9	83,3	64,5	66,9	81,7
Cheltuieli de personal (21)	49,0	51,8	43,1	38,4	39,3
Bunuri și servicii (22)	18,7	19,4	17,1	23,9	26,6
Dobânzi (24)	0,4	0,6	0,1	0,3	0,9
Subsidii (25)	3,6	5,1	0,6	1,4	8,1
Granturi acordate (26)	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0
Prestații sociale (27)	4,0	5,2	1,5	1,1	4,7
Alte cheltuieli (28)	1,1	0,8	1,6	1,5	0,7
Transferuri acordate în cadrul BPN (29)	0,1	0,5	0,2	0,3	1,4
Active nefinanciare (3)	23,1	16,7	35,5	33,1	18,3
Mijloace fixe (31)	15,5	10,7	24,9	25,3	13,2
Stocuri de materiale circulante (33)	8,6	6,3	12,9	11,6	6,5
Sold bugetar	3,8	8,2	-5,2	2,7	3,8

Sursa: Ministerul Finanțelor, calculele autorilor

Principala deosebire în structura cheltuielilor pe localitățile urbane (fără Chișinău și Bălți) față de APL I total se manifestă în ponderea esențial mai mare a cheltuielilor pentru bunuri și servicii (23,9% față de 17,1%), însă cu o pondere mai mică la cheltuielile de personal (38,4% față de 43,1%). Totodată, ponderea ambelor categorii în totalul de cheltuieli plus active nemateriale este destul de aproape, circa 60% în general și 62% pe cele urbane. Ținând cont de natura acestor cheltuieli, precum și de ponderea importantă a acestora în cheltuieli (de peste 93%), nivelul de acoperire a acestora cu *venituri proprii* este un bun indicator de măsurarea a capacității financiare a APL I de acoperire a cheltuielilor curente.

În perioada analizată în medie acest indicator este de circa 24% pentru APL I total, și de 31,5% pentru APL I urban (fără Chișinău și Bălți). În mod firesc, APL I urbane au un rezultat mai bun decât pentru APL I total, însă oricum acesta denotă un nivel destul de jos al veniturilor proprii.

Tabelul 14 Structura cheltuielilor APL I urbane după clasificarea funcțională

Cheltuieli	Structura (media), %		Urban, %	
	Total APL	APL I	fără Bălți și Chișinău	cu Chișinău și Bălți
Total cheltuieli (2+3)	100,0	100,0	100,0	100,0
Servicii de stat cu destinație generală (01)	9,7	20,1	12,9	5,8
Apărare națională (02)	0,1	0,0	0,0	0,0

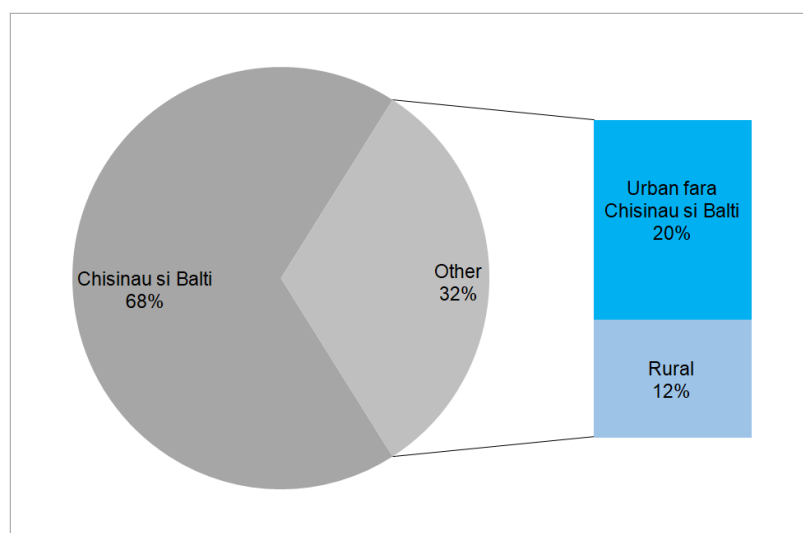
Cheltuieli	Structura (media), %		Urban, %	
	Total APL	APL I	fără Balti și Chișinău	cu Chișinău și Bălți
Ordine publică și securitate națională (03)	0,1	0,3	0,5	0,1
Servicii în domeniul economiei (04)	8,9	4,4	4,5	14,5
Protecția mediului (05)	0,3	0,5	1,0	0,8
Gospodăria de locuințe și gospodăria serviciilor comunale (06)	8,7	17,5	23,1	13,2
Ocrotirea sănătății (07)	0,9	0,2	0,1	1,4
Cultură, sport, tineret, culte și odihnă (08)	6,3	9,3	7,7	5,5
Învățământ (09)	57,1	45,3	47,8	51,4
Protecție socială (10)	7,8	2,4	2,5	7,2

Sursa: Ministerul Finanțelor, calculele autorilor

Localitățile urbane au o pondere mai mică a cheltuielilor cu Serviciile de stat cu destinație generală. Acest lucru relevă clar avantajele autorităților mai mari în raport cu cheltuielile de administrare a acestora. De asemenea, APL I urbane după cum se poate observa alocă o parte mai mare din resurse pentru utilități și învățământ.

În contextul utilizării eficiente a resurselor publice din BS este important ca acestea să excludă pe cât e posibil investițiile în proiectele care nu ating criteriile de performanță. În prezent, deja există situații când investițiile realizate în infrastructură nu se ridică la nivelul planificat de utilizare (numărul de beneficiari conectați la sistemele de apă, la sistemele de salubritate, drumuri, edificii etc). Generarea veniturilor în bugetele locale ar putea servi ca un indicator în ce privește potențialul existent de dezvoltare a localităților. Ținând cont de sistemul actual al finanțelor publice din țară, în acest sens am putea utiliza ca un astfel de indicator nivelul veniturilor proprii pe cap de locuitor și a veniturilor din impozitele pe venit al persoanelor fizice.

Figura 19 Repartiția IVPF pe mediul urban rural

Sursa: Ministerul Finanțelor (2017), calculele autorilor

Din toate veniturile din impozitele colectate de la persoanele fizice, 80% sunt colectate doar din 18 APL I urbane, iar primele 10 APL asigură circa 76% din suma totală. Totodată, dacă

excludem mun. Chișinău și Bălți, atunci 80% din suma rămasă este asigurată deja de către peste 150 de APL I urbane și rurale, iar primele 10 APL I formează doar 28% din total IVPF fără Chișinău și Bălți.

Tabelul 15 Municipii și orașe cu cele mai mari cote ale IVPF

APL de nivelul I	Cota din IVPF fără Chișinău și Bălți, %
Municipiul Cahul	4,65
Municipiul Ungheni	4,15
Municipiul Orhei	3,80
Municipiul Soroca	3,12
Municipiul Comrat	2,93
Municipiul Edineț	2,24
Orașul Drochia	1,92
Orașul Ialoveni	1,87
Municipiul Hincești	1,84
Orașul Rezina	1,81
Total pe top 10 APL	28,31

Sursa: Ministerul Finanțelor, calculele autorilor

Sistemul existent de echilibrare a veniturilor (nu participă APL din Găgăuzia) ne arată că din 870 de APL de nivelul I (fără mun. Bălți și Chișinău, însă cu localitățile din municipiile respective), doar 78 APL I au o capacitate fiscală (calculată în baza metodologie MF) peste medie²⁷.

Din acestea 40 localități sunt urbane, iar din cele 10 APL urbane care au capacitatea fiscală sub medie, doar una este de peste 10 mii locuitori (or Sângera, mun Chișinău). Printre cele 38 de localități rurale cu o capacitate fiscală peste medie, se regăsesc și unele cu nivelele cele mai înalte (peste 1800 lei per persoană față de media de 397,2 lei) din toate APL I și sunt înregistrate de către 3 localități mici: Giurgiulești, Pașcani și Larga.

Toate localitățile de peste 10 mii locuitori din afara componenței mun Chișinău au o capacitate fiscală peste medie.

Tabelul 16 APL urbane cu cel mai înalt și cel mai jos nivel de acoperire al cheltuielilor de personal și pentru bunuri și servicii din veniturile proprii, TDG și veniturile din defalcări

APL urbane, din afara Mun Chișinău	V_prop+Defalc+TDG/ Ch Personal și Bunuri și Serv, %
Frunză	112,5
Ghindești	111,0
Costești	95,9
Căinari	92,3
Dondușeni	85,7
Fălești	82,6
Otaci	81,0

²⁷ <http://mf.gov.md/ro/buget/circulara-bugetara>

APL urbane, din afara Mun Chişinău	V_prop+Defalc+TDG/ Ch Personal și Bunuri și Serv, %
Cupcini	80,7
Corneşti	49,7
Şoldăneşti	46,3
Leova	45,9
Străşeni	44,7
Criuleni	44,3
Basarabeasca	41,1
Vulcăneşti	33,1

Sursa: Ministerul Finanţelor, 2017 calculele autorilor.

Totodată, faptul că o autoritate locală are capacitatea fiscală peste medie, sau printre cele mai înalte aceasta nu înseamnă că acestea sunt suficiente din punct de vedere al acoperirii cheltuielilor curente. Majoritatea APL urbane nu îşi acoperă cheltuielile de Personal și pentru Bunuri și servicii din veniturile proprii împreună cu TDG și cele din defalcări. Din toate APL urbane, doar câteva APL din componența mun. Chişinău și unele localități mici în 2017 îşi acopereau în întregime cheltuielile de personal și pentru bunuri și servicii.

Astfel din cele 54 de APL urbane, doar 13 au un nivel de acoperire de peste 80% și doar 6 de peste 100%. Cele mai joase nivele sunt la Vulcăneşti, Basarabeasca, Criuleni și Străşeni.

Tabelul 17 Cele mai importante 20 de APL I ca pondere în total cheltuieli APL I (fără Chişinău și Bălţi).

APL I	Cheltuieli totale (2+3), mii lei	Cota din total Cheltuieli APL I, %	Populația prezentă, la 1.01.2017	Cheltuieli per locuitor, lei
Cahul	82.897,9	1,84	37.130	2232,6
Comrat	77.997,5	1,73	23.456	3325,3
Ungheni	76.106,5	1,69	32.649	2331,1
Orhei	54.458,9	1,21	25.574	2129,5
Soroca	49.116,6	1,09	35.168	1396,6
Străşeni	39.541,5	0,88	20.260	1951,7
Ceadir-Lunga	37.398,4	0,83	19.424	1925,4
Durleşti	36.592,0	0,81	19.385	1887,6
Edineţi	34.786,0	0,77	20.030	1736,7
Ialoveni	34.084,0	0,76	15.850	2150,4
Oraşul Drochia	31.027,4	0,69	17.220	1801,8
Hînceşti	30.098,2	0,67	15.103	1992,9
Căuşeni	30.096,1	0,67	17.632	1706,9
Codru	30.059,9	0,67	16.170	1859,0
Călăraşi	28.954,0	0,64	14.617	1980,8
Vulcăneşti	28.179,2	0,63	15.385	1831,6
Rezina	27.833,7	0,62	14.240	1954,6
Cimişlia	27.023,1	0,60	14.097	1916,9
Stăuceni	26.228,7	0,58	8.920	2940,4
Făleşti	24.414,0	0,54	16.459	1483,3
Sub total	806.893,6	17,9	398.769,0	2.023,5

Sursa: Ministerul Finanţelor, calculele autorilor

Analiza privind bugetul de cheltuieli al orașelor din Republica Moldova ne arată faptul că după municipiile Chișinău și Bălți, orașele cu cele mai mari cheltuieli (la nivelul 2017) sunt municipiile Cahul, Comrat, Ungheni, Orhei și Soroca. Totodată, după Cheltuieli per locuitor, poziția de lider o deține or Comrat (3325,3 lei), după care urmează alte localități, de exemplu, mun. Ungheni cu doar 70% din nivelul mun. Comrat, mun. Cahul cu 67% și mun. Orhei cu doar 64%.

De asemenea, se poate menționa că cele mai importante 20 APL I (fără Chișinău și Bălți) formează circa 18% din totalul cheltuielilor totale (fără Chișinău și Bălți), cu o medie per locuitor de 2023,5 lei (sau 60% din nivelul pe Comrat).

Tabelul 18 Cheltuielile consolidate ale UAT nivelul II (cele mai importante 7 și ultimele 5)

UTA nivel II, consolidat	Cheltuieli totale (2+3), mii lei	Cota, %	Populație	Cheltuieli per locuitor	Abateră de la medie, %
Total general	13.274.637,0	100,0	3.357.143	3954	0,0
mun. Chișinău	3.626.575,9	27,3	779.873	4650	17,6
UTA Găgăuzia	709.653,4	5,3	151.010	4699	18,8
mun. Bălți	473.348,3	3,6	127.372	3716	-6,0
Cahul	456.207,7	3,4	116.742	3908	-1,2
Ungheni	428.210,2	3,2	106.432	4023	1,7
Orhei	413.847,6	3,1	112.055	3693	-6,6
Hîncești	394.862,4	3,0	115.489	3419	-13,5
Ocnîța	158.519,1	1,2	52.722	3007	-24,0
Șoldănești	151.519,2	1,1	38.397	3946	-0,2
Taraclia	148.760,9	1,1	39.003	3814	-3,5
Dondușeni	147.793,6	1,1	41.516	3560	-10,0
Basarabeasca	94.235,4	0,7	27.240	3459	-12,5

Sursa: Ministerul Finanțelor (2017), calculele autorilor

Ținând cont de faptul că cheltuielile efectuate de către APL de nivelul II de asemenea influențează condițiile privind serviciile publice în localitățile respective din UAT, în analiză sunt aduse și câteva date privind nivelul de cheltuieli pe acest nivel. Cel mai importantă UAT ca pondere în total cheltuielilor, după cum era și de așteptat este mun. Chișinău. Însă locul secund îi revine UTA Găgăuzia (și nu mun. Bălți). Astfel, UTA Găgăuzia deține o pondere de 5,3% în cheltuielile totale pe țară la nivel local, față de 3,6% pentru mun. Bălți. Cele mai mari cheltuieli per locuitor (cu excepția raionului Dubăsari) sunt înregistrate în UTA Găgăuzia și mun. Chișinău, cu abateri pozitive de circa 19% și 18% față de media pe țară. În același timp abaterea pe mun. Bălți și alte UTA importante este nesemnificativă sau chiar negativă, iar cea mai mare abatere negativă este înregistrată pentru raionul Ocnîța, de minus 24%.

Toate comunitățile au dreptul și au nevoie de servicii calitative, însă pentru acestea sunt necesare resurse financiare. Mărimea bugetelor unităților administrativ-teritoriale din Republica Moldova este insuficientă pentru asigurarea dezvoltării colectivităților locale. Bugetele UAT dispun de un potențial financiar insuficient, economiile locale confruntându-se cu incapacitatea de a genera venituri proprii în volumul necesar. Întrucât nevoile de finanțare nu pot fi acoperite din surse proprii, sunt necesare transferuri din bugetul de stat. Totodată, acordarea transferurilor comportă riscuri de utilizare inefficientă a resurselor publice, deoarece multe localități, în special rurale se confruntă cu migrația excesivă a populației.

Astfel, ținând cont de puternicele mecanisme de redistribuire existente în sistemul finanțelor publice, este important ca resursele alocate să poată fi în zonele care sunt capabile să asigure o sustenabilitate a proiectelor investiționale, iar însăși proiectele să contribuie la dezvoltare.

Astfel, dacă cheltuielile de capital sunt asumate într-un ritm nesustenabil, autoritatea publică riscă să irosească resursele publice valoroase.

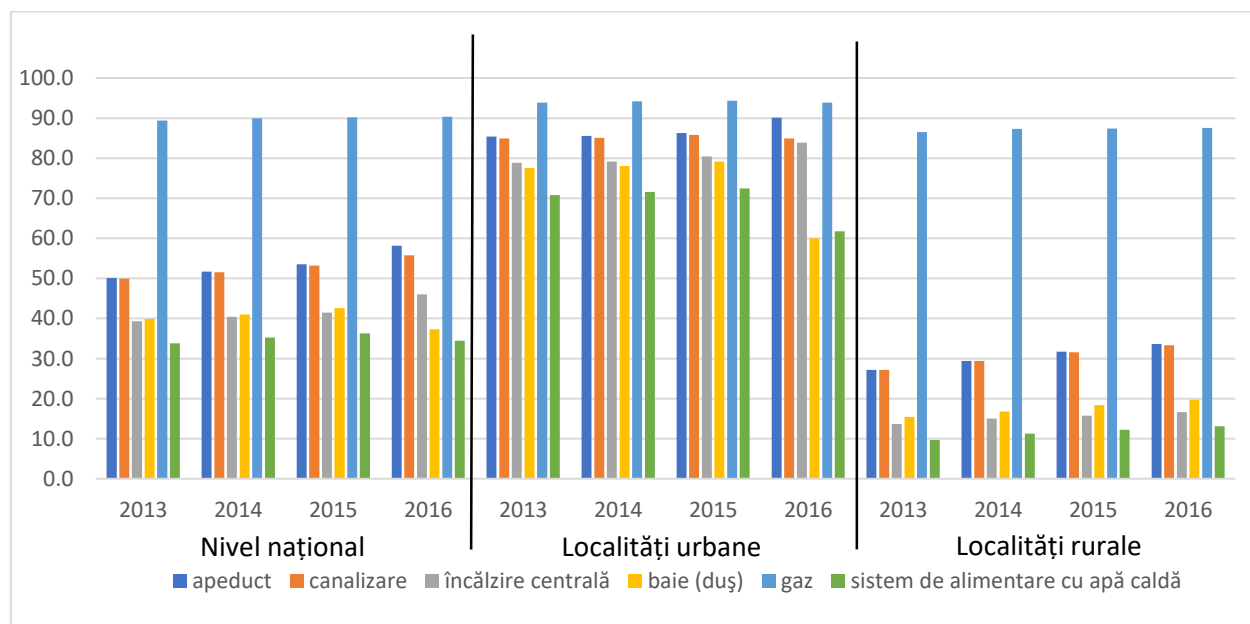
1.3.6 Servicii publice (apă potabilă, canalizare, gazoduct)

La 1 ianuarie 2017, **fondul locativ** al Republicii Moldova a constituit 86.830,6 mii m². Localităților urbane le revin 37.895,8 mii m² sau 43,6% din volumul total al fondului locativ, localităților rurale – respectiv 48.934,8 mii m² sau – 56,4%. Gradul de asigurare a populației cu spațiu locativ pe un locuitor, în medie pe țară, a constituit 22,9 m², în localitățile urbane – 21,8 m², rurale – 23,9 m².

La aceeași dată, fondul locativ încorporează 1.280,3 mii apartamente/case, din care în localități urbane 529,2 mii unități, în localități rurale – 751,1 mii unități. În profil teritorial, cele mai multe case/apartamente sunt în Regiunea Nord 397,1 mii unități, inclusiv 126,5 mii unități în localitățile urbane, urmat de Regiunea Centru 369,5 mii unități, inclusiv doar 75,2 mii în localitățile urbane și mun. Chișinău - 283,4 mii case/apartamente, inclusiv 258,3 mii apartamente în mediul urban. Date detaliate despre fondul locativ vor fi prezentate în **Anexa 4**.

Analiza datelor privind dotarea cu utilități a fondului locativ atestă că, aprovizionarea cu apă potabilă și canalizare este de doar circa 50% din totalul fondului locativ la nivel național. Dar acest indicator are discrepanțe majore dintre localitățile urbane și rurale. Dacă în localitățile urbane gradul de conectare la apeduct și canalizare depășește 80-85%, atunci în localitățile rurale gradul de conectare a acestei facilități este în medie de 28%. O situație similară se atestă și în cazul celorlalte utilități publice – încălzire centralizată sau aprovizionare cu apă caldă.

Figura 20 Dotarea cu utilități a fondului locativ, %

Sursa: BNS, www.statistica.md, 2018

Altfel este situația în cazul conectării la sistemul de gazificare. Cu o medie de 90% la nivel național, dar de peste 90% în mediul urban și circa 86% în mediul rural acest indicator este singurul care practic diluează disparitățile între localitățile urbane și rurale.

Totodată aceste date medii au particularități la nivelul localităților. Astfel, dotarea fondului locativ cu servicii centralizate de aprovizionare cu apă și canalizare variază între 7% (fond locativ dotat în raionul Telenești) și 69% în UTA Găgăuzia, 83% în mun. Bălți și 99% în mun. Chișinău. Per ansamblu, localitățile urbane dispun de un fond locativ conectat la sistemele centralizate de aprovizionare cu apă și canalizare de peste 60-80%. Cel mai bine la acest capitol este situația din mun. Ungheni, Soroca, Orhei, Hîncești, Strășeni, Cahul. Între localitățile urbane indicatorul este mai slab pentru orașele Dondușeni, Rîșcani, Rezina, Cantemir, Leova, Cimșlia, cu coeficienți sub 80% dotare.

În cadrul Regiunilor de dezvoltare, Regiunea Nord se remarcă printr-o disparitate de variație mică, deopotrivă cu un nivel scăzut de dotare, atât cu servicii de aprovizionare cu apă, cât și servicii de canalizare (variație între 16% și 28%). O discrepanță relativ înaltă se constată și în Regiunea Sud, unde iese în evidență raionul Cantemir, cu un nivel de peste două ori mai mic decât liderul din regiune (raionul Căușeni) și cu 11% mai mic decât penultimul raion din regiune clasat după acest indicator. Cel mai mare nivel de dotare este înregistrat în raionul Căușeni – 69% din fondul locativ este conectat la sistem centralizat de apeduct și 60% de canalizare.

Disparități mai mari între raioane la gradul de acces la serviciile de aprovizionare cu apă și canalizare se înregistrează și în Regiunea Centru. Doar 7% din fondul locativ din raionul Telenești spre comparație cu 54% în Anenii Noi este aprovizionat în mod centralizat cu apeduct. Astfel, abordările politicilor publice în domeniul dezvoltării infrastructurii de apă și canalizare în regiuni trebuie să adopte nuanțele corespunzătoare. În Regiunea Centru și Sud eforturile trebuie canalizate spre eliminarea discrepanțelor enorme între raioane, iar Regiunea Nord necesită eforturi generale de extindere a infrastructurii de apeducte și canalizare.

În ceea ce privește gospodăriile particulare care beneficiază de serviciile de aprovizionare cu apă și sisteme de canalizare, constatăm cel mai înalt nivel pentru mun. Chișinău – 96,5% gospodării conectate la apeduct și 96,7% la sisteme de canalizare. Evident acest indicator are la bază mare densitatea mare și gradul înalt de conectivitate al apartamentelor/gospodăriilor din orașul Chișinău. În cazul celorlalte regiuni, discrepanțele sunt majore atât în raport cu mun. Chișinău, cât și între regiuni. Accesul gospodăriilor la rețele publice de apeduct variază între 68,2% în Regiunea de dezvoltare Sud și 39,2% în Regiunea Nord. Accesul la sisteme de canalizare este marcat de discrepanțe mai moderate, variind între 55,2% gospodării cu acces în zona Sud și 41,3% în zona Nord. Acești indicatori sunt însă în mare parte condiționați de existența infrastructurii de canalizare în orașe. În localitățile rurale ponderea fondului locativ conectat la canalizare este sub 10%. Astfel, pentru toate regiunile de dezvoltare, cu excepția mun. Chișinău, nivelul de acces la surse de apă și sisteme de canalizare este cu mult sub mediile internaționale. În special, este limitat accesul la apeduct și canalizare pentru populația din mediul rural (de circa 2,5 ori mai mic față de urban).

Datele detaliate privind aprovizionarea fondului locativ cu apă potabilă și acces la rețeaua de canalizare sunt prezente în **Anexa 4**.

Infrastructura de apă și canalizare

Conform datelor furnizate de Biroul Național de Statistică²⁸, la începutul anului 2018 în Republica Moldova erau în stare de funcționare 13,6 mii km de rețea de aprovizionare cu apă

²⁸ Nota analitică în baza statisticilor oficiale. Sistemele de apeduct și canalizare în profil teritorial. BNS, 2018

sau 96,7% din rețeaua existentă. Lungimea totală a rețelelor și apeductelor de distribuție a apei în anul 2017 s-a extins cu 0,6 mii km, alcătuind 14,03 mii km, au fost reconstruite 0,2 mii km și construite 0,3 mii km de rețele noi.

Aparent Regiunea de dezvoltare Sud dispune de cea mai densă infrastructură de apeducte, cu cea mai înaltă pondere a gospodăriilor casnice conectate, comparativ cu regiunile Centru și Nord. Astfel, densitatea exprimată ca raport între numărul de localități și sisteme disponibile de apeduct înregistrează în Regiunea Sud nivelul de 1,2 localități per sistem, aproape comparabil cu RD Centru (1,9), de aproape trei ori mai mare decât în Regiunea Nord (3,6 localități la un sistem de apeduct).

Tabelul 19 Densitatea și funcționalitatea sistemelor de apeduct și canalizare

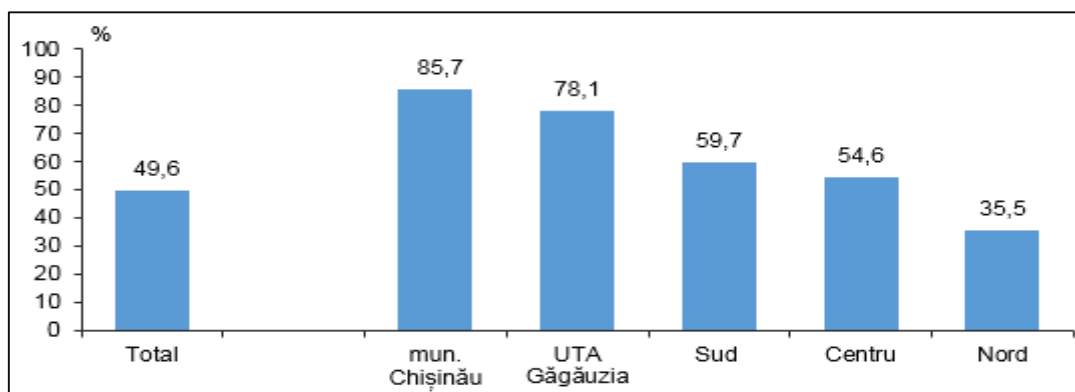
Indicatori statistici	Nord	Centru	Sud	UTAG	mun. Chișinău	mun. Bălți
Densitatea sistemelor de apeduct (<i>nr. de localități per sistem</i>)	3,6	1,9	1,2	0,9	2,1	1,5
Rata de funcționalitate a sistemelor de apeduct (%)	86,8%	92,9%	94,5%	100%	100%	100%
Densitatea sistemelor de canalizare (<i>nr. de localități per sistem</i>)	10,6	10,6	11,8	3,6	3,5	1,5
Rata de funcționalitate sistemelor de canalizare (%)	70,3%	63,4%	52,2%	55,6%	100%	100%

Sursa: BNS, Nota analitică în baza statisticilor oficiale. Sistemele de apeduct și canalizare în profil teritorial

În același timp se înregistrează diferențe inverse în ceea ce ține de densitatea rețelelor de canalizare. Cea mai densă rețea este în Regiunea Nord și Regiunea Centru (câte 10,6 localități per sistem). În Regiunea Sud sunt 11,8 localități la o rețea de canalizare. În ceea ce privește funcționalitatea apeductelor Regiunea Sud și Regiunea Centru înregistrează nivele mai înalte - 94,5% și 92,9% din sistemele disponibile sunt funcționale, comparativ cu doar 86,8% în Regiunea Nord. În schimb în Regiunea Nord nivelul de funcționalitate a sistemelor de canalizare este cel mai înalt – 70,3%, pe când în Regiunea Sud doar unul din două sisteme este funcțional (52,2%). UTAG înregistrează la acest capitol rata maximă de funcționare a sistemelor de apeduct (100%) și o rată comparabilă cu Regiunea Sud de funcționare a sistemelor de canalizare (55,6%).

Referitor la accesul la sistemul de alimentare cu apă, în prezent dispun de sistem de alimentare cu apă toate cele 54 municipii și orașe, și 761 localități rurale, ceea ce reprezintă 45,3% din numărul total al localităților rurale. Circa 23% din sate nu au acces la rețele de apă potabilă și canalizare, iar multe dintre sistemele existente sunt învechite. Comparativ cu anul 2016 numărul localităților cu acces la sisteme de alimentare cu apă s-a majorat cu – 66 unități. Cel mai mare număr de localități care au acces la sisteme de alimentare cu apă este în mun. Chișinău (85,7%) și UTA Găgăuzia (78,1%). Localitățile din Regiunea Nord au cea mai mică rată de conectare la sisteme de alimentare cu apă (35,5%).

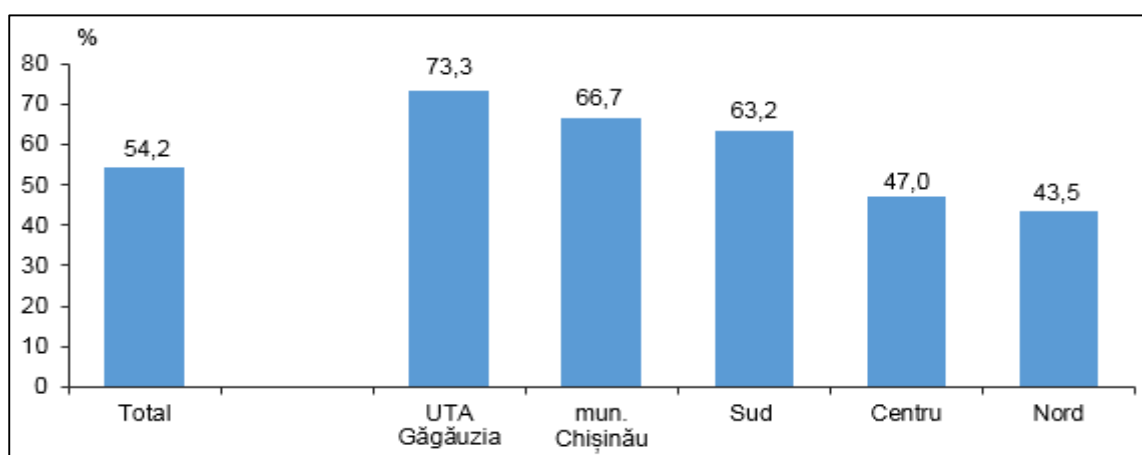
Figura 21 Localitățile deservite de sistemul de alimentare cu apă, 2017

Sursa: BNS, www.statistica.md

În anul 2017 circa 1,9 mil din populația Republicii Moldova a beneficiat de servicii de alimentare cu apă, ce reprezintă 54,2% din total populație. Cea mai mare pondere a populației deservite de sistem de alimentare cu apă se înregistrează în UTA Găgăuzia (73,3%) și mun. Chișinău (66,7%) urmată de Regiunea Sud – 63,2%, Centru – 47,0% și Nord – 43,5%.

Figura 22 Populația deservită de sistemul de alimentare cu apă, în 2017

Sursa: BNS, www.statistica.md

În anul 2017, captările totale de apă au constituit 131,5 mil. m³, din care, volumul de apă captată din surse de suprafață a fost de 87,6 mil. m³ (66,6%), din surse subterane 31,9 mil. m³ (24,3%), iar din alte surse 11,9 mil. m³ (9,1%). Totodată, cantitatea de apă distribuită consumatorilor a fost de 86,4 mil m³, cu 1,6 mil m³ mai mult față de anul 2016. Diferența o reprezintă consumul propriu al întreprinderilor care au captat apă, dar și pierderile de apă în timpul transportului.

Tabelul 20 Rețeaua și volumul de apă distribuită, 2013-2017

	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2013
Numărul localităților cu acces la sisteme de alimentare cu apă	384	480	689	695	760	376
Lungimea totală a rețelei de distribuție a apei potabile, km, inclusiv:	9 901,1	10 483,7	12 756,4	13 385,0	14 038,7	4137.6
localități urbane	4 793,0	4 442,2	4 696,0	4 666,0	4 618,8	-174.2
localități rurale	5 108,1	6 041,5	8 060,4	8 719,0	9 419,9	4311.8

	2013	2014	2015	2016	2017	2017/2013
Volumul de apă distribuită consumatorilor, mil. m ³ inclusiv:	74,9	74,3	79,5	84,8	86,4	11.5
localități urbane	66,7	62,8	63,4	67,2	68,4	1.7
localități rurale	8,2	11,5	16,1	17,6	18,0	9.8
Din care, apă livrată populației, mil. m ³ , inclusiv:	52,8	53,2	57,3	60,0	59,9	7.1
localități urbane	45,6	43,0	43,1	44,2	43,9	-1.7
localități rurale	7,2	10,2	14,2	15,8	16,0	8.8

Sursa. BNS, www.statistica.md

În medie pe an la un locuitor revine 17,0 m³ apă furnizată. În profil teritorial cel mai mare volum de apă furnizată la un locuitor se înregistrează în mun. Chișinău – 40,8 m³, UTA Găgăuzia – 10,4 m³ după care urmează regiunile Centru și Sud, cu câte – 10,0 m³ (**Anexa 4**).

În anul 2017, activitatea de evacuare a apelor uzate din gospodăriile populației și din unitățile economice și sociale s-a desfășurat în 51 municipii și orașe și în 98 sate. Din numărul total de apeducte, doar 164 sunt dotate cu sisteme de canalizare (14,0%), din care au funcționat 141 sisteme sau cu 5 unități mai mult comparativ cu anul 2016. Din total sisteme de canalizare, 106 sunt dotate cu stații de epurare, din care funcționale sunt 91 unități. Nu toate sistemele de canalizare existente dispun de stații de epurare, cea mai bună situație pe regiunile de dezvoltare este în UTA Găgăuzia, unde toate cele 4 sisteme de canalizare dispun de stații de epurare. Lipsa stațiilor de epurare se înregistrează în raioanele Glodeni, Soroca și Dubăsari.

La începutul anului 2018, lungimea totală a rețelei de canalizare a constituit doar 2,9 mii km, din care de facto au funcționat 2,8 mii km (97,5%). Comparativ cu anul precedent lungimea totală a rețelei de canalizare s-a extins cu 17,1 km. Pe parcursul anului 2017 au fost reconstruite 12,6 km și construite 8,0 km de rețele de canalizare.

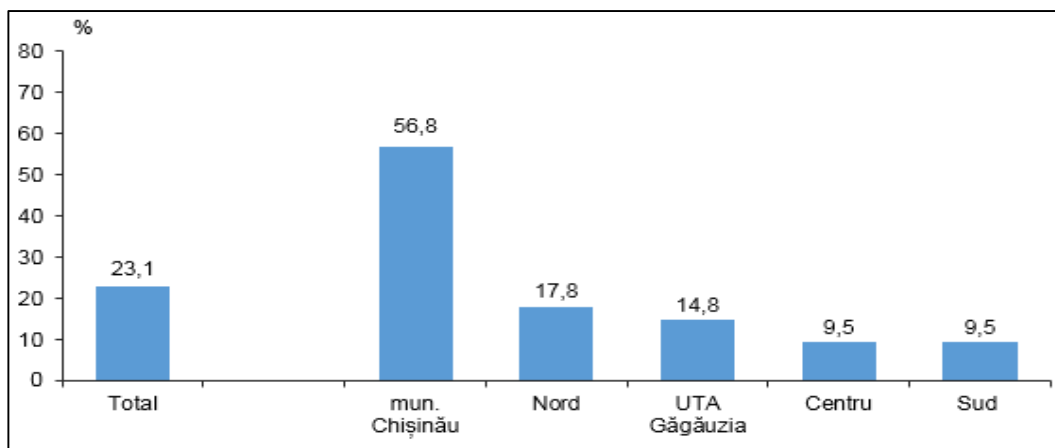
Tabelul 21 Rețeaua sistemelor de canalizare, 2013-2017

	2013	2014	2015	2016	2017
Numărul localităților cu sisteme de canalizare	125	136	141	140	148
Sisteme de canalizare, unități	156	166	171	169	164
Lungimea totală a rețelei de canalizare, km, inclusiv:	2 633,4	2 690,7	2 779,1	2 907,4	2 924,5
localități urbane	2 272,6	2 186,7	2 232,6	2 351,1	2 303,8
localități rurale	360,8	504,0	546,5	556,3	620,7
Ape uzate trecute prin stațiile de epurare – total, mil.m ³ , inclusiv:	65,9	66,6	67,6	65,0	67,9
localități urbane	65,2	65,3	65,4	64,1	67,4
localități rurale	0,7	1,3	2,2	0,9	0,5

Sursa. BNS, www.statistica.md

În anul 2017 circa 818 mii persoane aveau acces la servicii centralizate de canalizare, ce prezintă 23,1% din total populație. În mediul urban s-au înregistrat 770,6 mii persoane care aveau acces la servicii centralizate de canalizare, reprezentând 50,6% din populația urbană a țării, iar din mediul rural – 47,4 mii persoane au beneficiat de servicii de canalizare, reprezentând 2,3% din populația rurală a țării.

Figura 23 Populația deservită de sistemul de canalizare, în 2017

Sursa. BNS, www.statistica.md

Volumul total al apelor uzate colectate în 2017 a constituit 70,1 mil. m.c., din care 54,6% reprezintă apele uzate recepționate de la populație, ceea ce este mai puțin cu 2,4 p.p. comparativ cu anul 2016.

Problemele principale existente pe acest sector pot fi rezumate la următoarele:

- Starea infrastructurii existente variază considerabil de la zonele urbane la cele rurale.
- Alimentarea cu apă este efectuată preponderent din captările de apă subterană.
- Calitatea apei nu corespunde normativelor sanitare pentru apa potabilă, de aceea din multe conducte apa poate fi folosită sub standardul de apă tehnică.

Rețeaua de canalizare în circa 1/3 din orașe și în 90% din localitățile rurale este slab dezvoltată, iar o bună parte din tehnologiile de epurare a apelor reziduale sunt foarte depășite. În profil regional, de cele mai multe sisteme de canalizare funcționale dispun raioanele din UTAG, din Regiunea Nord - Edineț, Soroca, Briceni, Florești precum și cele din centru - Anenii Noi, Strășeni, Hîncești, Criuleni și Orhei. În raioanele Șoldănești lipsește sistemul de canalizare, iar raioanele Telenești, Rezina și Dubăsari au câte un sistem funcțional de canalizare.

Calitatea serviciilor de canalizare este foarte redusă. Deși toate zonele urbane au stații de epurare a apelor uzate, majoritatea instalațiilor existente de epurare sunt deteriorate și nu sunt operaționale. Actualmente, tratarea mecanică este prevăzută pentru toate apele uzate urbane, în timp ce tratarea biologică există doar la câteva din stațiile de epurare

Asigurarea cu gaze naturale

Asigurarea cu gaze naturale a localităților Republicii Moldova este prevăzută de la conductele de gaze magistrale cu presiune înaltă. În Regiunea Nord acestea sunt conductele de gaze magistrale cu presiune înaltă, ce vin din Ucraina: Ananiev-Kotovsk-Florești-Drochia-Edineț-Alexeevka (Ucraina) și conducta Moghiliiov-Podolski-Ocnița-Bogorodceni. În partea centrală și de sud prin gazoductul magistral Razdelinaia-Ismail și azoductul magistral ȘDKRI (Șebelinca-Dnepropetrovsk-Krivoii-Rog-Ismail).

Conform datelor furnizate de BNS, la situația din 01.01.2018 nivelul gazificării localităților din Republica Moldova era de 90%. Toate localitățile urbane și majoritatea absolută a localităților rurale au acces la servicii de gazificare.

Datele detaliate privind aprovizionarea fondului locativ cu gaze naturale și energie termică sunt prezente în **Anexa 4**.

Livrarea gazelor naturale consumatorilor din Republica Moldova este efectuată de compania SA "Moldovagaz" prin intermediul întreprinderilor de distribuție regionale. De regulă, la nivel de Regiune de dezvoltare sunt 3-4 astfel de întreprinderi în aria de deservire ale cărora sunt toate raioanele din fiecare regiune în parte.

În Regiunea Nord există oportunități de stocare a gazelor naturale în galeriile subterane și mine. Aceste oportunități nu sunt deocamdată valorificate.

Sectorul energetic în Republica Moldova funcționează aproape în totalitate (98%) pe baza resurselor energetice importate. Se importă atât electricitate, cât și combustibil pentru producerea energiei electrice și termice. Asigurarea cu energie electrică a localităților din Republica Moldova regiunii se realizează prin intermediul rețelelor ÎCS Gas Union Fenosa, (în partea centrală și de sud), ale Întreprinderii de Stat Rețelele Electrice „Nord” și ale Întreprinderii de distribuție a energiei electrice SA „RED Nord-Vest”. Aceste companii asigură 100% din consumul de energie electrică în țară. Toate localitățile din țară sunt conectate la rețelele electrice. Fiecare consumator de energie electrică are încheiat contract individual cu companiile de distribuție.

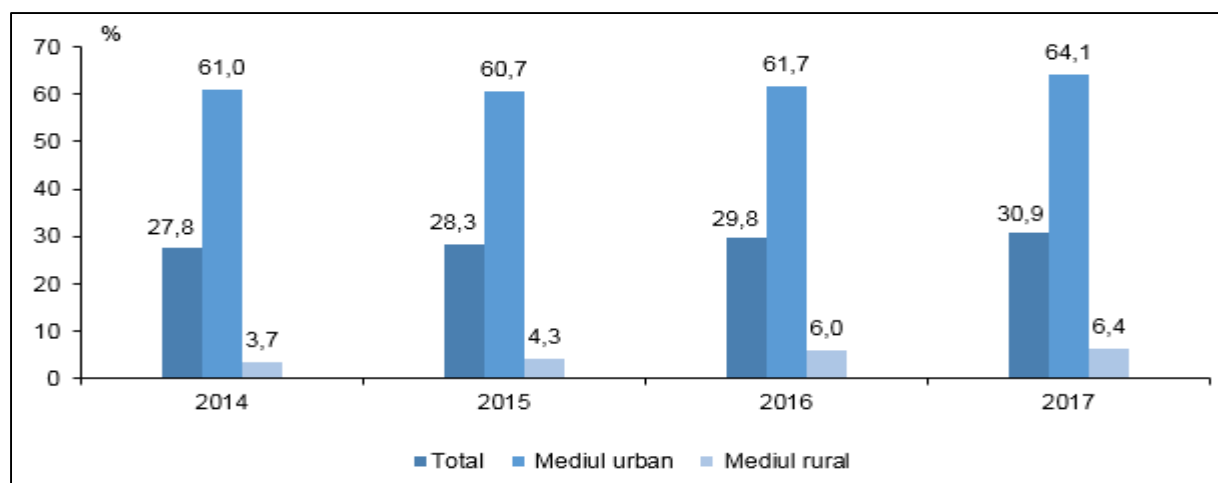
Conform BNS, în anul 2017 lungimea porțiunilor de străzi și cheiuri iluminate a constituit 2,7 mii km, fiind în creștere cu 73,0 km, iar gradul de acoperire al străzilor cu iluminare este de 73,8%, cu 1,8 p.p. mai mult decât în anul precedent. Pe parcursul anului pe teritoriul republicii au fost instalate pe străzi și căi carosabile, 78,1 mii lămpi sau cu 1,2 mii lămpi mai mult comparativ cu anul precedent. Cele mai multe lămpi au fost instalate pe străzile mun. Chișinău (759 unități), raioanele Rezina (577 unități) și Orhei (369 unități).

Cea mai bună acoperire a localităților cu serviciul de iluminat stradal public este înregistrată în mun. Chișinău, Bălți și Comrat, în orașele Orhei, Briceni, Lipcani, Drochia, Fălești, Frunză, Costești, Tvardița, Soroca, Criuleni, Telenești, Cantemir (peste 90% din lungimea totală a străzilor, căilor carosabile și cheiurilor). Situația s-a îmbunătățit și în orașele Rezina, Anenii Noi, Leova, Ialoveni și Taraclia. Iluminatul stradal rămâne a fi încă o problemă majoră pentru jumătate din orașe și municipii, în unele din ele iluminarea străzilor este asigurată în proporție de pînă la 25 la sută: or. Cornești circa 24%, or. Florești, Otaci, Durlești și Iargara cîte – 22,0%, or. Glodeni circa 20%. În or. Căinari străzile practic rămîn neiluminate.

Servicii de salubritate

Conform datelor BNS, în anul 2017 doar 30,9% din populație a fost deservită de **servicii de salubritate**, gradul de acoperire în mediul urban fiind de 64,1% și 6,0% în mediul rural. În acest mod, cantități mari de deșeuri menajere rămân necolectate. Numărul localităților care beneficiază de servicii de colectare a deșeurilor menajere solide a constituit 169 unități, inclusiv 53 municipii și orașe ceea ce înseamnă că toate localitățile urbane dispun de servicii de salubritate funcționale, și 116 sate sau doar circa 7% din localitățile rurale.

Figura 24 Gradul de conectare a populației la serviciile de salubritate, 2014-2017

Sursa: BNS, www.statistica.md

La nivelul regiunilor de dezvoltare, în anul 2017, sistemul de colectare a deșeurilor acoperea populația din mediul urban în proporție de 100%, iar pe cea din mediul rural – în proporție de 2,3%. În Regiunea Centru activează 23 de servicii de salubritate, dintre care 12 – în mediul urban și 11 – în mediul rural. În Regiunea Nord activează 25 de servicii de salubritate, dintre care 15 în mediul urban și 10 în mediul rural, ceea ce constituie o acoperire cu servicii de salubritate a mediului urban de 75%, iar a mediului rural cu 1,8%. În Regiunea Sud, indicatorii sunt aproape similari.

Per total, din cele peste 1500 depozite existente de stocare a deșeurilor, mai mult de 90% nu corespund standardelor internaționale de mediu.

1.3.7 Infrastructura socială, de educație și de cercetare-inovare

Infrastructura educațională. Conform Strategiei naționale de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”²⁹, circa 19% din populația totală a Republicii Moldova este antrenată în procesul educațional. Peste 141 mii copii sunt încadrați în ciclul preșcolar, constituit din 1418 instituții de educație preșcolară, unde activează circa 12,5 mii de cadre didactice, 14 copii revenind unui educator. În nivelul primar și secundar general al sistemului de educație sunt incluși peste 367,2 mii elevi care frecventează 1397 instituții în care activează peste 28,3 mii profesori sau 9-16 elevi revenind la un profesor. Din totalul de absolvenți ai ciclului gimnazial, circa 47% își continuă studiile în licee, 21% aleg să-și continue studiile în școlile profesionale, circa 19% merg la colegii, iar peste 12% abandonează studiile, având un grad de angajabilitate scăzut.

În învățământul secundar profesional și mediu de specialitate sunt 84 instituții cu 19 mai puțin decât în anul 2013, inclusiv 5 instituții private, care sunt frecventate de peste 46,6 mii elevi, sau cu circa 4000 mai puțin decât în anul 2013. În aceste instituții activează peste 4500 cadre didactice, cu peste 200 mai puțin în comparație cu anul 2013.

²⁹ Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, aprobată prin HG nr. 944 din 14.11.2014

Tabelul 22 Învățământul profesional tehnic post-secundar și secundar profesional

		2015/16	2016/17	2017/18	2018/2015
Instituții	Total	45	41	41	-4
	Stat	41	38	38	-3
	Private	4	3	3	-1
Elevi	Total	30428	29811	29638	-790
	Stat	28592	28067	27970	-622
	Private	1836	1744	1668	-168
Instituții	Total	47	45	45	-2
	Scoli de meserii	2	..	..	
	Scoli profesionale	44	43	43	-1
	Centre de excelenta	1	2	2	1
Elevi	Total	16098	18980	16948	850
	Scoli de meserii	195	..	..	
	Scoli profesionale	15222	17228	15436	214
	Centre de excelenta	681	1752	1512	831

Sursa: BNS, 2018 www.statistica.md

În perioada analizată, la toți parametrii se atestă descreșteri ai indicatorilor cu referire la nr. elevi, nr. de instituții și nr. cadre didactice. Învățământul secundar profesional și mediu de specialitate nu este suficient de atractiv pentru elevi, peste 1/3 din numărul total de șomeri sunt absolvenți cu studii secundare profesionale și medii de specialitate. Baza tehnico-materială a instituțiilor de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate nu facilitează dezvoltarea competențelor profesionale solicitate pe piața muncii. Colaborarea dintre instituțiile de învățământ de acest tip și mediul economic este slabă.

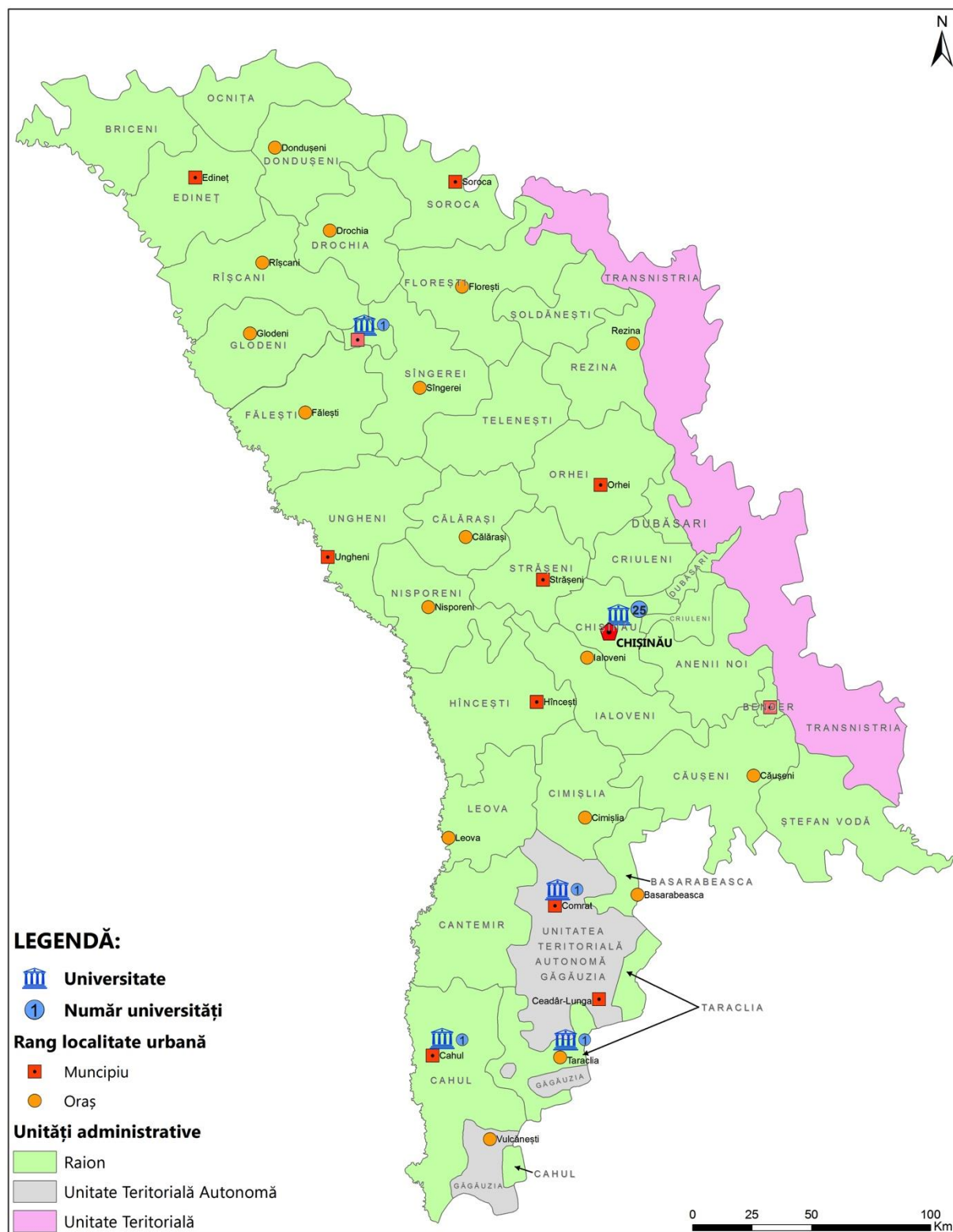
În profil teritorial, practic în fiecare centru raional și în majoritatea absolută a orașelor, cu unele excepții³⁰, este amplasată câte o instituție de învățământ secundar profesional sau medii de specialitate. În Regiunea Nord sunt 21 instituții secundar profesionale, 15 colegii și o instituție de învățământ superior. În Regiunea Sud sunt 9 școli profesionale, 2 colegii și 2 universități. Cel mai puține instituții de învățământ profesional secundar sunt în UTAG. Majoritatea celorlalte instituții sunt amplasate în mun. Chișinău.

Universitățile oferă un avantaj unic zonelor urbane în care funcționează. Ele aduc în mod continuu și constant un flux de persoane tinere și bine pregătite care reprezintă o rețetă a succesului atunci când competențele lor profesionale sunt corelate cu oportunități de muncă adecvate. Numeroși absolvenți ai acestor universități decid să rămână în respectiva zonă urbană dacă sunt disponibile locuri de muncă corespunzătoare. Ca urmare a acestor elemente, orașele sunt, în general, sensibile la nevoile mediului academic.

La începutul anului 2018, în Republica Moldova, activau **29 universități/** instituții de învățământ superior, cu 5 mai puțin decât în anul 2013, inclusiv 19 instituții de stat și 10 private. Majoritatea instituțiilor de învățământ superior își au sediul în mun. Chișinău 25 unități, câte o universitate sunt amplasate în mun. Bălți, Cahul și Comrat și una în orașul Taraclia.

³⁰ În Orașele Cantemir, Fălești, Ialoveni și Anenii Noi nu activează școli profesionale sau colegii.

Harta 14 Universități

Sursa: Ministerul educației, culturii și cercetării, reprezentarea autorilor

La începutul anului de studii 2017/18, numărul total de studenți a fost de 65,5 mii persoane (exclusiv străini, inclusiv 55,3 mii studenți în instituțiile de stat), înregistrând o diminuare cu 9,2 mii (12,3%) comparativ cu anul 2016, și cu circa 40% față de anul 2013. Din numărul total de studenți 58,1% sunt de gen feminin.

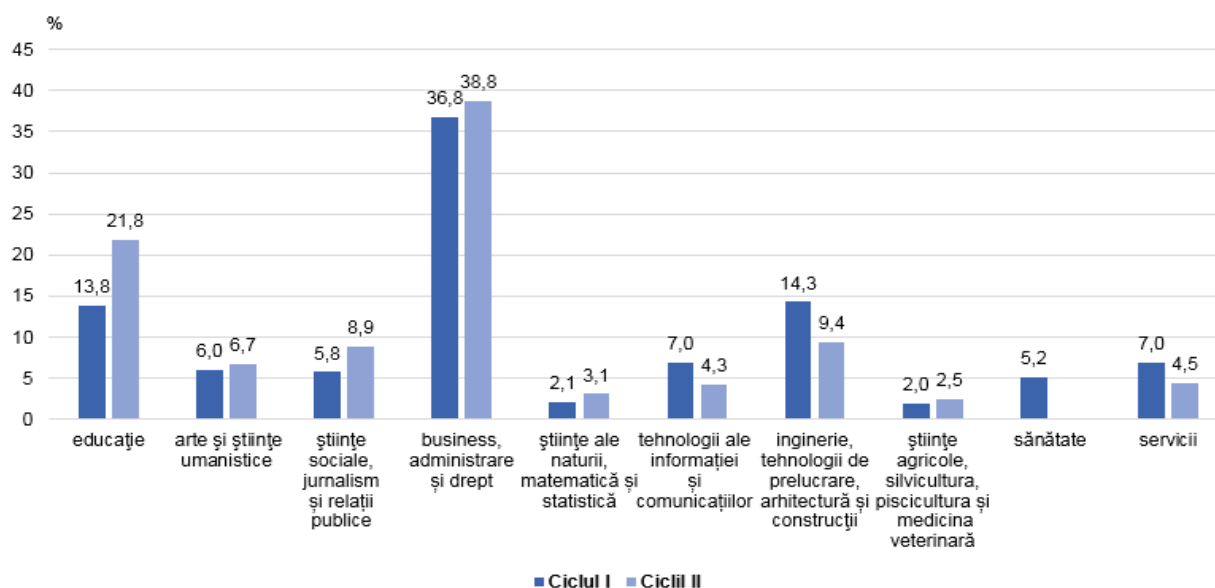
Conform datelor BNS, în medie la 10 mii locuitori revin 185 studenți din instituțiile de învățământ superior, comparativ cu 210 în anul de studii 2016/17, și cu 87 mai puțin decât în anul de studii 2012/2013.

Majoritatea studenților în instituțiile de stat sunt cu studii la frecvență 93,4%. În instituțiile private ponderea studenților la cursurile cu frecvență este de 56,3%. Ponderea studenților care își fac studiile în bază de contract este superioară ponderii studenților bugetari, respectiv 58,0% și 42,0%. Numărul studenților care își fac studiile în instituțiile de stat în bază de contract s-a micșorat cu 4,1 mii persoane față de anul de studii 2016/17. De asemenea, a scăzut și numărul studenților care își fac studiile cu finanțare din buget, cu 2,6 mii persoane.

În anul de studii 2017/18, în învățământul superior la studiile cu licență au fost înmatriculate 13,3 mii persoane (în scădere cu 13,7% față de anul 2016) și 5,6 mii persoane la masterat (în scădere cu 16,4% față de anul 2016). Per ansamblu, în perioada 2013-2018 se atestă o descreștere continuă a tuturor indicatorilor pe învățământul superior.

Domeniul business, administrare și drept sunt în continuare cele mai solicitate pentru studii. Circa 38,8% și respectiv 36,8% din studenți preferă aceste domenii. Un alt domeniu preferat a fost domeniul educație, în proporție de 21,8% de studenții la master și 13,8% – la licență, urmat de inginerie, tehnologii, arhitectură și construcții 14,3%.

Figura 25 Studenți înmatriculați pe domenii, în anul de studii 2017/18

Sursa: BNS, 2018, www.statistica.md

Cele mai solicitate specialități sunt: drept (12,1% din total înmatriculați), business și administrare (8,1%), contabilitate (4,9%), finanțe și bănci (4,4%), marketing și logistică (3,5%), medicină (3,4%), pedagogie în învățământul primar (3,3%), tehnologia informației (2,9%). În anul de studii 2017/18, numărul studenților străini a constituit 4,1 mii persoane sau cu 10,7% mai mult față de anul de studii precedent. Cei mai mulți studenți sunt din Israel – 49,1%, România – 33,5%, India – 4,0%, Turcia și Ucraina (fiecare câte 2,6%). În anul 2017, circa 20 mii persoane au absolvit studiile de învățământ superior, în reducere cu 14,4% față de anul 2016.

La începutul anului de studiu 2017/2018, în instituțiile de învățământ superior activau 4,8 mii cadre didactice sau cu 3,9% mai puțin comparativ cu anul de studii 2016/17. Din total personal,

2,6 mii persoane dețin titlu științific, inclusiv 2,2 mii – doctor în științe și 0,4 mii – doctor habilitat. Ponderea femeilor din numărul total de personal este de 54,5%, fiind mai superioară în cazul funcției de lector universitar (62,1%).

Conform Strategiei naționale de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020³¹, în totalul populației active de peste 15 ani, circa 19,1% sunt cu studii medii și liceale, 15,8% au studii gimnaziale, peste 38,6% dispun de studii profesionale și medii de specialitate, peste 24,8% sunt cu studii superioare, iar circa 1,5% au doar studii primare sau sunt fără studii.

Activitatea de cercetare-dezvoltare

Conform datelor BNS, în anul 2017 în **activitatea de cercetare-dezvoltare** erau antrenate 64 instituții, inclusiv 40 institute și centre de cercetare, 17 instituții de învățământ superior și 7 – alte tipuri de unități. Din total unități cu activitate de cercetare-dezvoltare, 51 instituții sau 80 la sută au forma de proprietate de stat. Majoritatea instituțiilor de cercetare sunt amplasate în mun. Chișinău.

În anul 2017 în activitatea de cercetare-dezvoltare erau angajați 4.697 persoane, cu 37 persoane mai puțin decât în 2016. În activitatea de cercetare-dezvoltare femeile și bărbații reprezintă proporții aproximativ egale (respectiv, 50,4% și 49,6%). După nivelul de pregătire profesională, 1.699 persoane sau 36,2% din total sunt cu studii de doctorat și post-doctorat, 2.114 persoane (45,0%) – studii superioare, 320 persoane (6,8%) – studii profesionale și 564 persoane (12,0%) – alt nivel de pregătire. Pe categorii de ocupații, majoritatea salariaților din activitatea de cercetare-dezvoltare era formată din cercetători (67,7% din total), fiind urmată de salariații care execută funcții conexe activității instituției (13,3%), personalul auxiliar (12,4%) și tehnicieni (6,6%). Distribuția cercetătorilor pe grupe de vârstă relevă că ponderea cea mai mare este deținută de cercetătorii care au depășit vârsta de 65 ani (22% din total), urmați de cei din grupele de vârstă 35-44 ani și 55-64 ani (cu câte 20%), și cei cu vârste între 25-34 ani (19%).

Cel mai mare număr de cercetători era înregistrat în domeniul științe naturale 35,1% din total cercetători, fiind urmat de cei din științe inginerești și tehnologice, și științe sociale, respectiv, 14,7% și 14,4%), iar mai puțini activau în domeniul științe umaniste (10,0%). Comparativ cu anul 2016 se remarcă creșterea ponderii de cercetători în domeniul științe medicale.

În anul 2017, în activitatea de cercetare-dezvoltare s-a investit 16,1 milioane lei (circa 900 mii USD). Mai mult de jumătate din cheltuielile efectuate au fost destinate cercetării cu caracter aplicativ (55,1%), 26,0% cercetării fundamentale și 18,8% au avut drept destinație dezvoltarea tehnologică. În funcție de domeniile științifice, cheltuielile sau alocate: științe naturale – 35,4%, inginerești și tehnologice – 24,1%, agricole – 15,0%, medicale – 10,2%, sociale – 8,2% și umaniste – 7,1%.

Infrastructura de sănătate

Conform datelor BNS, la începutul anului 2018, **rețeaua instituțiilor medico-sanitare** din Republica Moldova include 1.034 de instituții de asistență medicală primară și specializată, 42 instituții sanitare-epidemiologice, 96 policlinici sau puncte medicale independente și 138 stații, substații și puncte de asistență medicală urgentă.

---

³¹ Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, HG nr. 944 sin 14.11.2014

În perioada 2013-2017 serviciile de sănătate au fost asigurate de 85 de spitale, dintre care 72 sau 85% reprezintă instituții de stat. Sectorul spitalicesc este format din 40% de spitale de tip raional, 12% de tip municipal și circa 36% de tip republican.

Conform datelor Centrului Național de Management în Sănătate, în anul 2017 în sistemul Ministerului sănătății activau 10.287 medici, ceea ce reprezintă o asigurare de 29 medici la 10 mii locuitori. Totodată, total în sistemul de ocrotire a sănătății erau antrenați 13039 medici ceea ce constituie o asigurare de 36,7 medici la 10 mii locuitori. Aceleași date atestă că în anul 2017 numărul personalului medical mediu constituia 20380 persoane sau 57,4 medici la 10 mii locuitori doar în sistemul Ministerului sănătății. În total însă, inclusiv sectorul privat, numărul acestei categorii de personal constituie 25485 persoane sau 71,7 medici la 10 mii locuitori. În profil teritorial, cea mai bună asigurare cu medici este în mun. Bălți - 31,3 la 10 mii locuitori, urmat de mun. Chișinău 26,1 medici, mun. Edineț, 22,3 și mun. Comrat - 18,1. Cel mai slab asigurate sunt localitățile din raioanele Dubăsari, 9,9, Fălești, Leova și Taraclia, cu puțin peste 10 medici la 10 mii locuitori (**Anexa 4**)³².

O problemă o reprezintă distribuția neuniformă a personalului medical pe medii de reședință, aceasta fiind de circa 8 ori mai mare în mediul urban (63,7 medici la 10.000 locuitori) comparativ cu mediul rural (5,7 medici la 10.000 locuitori). Deficitul de personal medical în mediul rural este explicat atât prin nivelul mai înalt de dezvoltare și concentrare a infrastructurii spitalicești la orașe, ceea ce oferă oportunități suplimentare sociale și economice, cât și prin mobilitatea înaltă a cadrelor medicale în afara țării

Există disparități semnificative între regiunile de dezvoltare în asigurarea cu medici. Instituțiile medico-sanitare care înregistrează cel mai mare deficit de cadre medicale superioare sunt amplasate în Regiunea Sud (78% sunt asigurate) și Centru (81,2%), în timp ce mun. Chișinău atrage cel mai mare număr de profesioniști (92,2%).

La începutul anului 2018, sectorul spitalicesc din Republica Moldova a dispus de o capacitate anuală de 16359 mii paturi, iar la 10 mii locuitori le-au revenit în medie 46,1 paturi. Acești indicatori sun mai mici decât în anii precedenți. Spre comparație în anul 2015, în sector erau disponibile 19 mii paturi (22 mii în anul 2012), iar la 10 mii locuitori le revenea în medie 53 paturi (62 în anul 2012). Cei mai bine asigurați în acest sens sunt locuitorii mun. Bălți cu 62 paturi disponibile la 10 mii locuitori, după care urmează mun. Edineț -cu 40 paturi / 10000 locuitori, or. Vulcănești - 34,4, mun. Ceadâr Lunga - 30,4. mun. Comrat. La polul opus se află raionul Dubăsari, mun. Strășeni cu 19,7, și orașele Ștefan Vodă sau Taraclia cu circa 25 paturi la 10 mii locuitori³³.

În profil regional numărul instituțiilor medicale în perioada analizată (2013-2018) a rămas constant, cu excepția Regiunii Centru și mun. Chișinău unde au fost deschise noi instituții medicale.

Infrastructura serviciilor medicale la nivel de localitate determină frecvența de adresare a populației din localitățile urbane și rurale. Astfel, populația din mediul rural mai des apelează

---

³² Centrului Național de Management în Sănătate. Indicatori preliminari privind sănătatea populației și activitatea medico-sanitare pe anii 2016-2017. Chișinău, 2018

³³ ibidem

la serviciile medicului de familie (69% față de 61% în mediul urban), iar populația din orașe mai frecvent se adresează la medicii de profil, 30,8% față de 24,3% în mediul rural³⁴.

În Regiunea Nord funcționează 12 spitale, 215 de instituții de asistență medicală primară și specializată, dintre care 113 instituții private de asistență medicală. În profil teritorial, cele mai multe unități medicale sunt concentrate în mun. Bălți (22%). La indicatorii ce țin de asigurare cu cadre medicale și nr. de paturi în spitale Regiunea Nord se plasează pe al doilea și primul loc la nivel național.

Infrastructura de sănătate în Regiunea Sud este reprezentată de 41 instituții medicale, inclusiv 8 spitale raionale, 2 policlinici independente și 31 instituții de asistență medicală primară, centre de sănătate și centre ale medicilor de familie. La fel există o rețea diversificată de cabinete stomatologice în mai multe localități. În perioada 2013-2017 numărul de medici și asistente medicale la 10 mii locuitori a scăzut cu circa 4%, fapt ce diminuează din calitatea serviciului. Cauza principală sunt salariile joase ale acestor categorii de personal.

Regiunea Centru dispune de o rețea de instituții medicale compusă din 13 spitale raionale, 2 puncte medicale independente, 80 instituții de medicină primară și 195 farmacii comunitare. La nivel raional cele mai multe instituții sunt în raioanele Orhei, Ungheni și Ialoveni, iar cele mai puține în raioanele Dubăsari și Rezina.

Sub aspectul infrastructurii fizice, instituțiile medicale nu sunt dotate cu inventar medical performant, iar cea mai mare parte din spitalele și policlinicile raionale necesită mari investiții pentru a fi renovate și modernizate.

1.3 Necesitatea intervenției

În prezent, politica de dezvoltare regională din Republica Moldova trebuie să împace două obiective economice care la prima vedere par divergente: **reducerea disparităților economice** promovată de Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2016-2020, respectiv **promovarea creșterii economice** instituită în documentele strategice naționale. Ca parte a politicii de dezvoltare regională, politica de dezvoltare urbană propusă prin prezentul document va încerca să pună accent pe obiectivul de creștere economică durabilă. În loc de a încerca să reducă dezechilibrele regionale, și implicit de a încerca să mențină toate orașele la același nivel de dezvoltare, noua politică de dezvoltare urbană din Republica Moldova trebuie să se orienteze asupra modului în care creșterea din anumite orașe poate sprijini dezvoltarea din orașele al căror ritm de creștere este mai lent. În ultimă instanță, faptul că unele orașe se vor dezvolta mai rapid decât altele este benefic pentru toți. O creștere mai rapidă a unor orașe înseamnă că vor fi generate mai multe surse endogene ce pot fi redistribuite pentru a sprijini proiectele cheie de investiții publice din zonele cu o dezvoltare mai lentă.

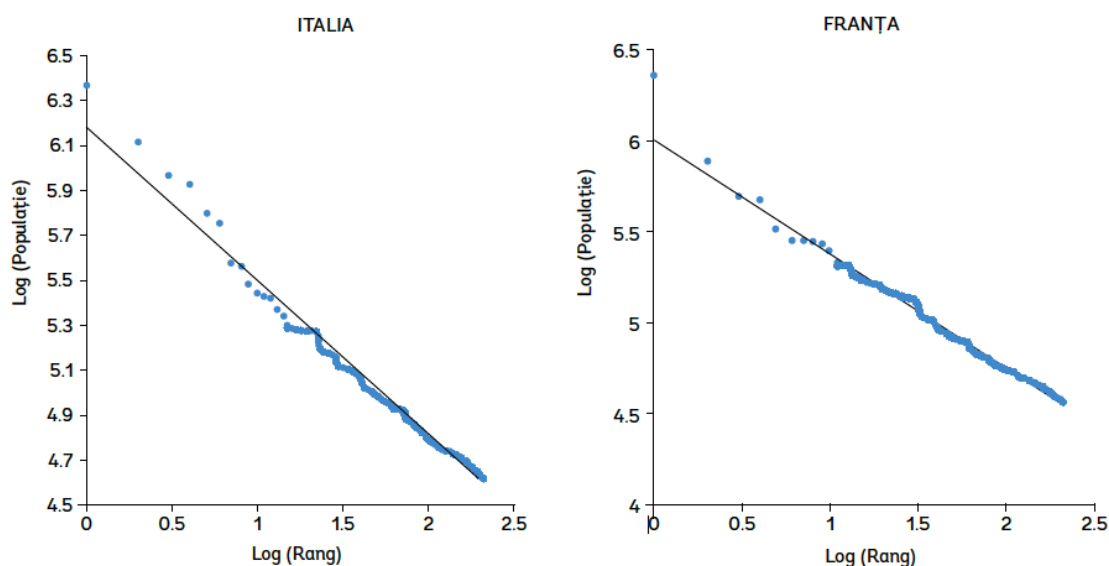
Competitivitatea unui oraș nu poate fi programată. Nu se știe cu exactitate de ce unele orașe funcționează mai bine decât altele. Știm că există o serie de condiții favorabile care lansează economia unui oraș (de exemplu, proximitatea față de piețe, o amplă rezervă de capital uman, un număr mare de locuitori și o rezervă importantă de forță de muncă), dar mai puțin se pot explica diferențele dintre orașele cu caracteristici similare.

---

³⁴ Accesul populației la serviciile de sănătate. Rezultatele studiului în gospodării. BNS, 2017.

În majoritatea țărilor cu dezvoltare organică, orașele urmează un model uniform de distribuție, o curiozitate statistică cunoscută sub numele de Regula Zipf sau Regula Rang-Dimensiune. Conform legii lui Zipf, într-o țară care se dezvoltă organic va exista, de obicei, un oraș primar, care își pierde rareori poziția în ierarhia țării. Orașul primar este urmat, de obicei, de 1-2 orașe cu o populație de aproximativ jumătate din cea a orașului primar, apoi de 2-3 orașe cu o populație de aproximativ o treime din populația acestuia, și așa mai departe. Astfel, atunci când reprezentați pe un grafic evoluția populației orașului și pe cea a poziției sale în ierarhia națională, veți obține o distribuție aproape perfectă. Graficele de mai jos prezintă această distribuție în aceste țări care s-au dezvoltat organic.

Figura 26 Corelarea evoluției orașelor și a poziției în ierarhia națională

Desigur, Republica Moldova nu are o dezvoltare organică. După obținerea independenței putem afirma că Republica Moldova are un sistem de orașe care este mai mult sau mai puțin distorsionat. Pe lângă capitala Chișinău, cu o populație de aproximativ 600.000 de locuitori, există două orașe (Bălți și Tiraspol) cu o populație de aproximativ 120.000 de locuitori. Există un oraș cu o populație de aproximativ 50.000 – 100.000 (Bender cu aproximativ 80 mii locuitori). Celelalte orașe sunt cu o populație de sub 50 mii locuitori.

În baza concluziilor prezentate în urma analizei de potențial, putem spune că Republica Moldova este o țară aflată în tranziție spre economia de piață în care regăsim dezechilibre regionale importante, cauzate de existența unei structuri de producție predominant agricole și cu un nivel jos de urbanizare. Cu excepția capitalei, restul regiunilor nu manifestă suficient potențial pentru o dezvoltare dinamică, care să poată face față competiției internaționale și regionale. Astfel, identificarea unor intervenții menite să contribuie la creșterea economică în afara capitalei, în special în arii urbane cu potențial de polarizare trebuie să devină una dintre principalele provocări pentru autoritățile Republicii Moldova.

1.4 Cadrul instituțional-legal

Prezentul capitol propune să analizeze cadrul legal și instituțional în privința reglementării procesului de dezvoltare urbană în Republica Moldova, precum și aspectele de atribuire a statutului de pol de creștere unor orașe. În acest sens, au fost analizate prevederile legale și s-a

încercat a stabili în ce măsură actele normative și legislative relevante asigura reglementările necesare unui proces dinamic de dezvoltare a zonelor urbane.

În conformitate cu art. 110 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii. Prin Art. 14, Constituția stabilește că, capitala Republicii Moldova este orașul Chișinău. Norma constituțională imperativă din alin. (3) al art. 110, stipulează că statutul capitalei Republicii Moldova orașul Chișinău se reglementează prin lege organică. În prezent, reglementări exprese statutul specific al municipiului Chișinău se regăsesc în Legea nr. 136 din 2016 privind statutul municipiului Chișinău, Legea nr. 436/2006 privind administrația publică locală, Legea nr. 764-XV din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, Legea nr. 397 din 16.10.2003 privind finanțele publice locale. Prevederi speciale mai regăsim în legislație și pentru mun. Bălți. În prevederile Legii 436/2006 și 397/2003 se regăsesc atribuții diferențiate și pentru mun. Bălți. De asemenea, în conformitate cu norma constituțională, Legea nr. 764-XV din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova prin art. 8 atribuie statut de municipiu orașelor Chișinău, Bălți, Bender, Comrat, Tiraspol, Orhei, Ungheni, Soroca, Strășeni, Cahul, Edineț, Hîncești și Ceadr-Lunga.

În privința stabilirii statutului pentru localitățile din Republica Moldova constatăm că, pînă în anul 2017, rețeaua de localități urbane și rurale nu era încadrată în categorii de clare de clasificare, nu aveau atribuite ranguri și nici stabilite diferențe decît cele ce se referă la numărul indefinit de populație, ocupația populației și prezența instituțiilor cu caracter, economic, comercial, de cultă și agrement, stabilite prin definițiile localităților rurale, orașlor și municipiilor. Reglementări privind atribuirea unor ranguri de localități, statut sau atribuții diferențiate pentru diferite localități au fost aprobate în 2017 prin Legea privind organizarea administrativ-teritorială prin care s-au stabilit indicatori calitativi și cantitativi minimali de definire a localităților urbane. Principale categorii de dotări și echipamente cu care trebuie să fie echipate. Această clasificare însă este una mai mult convențională. Legea menționează expres excepția prin care se clarifică, că unele municipii și orașe nu întrunesc condițiile și indicatorii cantitativi și calitativi minimali stabiliți prin lege. Legea nu stabilește procedura prin care dacă o anumită localitate urbană îndeplinește criteriile de atribuire ale unui rang de localitate prin întrunirea indicatorilor calitativi și cantitativi minimi (așa cum este de exemplu în România), să poată solicita acordarea unui nou statut/rang de localitate, adecvat UAT pe care o reprezintă.

Din cele expuse mai sus, constatăm că, spre deosebire de experiența existentă la nivel internațional, (de exemplu, România și alte țări) în Republica Moldova, statutul de capitală (stabilit în Constituție și Legi speciale) nu acordă competențele și atribuții specifice unor astfel de orașe. În cazul municipiilor declarate prin Lege, de asemenea, nu se specifică că orașele cărora le-a fost atribuit acest statut, ar fi avut atribuții, competențe, facilități sau alte diferențe instituționale, financiare sau de posibilități, doar cu unele mici excepții.

Conform prevederilor Legii nr. 397 cu privire la finanțele publice locale din 16.10.2003 republicată, există anumite diferențe în modalitatea de constituire a veniturilor în bugetul local. Astfel, veniturile bugetului municipal Bălți și bugetului municipal Chișinău se formează inclusiv din defalcări de la impozitul pe venitul persoanelor fizice care constituie pentru bugetul municipal Bălți – 45% din volumul total colectat pe teritoriul mun. Bălți, iar pentru bugetul municipal Chișinău – 50% din volumul total colectat pe teritoriul municipiului Chișinău. Pentru aceeași categorie de venituri, pentru bugetele municipiilor-reședință de raion se alocă 35% din volumul total colectat pe teritoriul unității administrativ-teritoriale respective, ceea ce este mai

mult în comparație cu orașele reședință care primesc doar 20% din volumul total al impozitului pe venitul persoanelor fizice colectat pe teritoriul orașului respectiv.

Aceste prevederi sunt singurele pe legislația în vigoare care stabilesc stimulente pentru susținerea dezvoltării zonelor urbane. Astfel, municipiile, orașele și satele din Republica Moldova, cu mici excepții în cazul mun. Chișinău și Bălți, indiferent de potențialul economic și demografic, (de exemplu or. Orhei cu o populație de peste 30 mii, or. Bucovăț mai puțin de 1500 locuitori, sau satul Frumoasa, r. Călărași, cu circa 700 locuitori) au aceleași competențe și responsabilități (UAT de nivel I). Deși problemele din orașele-municipii precum Ungheni, Soroca, Cahul și Orhei sunt mult mai complexe și de o mai mare anvergură (gospodăria locativ-comunală, canalizarea pluvială, infrastructura de drumuri, sistemele de apă și canalizare, etc.) modul de organizare a serviciilor, modalitatea de alocare a resurselor și alte aspecte sunt similare celor mai mici localități rurale în care astfel de probleme sunt de o amploare mică ori astfel de servicii lipsesc. Mai mult decât atât, deși, orașele menționate dispun de suficient potențial și pot influența zona rurală adiacentă prevederile legale limitează aria lor de acțiune, de exemplu extinderea serviciilor din orașe către localitățile din suburbie.

Pe aspectele instituționale, legislația în vigoare, de asemenea, nu face mari diferențe și nu acordă calități diferite autorităților publice locale, fie ele gestionează un oraș sau un municipiu sau un sat, clarificând doar faptul că în conformitate cu prevederile art. 4 alin. (2) din Legea nr. 764-XV din 27.12.2001 satele (comunele) și orașele (municipiile) constituie nivelul întâi, raioanele constituie nivelul al doilea. Sigurele excepții se referă la competențele Consiliului municipal Chișinău și Bălți care la nivel de municipiu realizează competențe ale autorităților de nivel unu și doi.

Legea nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006 nu face o diferență între autoritățile reprezentative și deliberative/executive ale satului (comunei), orașului (municipiului), (cu excepția menționată pentru Consiliile municipale Chișinău și Bălți), stabilind prin art. 14 aceleași competențe pentru toate consiliile locale și prin art. 29 atribuțiile de bază pentru toți primarii. Aceste autorități publice locale realizează competențe proprii, pornind de la domeniile de activitate ale autorităților administrației publice locale de nivelul întâi, stabilite la art.4 alin.(1) din Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435 din 28.12.2006.

Consiliile locale și cele raionale, primarii și președinții de raioane, conform prevederilor art. 6 alineatele (1) și (2) din Legea privind administrația publică locală, funcționează ca autorități administrative autonome, soluționând treburile publice din sate (comune), orașe (municipii) și raioane în condițiile legii. Raporturile dintre autoritățile publice centrale și cele locale au la bază principiile autonomiei, legalității, transparenței și colaborării în rezolvarea problemelor comune. Între autoritățile centrale și cele locale, între autoritățile publice de nivelul întâi și cele de nivelul al doilea nu există raporturi de subordonare, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

Pe subiectul relațiilor administrativ-organizatorice interinstituționale, mai constatăm că legislația în vigoare nu stabilește careva deosebiri pentru sate pe de o parte și comune, orașe sau municipii pe de altă parte. Toate autoritățile locale sunt tratate echivalent, având un consiliu local, un primar, un buget al UAT, iar actele administrative normative ale autorităților administrației publice locale se aplică uniform pe întreg teritoriul UAT. Aceleași principii se aplică și relațiilor dintre satele din componența orașelor sau municipiilor. O relație deosebită de cea descrisă mai sus este cea a localităților din suburbia municipiului Chișinău care interacționează cu autoritățile municipale prin intermediul pretorilor și preturilor de sector. Dar acesta este un caz aparte aplicat doar mun. Chișinău.

Deși în legislația în vigoare nu regăsim acte normative care ar reglementa în mod expres problematica dezvoltării urbane, încercări de a aborda acest aspect au fost făcute, amintind aici: *Concepția dezvoltării urbane durabile* (2004), *Propunerea de Politică Publică privind dezvoltarea urbană echilibrată în Republica Moldova* (2012).

De facto, Conceptul de atribuire a statutului de municipiu unor orașe, este o acțiune stabilită de **Strategia Națională de Descentralizare** (aprobată de către Parlament în aprilie 2012) care este principalul document de politici în domeniul administrației publice locale, care determină mecanismele naționale în domeniul descentralizării și asigurării unei autonomii locale autentice pentru autoritățile administrației publice locale. Obiectivul 4 a Strategiei este Dezvoltarea Locală, și prevede ”*Crearea și implementarea mecanismelor de asigurare a unei dezvoltări locale durabile; modernizarea organizării și managementului serviciilor publice locale, pentru ca acestea să dispună de capacități pentru sprijinirea programelor integrate de investiții și pentru ameliorarea condițiilor dezvoltării economice locale*”. Planului de acțiuni pentru atingerea acestui obiectiv prevede ”*Elaborarea unui studiu privind oportunitățile de atribuire a statutului de pol de creștere, zonă metropolitană, municipiu principalelor orașe din Moldova ca Hîncești, Ungheni, Orhei, Cahul, Edineț, Soroca, Florești, Căușeni, Drochia etc.*” (Acțiunea 4.1.5). Conceptul a fost elaborat dar nu a fost promovat spre aprobare, deși în baza acestei acțiuni în ianuarie 2017, 8 orașe reședință de raion au obținut statut de municipiu, iar la sfârșitul aceluiași an au obținut și anumite avantaje în domeniul financiar.

Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru perioada 2011-2014 stabilea cinci priorități de dezvoltare³⁵. Prioritatea 4: Dezvoltare locală și regională echilibrată are drept obiective:

1. Încurajarea inițiativei la nivel local/regional și promovarea culturii de cooperare între autoritățile publice centrale și locale.
2. Reducerea dezechilibrelor regionale de dezvoltare prin implementarea proiectelor de investiții și stimularea creșterii economice în regiunile defavorizate.
3. Dezvoltarea regională echilibrată prin asigurarea consecvenței între politicile naționale sectoriale și politicile economice de dezvoltare locală.

Ultimul obiectiv avea în lista de acțiuni prioritare și Acțiunea ”*Elaborarea Programului național de dezvoltare urbană care va specifica mecanismele și instrumentele de dezvoltare a orașelor – poli de creștere economică, dezvoltarea conceptului de zonă metropolitană*”. Această acțiune așa și nu a fost realizată.

Programul de acțiuni al Guvernului Republicii Moldova pentru anii 2016-2018, în cadrul componentei I. „Dezvoltare regională echilibrată”, prevede realizarea a două acțiuni: Acțiunea 3.1. Elaborarea unui studiu privind identificarea centrelor urbane de dezvoltare și Acțiunea 3.2. Elaborarea Programului cu privire la realizarea politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare. Cele două acțiuni au ca și entitate responsabilă de implementare MADRM.

Aceste responsabilități se regăsesc și în **Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2016-2020**³⁶. Astfel, la Obiectivul specific nr. 2. Asigurarea creșterii economice sustenabile în regiuni, identificăm Măsura 2.1. Conceptualizarea rețelei de centre urbane. Această măsură presupune activități menite să identifice și să clarifice conceptul de centre urbane cu potențial de dezvoltare economică competitivă și orientarea proiectelor investiționale către consolidarea infrastructurii acestora, astfel încât să impulsioneze procesele economice în regiuni. Ca și

---

³⁵ <https://gov.md/ro/advanced-page-type/government-activity-program>

³⁶ Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2016–2020, pag. 30

acțiuni de realizat, au fost identificate: Acțiunile 2.1.1. Elaborarea și aprobarea analizei ex ante privind identificarea centrelor urbane de dezvoltare; 2.1.2. Elaborarea programului cu privire la realizarea politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare; 2.1.3. Ajustarea documentelor de politici sectoriale la prevederile politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare. Prezenta propunere de politică publică este documentul vizat de aceste acțiuni.

Ultimul aspect prevăzut pentru analiză în acest capitol se referă la reglementarea atribuirii unui statut sau altul (de exemplu atribuirea statutului de oraș pol de creștere sau zonă urbană funcțională). Pe acest aspect, legislația în vigoare este ne-explicită, dar totodată nerestrictivă. Art. 4 alin. (2) din Legea 764-XV din 27.12.2001 menționează că statutul satului (comunei), orașului (municipiului) se elaborează în baza statutului-cadru, aprobat de Parlament, și se aprobă de consiliul local. Parlamentul, a adoptat în 2003, Legea nr. 436-XV privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului), însă prevederile acesteia se limitează la faptul clarificării faptului că:

1. Consiliul sătesc (comunal), orășenesc (municipal) elaborează și aprobă statutul unității administrativ-teritoriale respective;
2. În statut se precizează nivelul unității administrativ-teritoriale potrivit prevederilor Legii nr.764-XV din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova.
3. Statutul unității administrativ-teritoriale cuprinde date și elemente specifice, care au rolul de a o individualiza în raport cu alte unități similare, ce se referă la anumite criterii precum denumirea oficială a unității administrativ-teritoriale, denumirea localităților care intră în componența unității, numărul de locuitori etc.

Aceste prevederi nu semnifică însă stabilirea unui rang sau statut unei localități. Termenul statut semnifică de facto un document intitulat statut. Așa cum a fost deja specificat, proceduri și reglementări clare pentru atribuirea sau modificarea statutului/rangului unei localități, inclusiv atribuirea statutului de pol de creștere / pol de dezvoltare, etc. unor localități urbane, cu excepția reglementărilor cu caracter foarte general din Legea nr. 764, în legislație nu se regăsesc.

2 Obiectivele politicii publice

2.1 Obiective generale și specifice

Numeroase studii la nivel european identifică nu atât regiunea, cât mai ales orașele și zonele urbane, ca surse ale competitivității în plan teritorial. Repartizarea teritorială a surselor de dezvoltare este însă corelată cu priceperea comunităților locale de a utiliza eficient anumiți factori comuni. Astfel, zonele urbane sunt văzute ca centre de competitivitate, întrucât concentrează atât resursele, cât și inițiativa – antreprenorială sau decizional-administrativă – pentru a crea plus valoare. Rolul factorilor de decizie locali și ai inițiativei economice în dezvoltarea economică generală este din ce în ce mai important. Cunoașterea punctelor forte și a punctelor slabe ale orașelor reprezintă primul pas în crearea unor politici mai bune de încurajare a creșterii și dezvoltării regionale.

În stabilirea obiectivelor generale și specifice am plecat de la următoarele premise:

- o distribuție uniformă a centrelor urbane care ating un nivel mai înalt de dezvoltare "atrag" după ele întreg teritoriul țării și este o **contrapondere** când dezvoltarea este dominată de unu sau două orașe mari;
- o rețea de centre urbane dezvoltate distribuită relativ uniform pe întreg teritoriul țării formează "**coloana vertebrală**" a dezvoltării și îi asigură coeziune, stabilitate și diminuarea dezechilibrelor;
- o rețea de centre urbane dezvoltate prin **stimularea competitivității și creșterii economice a zonelor lor adiacente** poate asigura mai rapid și mai uniform dezvoltarea pe întreg teritoriul țării;
- o rețea de centre urbane asigură "**structura de sprijin**" instituțională a implementării tuturor celorlalte politici de dezvoltare (sectoriale și generale) pentru că aria de implementare a politicilor de dezvoltare trebuie să fie suficient de mare.

Plecând de la premisele enunțate mai sus și în contextul în care rețeaua de localități urbane este coloana vertebrală a dezvoltării teritoriului, obiectivul general al propunerii de politică publică este:

OBIECTIV GENERAL:

Crearea unei rețele de centre urbane de dezvoltare atractive pentru locuitori, antreprenori și vizitatori care generează creștere, ocupare a forței de muncă și stimulează dezvoltarea zonelor teritoriale adiacente.

Acest obiectiv general se bazează pe următoarele obiective specifice:

Obiectiv specific 1:

Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces a centrelor urbane de dezvoltare și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare

Stabilirea acestui obiectiv specific s-a bazat pe importanța pe care o are accesibilitatea la nivelul unui areal urban. Pentru stabilirea unor ținte aferente acestui obiectiv specific a fost analizată pe o perioadă de 7 ani, 2010-2016, evoluția la nivel național a următorilor indicatori: **lungimea**

căilor de comunicații (drumuri publice), amenajarea străzilor orășenești și a trotuarelor, transportul de pasageri cu mijlocele de transport public (excluzând municipiul Chișinău).

Tabelul 23 Indicatori pentru Obiectivul specific 1

Indicator	2010	2016	Evoluția 2010-2016
Lungimea căilor de comunicație (drumuri publice - km)	9.344	9.386	+0,44%
Lungimea străzilor, căilor carosabile și cheiurilor – km	3.493	3.635,7	+4,09%
Suprafață trotuare, mii metri pătrați	4.384,1	5.006,0	+14,19%
Pasageri transportați cu mijlocele de transport public, mii pasageri ³⁷	41.739,40	42.364,60	+1,50%

Sursa: Biroul Național de Statistică

Obiectiv specific 2:

Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic al centrelor urbane de dezvoltare pentru a stimula competitivitatea

Formularea acestui obiectiv specific are la bază importanța pe care o are dezvoltarea economică la nivelul unui areal urban. Pentru stabilirea unor ținte aferente acestui obiectiv specific a fost analizată pe o perioadă de 7 ani, 2010-2016, evoluția la nivel național a următorilor indicatori: **produs intern brut, valoarea producției fabricate, numărul salariaților, productivitatea, rata de activitate, rata de ocupare a populației.**

Tabelul 24 Indicatori pentru Obiectivul specific 2

Indicator	2010	2016	Evoluția 2010-2016
PIB (mii lei) - preturi curente	71.885.474	135.396.791	+88,35%
Valoarea producției fabricate milioane lei	28.140,1	47.593,70	+69,1%
Numărul salariaților	736.780	715.527	- 2,88%
Productivitatea (raport între valoarea producției fabricate și numărul de salariați) lei / persoana	38.193,4	64.117,2	+67,88%
Rata de activitate a populației (pp)	41,6	42,6	+2,40pp
Rata de ocupare a populației (pp)	38,5	40,8	+5,97pp

Sursa: Biroul Național de Statistică

³⁷ Valorile pentru acest indicator sunt fără Chișinău.

Obiectiv specific 3:

Sporirea atractivității centrelor urbane de dezvoltare și a potențialului lor de a genera creșterea calității vieții cetățenilor

Stabilirea acestui obiectiv specific s-a axat pe importanța pe care o are calitatea furnizării utilităților publice de bază (apă și canalizare) la nivelul unui areal urban. Pentru stabilirea unor ținte aferente acestui obiectiv specific a fost analizată pe o perioadă de 7 ani, 2010-2016, evoluția la nivel național a următorilor indicatori: **sisteme de alimentare cu apă și canalizare, iluminat, spațiile verzi, revitalizare clădiri de patrimoniu și numărul de turiști.**

Tabelul 25 Indicatori pentru Obiectivul specific 3

Indicator	2010	2016	Evoluția 2010-2016
Sisteme de alimentare cu apă- total urban număr	88	75	-14,77%
Sisteme de canalizare total urban numar	65	63	-3,07%
Spații verzi – mii metri pătrați	7.321,60	7.735,70	+5,66
Număr de turiști	229.893	306.307	+33,24%

Sursa: Biroul Național de Statistică

2.2 Opțiuni /scenarii posibile, impact și riscuri

În cadrul prezentei politici publice au fost luate în considerare 3 posibile opțiuni de realizare:

- **Opțiunea 0. Status quo - menținerea situației existente;**
- **Opțiunea 1. Identificarea și susținerea unei rețele cu un număr limitat de centre urbane - poli de creștere;**
- **Opțiunea 2. Identificarea și susținerea unei rețele de centre urbane - poli de creștere într-o formulă extinsă inclusiv cu măsuri de sprijin pentru celelalte centre urbane cu peste 10.000 de locuitori.**

2.2.1 Opțiunea 0. Status-quo - Menținerea situației existente

Opțiunea status-quo este în favoarea menținerii situației actuale în domeniul dezvoltării urbane și non-promovării oricăror politici publice în acest domeniu. În sprijinul menținerii acestei opțiuni există un șir de premise / factori care pot fi luate în considerație și care ar justifica ca în orizontul de timp de circa 4-7 ani, să nu fie promovată o politică proactivă în domeniul dezvoltării zonelor urbane din Republica Moldova.

Primul factor / premisă a non-acțiunii este preconizata realizare a reformei administrativ-teritoriale a Republicii Moldova. Un șir de documente de politici aprobate în ultimii ani, precum: Strategia privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020³⁸ și Planul de acțiuni pentru anii 2016-2018 pentru implementarea Strategiei privind reforma administrației publice pentru

³⁸ HG nr. 911 din 27.07.16 pentru aprobarea Strategiei privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020

anii 2016-2020³⁹, sau Strategia națională de descentralizare și Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2018⁴⁰, Planul de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021⁴¹, stabilesc obiective, priorități și acțiuni complexe de reformare a administrației publice, inclusiv realizarea unei reforme administrativ-teritoriale. Mai mult, angajamente privind implementarea reformei administrației publice sunt asumate, de asemenea prin Acordul de Asociere Moldova – UE⁴², și Foaia de parcurs pentru implementarea Acordului de Asociere.

Deși acțiunile preconizate pentru implementarea reformei administrativ-teritoriale, întârzie ca și timp⁴³, mai multe acțiuni în această direcție au fost întreprinse. Astfel, pe parcursul anului 2017 au fost realizate câteva forumuri regionale și naționale în cadrul cărora subiectul reformei administrativ teritoriale a fost pus în discuție de reprezentanți ai APC, APL, mediului de experți și academic. Mai mult, în aprilie 2018, Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ) a lansat un concurs de selectare a experților care trebuie să elaboreze posibilele scenarii/modele de reorganizare administrativ-teritorială.⁴⁴

Conform scenariilor de reorganizare teritorială cunoscute public⁴⁵, abordarea de bază este amalgamarea (moderată sau radicală) a localităților pentru creșterea potențialului lor economic, financiar, etc. Conform acestor scenarii, optimizarea organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova ar contribui la creșterea suprafeței municipiilor/orașelor de la 1,3 ori (Scenariul 2) până la 3,4 ori (Scenariul 1) sau în mediu de 2,5 ori. La acest capitol unele municipii actuale precum Ungheni, Soroca, Orhei sau Cahul ar putea fi comparabile ca și suprafață cu mun. Chișinău sau mun. Bălți. Concomitent cu creșterea suprafeței, ar crește și numărul populației în medie de 1,6 ori, inclusiv ar crește numărul rezidenților impozabili ar crește de 1,2 ori. De exemplu, populația mun. Cahul ar ajunge la circa 70 mii conform Scenariului de amalgamare radical sau circa 50 mii în cazul celui de-al doilea scenariu. Număr aproximativ similar de populație ar fi în municipiile Ungheni, Orhei sau Soroca. Și celelalte localități urbane ar crește în număr de populație cu pînă la 2 ori mai mult decît în prezent.

Procesul de consolidare (amalgamare) a localităților din zona adiacentă orașelor/ municipiilor ar putea fi un fenomen benefic sub diferite aspecte, întrucât ar duce la creșterea economiei de scară, concentrarea resurselor și a populației, creșterea numărului și a mărimii întreprinderilor, atragerea investițiilor și a ratei de recuperare a investițiilor, formarea unor precedente și experiențe de bune practici de cooperare teritorială între localități etc.

---

³⁹ HG nr. 1351 din 15.12.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pe anii 2016-2018 pentru implementarea Strategiei privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020

⁴⁰ Legea nr. 68 din 05.04.2012 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2018, modificată prin legea nr.168 din 15.07.2016

⁴¹ HG nr. 966 din 09.08.2016 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021

⁴² Legea nr.112 din 18.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora

⁴³ Pînă în decembrie 2017, urmau să fie elaborate Studiul comprehensiv și multidimensional de reorganizare administrativ-teritorială a Republicii Moldova și Foia de parcurs privind reforma administrativ-teritorială în Republica Moldova. De asemenea, elaborarea unui pachet de acte legislative (Legea privind organizarea administrativ - teritorială a Republicii Moldova și Legea privind administrația publică locală) și normative pentru trecerea la noul sistem administrativ în Republica Moldova care trebuia să fie aprobat de către Guvern și transmis Parlamentului spre adoptare în ianuarie 2018.

⁴⁴ <http://www.calm.md/libview.php?l=ro&idc=34&id=4308&t=/SERVICIUL-PRESA/Noutati/Reforma-sau-optimizarea-administrativ-teritoriala-a-Republicii-Moldova>

⁴⁵ Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova, 2011, Realizat de Expert Grup.

Astfel, reorganizarea administrativ-teritorială ar putea contribui la consolidarea rolului orașelor și creșterea potențialului lor și nu ar necesita o politică separată de susținerea a zonelor urbane.

Riscurile principale al acestei opțiuni țin de faptul că:

- a) Realizarea reformei administrativ-teritoriale este o chestiune foarte sensibil politic și necesită multă voință politică din partea coaliției de guvernare, care deocamdată nu s-a manifestat public. Mai mult opoziția parlamentară se opune acestei reforme.
- b) Realizarea reformei administrativ-teritoriale necesită identificarea unui larg consens în societate, care la moment nu există. Un proces consultativ și informativ larg despre avantajele reformei nu este realizat. Modelele de reorganizare nu sunt nici cunoscute și nici supuse dezbaterilor publice. O bună parte din reprezentanții structurilor asociative ale autorităților publice locale se pronunță împotriva realizării reformei.
- c) Reforma administrativ-teritoriale ar urma să fie realizată nu mai târziu de lunile ianuarie-februarie 2019, astfel încât noile alegeri locale generale din vara / toamna anului 2019 să fie realizate pe noua structură teritorială. În caz contrar, despre implementarea reformei se va putea discuta nu mai degrabă de anul 2023, odată cu expirarea mandatului aleșilor locali din vara anului 2019.
- d) Chiar dacă reforma administrativ-teritorială se va realiza acțiuni de susținere, și politici specifice de suport a zonelor urbane vor fi necesare de realizat. Odată cu amalgamarea teritorială, orașelor se vor adăuga zone rurale care în prezent dispun de o infrastructură de utilități și de servicii publice slab dezvoltată. Astfel, toate orașele dar mai ales municipiile mari, vor necesita politici de suport pentru a le crește capacitatea de a influența și dezvolta a localităților din zona adiacentă care vor face parte din componența noilor orașe/ municipii.

Un alt factor/premisă a menținerii situației existente și nepromovării unei politici distincte de suport a zonelor urbane sunt programele existente de susținere a dezvoltării la nivel local pentru care sunt eligibile și orașele municipiile din țară, mai puțin sau cu excepția mun. Chișinău și Bălți. Astfel începând cu anul 2018, pe o perioadă de pînă în anul 2023 în Republica Moldova este implementat Programul USAID "Comunitatea mea"⁴⁶. Programul, cu un buget de peste 20,5 mln USD, prevede activități de eficientizare, transparentizare și dezvoltare a capacităților APL, pentru creșterea calității serviciilor prestate și a conlucrării acestora cu societatea civilă. Obiectivele principale ale programului vizează patru componente interconectate: îmbunătățirea accesului cetățenilor la serviciile publice, implicarea societății civile în guvernarea locală, care va duce la transparentizarea activității APL. De asemenea, va fi continuată reforma de descentralizare și îmbunătățit managementul financiar al autorităților locale, ceea ce va asigura creșterea veniturilor primăriilor.

APL-le care demonstrează un angajament sporit față de guvernarea deschisă și responsabilă vor fi invitate să aplice pentru suport în implementarea proiectelor de infrastructură care pot primi până la 500 mii USD pentru un singur proiect. În cadrul Programului vor fi încurajate și sprijinite proiectele de cooperare intercomunitară și care contribuie la creșterea oportunităților de utilizare a surselor suplimentare de finanțare și creșterea numărului de beneficiari.

Un alt program de susținere a comunităților locale, în speță orașele cu potențial de pol de creștere este preconizat să fie lansat în viitorul apropiat. Cu susținerea UE, este în curs de

---

⁴⁶ <https://www.irex.org/project/comunitatea-mea-my-community> sau <https://www.facebook.com/ProgramulComunitateaMea/>

inițiere un program complex de incluziune economică a microregiunilor din Republica Moldova, cu un potențial buget de aproximativ 23,5 mln EUR.

Programul urmărește să sprijine microregiunile din cadrul regiunilor de dezvoltare existente, care au fost identificate ca poli de creștere potențială și care dețin deja strategii locale de dezvoltare socio-economică orientate spre revitalizarea centrului urban și a zonelor înconjurătoare. Obiectivul general al programului este consolidarea coeziunii economice, teritoriale și sociale și îmbunătățirea nivelului de trai al cetățenilor în două microregiuni pilot din Republica Moldova: Ungheni și Cahul. În acest scop, programul va crea condițiile politice, economice și sociale care vor spori capacitatea femeilor și bărbaților de a obține condiții mai bune de trai și locuri de muncă în microregiunile pilot selectate. Creșterea transparenței, a accesibilității și a capacității de reacție în sistemul de guvernare locală și crearea de parteneriate între autoritățile locale, societatea civilă și grupurile de acțiune comunitară sunt acțiuni preconizate a fi susținute în cadrul programului. Reabilitarea și modernizarea infrastructurii de utilități publice este o altă prioritate a programului care tinde a sprijini autorităților locale de a atrage investiții străine pentru crearea de locuri de muncă. De asemenea, se va acorda sprijin pentru stimularea activităților și investițiilor economice, consolidarea serviciilor de sprijinire a afacerilor și crearea de locuri de muncă.

Un alt instrument de finanțare al proiectelor de dezvoltare locală inclusiv al zonelor urbane este Fondul Național de Dezvoltare Regională. FNDR este creat pentru finanțarea și implementarea proiectelor și programelor de dezvoltare regională incluse în Documentul unic de program. Documentul unic de program este un document de programare pe termen scurt a implementării politicii de dezvoltare regională, elaborat în baza strategiilor de dezvoltare regională și a planurilor operaționale regionale, ce include programele și proiectele prioritare de dezvoltare regională care urmează a fi realizate, conform DUP în vigoare, în perioada 2017-2020. Din totalul celor 52 propuneri de proiecte incluse spre finanțare în DUP 2017-2020, 31 propuneri de proiecte sau circa 60% sunt înaintate de către parteneri lideri din zonele urbane, iar circa jumătate din ele sunt din orașele/municipiile mari Bălți, Ungheni, Orhei, Hîncești.

Aceste oportunități de finanțare sunt doar unele din cele mai importante programe asistență externă, pe lângă multe alte proiecte mai mici. Riscurile principale al acestor oportunități de finanțare, respectiv a acestei opțiuni, țin de faptul că:

- a) Deși au o abordare cuprinzătoare obiectivele programelor sus menționate sunt direcționate pe măsuri specifice înguste, fie doar pe partea soft – creșterea transparenței, responsabilității, parteneriatului cu actorii de dezvoltare locali, etc. a activității autorităților locale, fie doar pe partea hard – reabilitare și dezvoltare de infrastructură. Politici și obiective integrate de dezvoltare a capacității de polarizare a zonelor urbane astfel încât să fie catalizatori pentru comunitățile învecinate aceste programe nu conțin. Respectiv, aceste oportunități de finanțare pot contribui la dezvoltare zonelor urbane dar pe segmente specifice. Politicile de dezvoltare urbană se axează pe fenomene complexe în direcția promovării competitivității economice a orașelor și a coeziunii economice, sociale și teritoriale.
- b) Deși sunt absolut oportune și indispensabil necesare, totuși, proiectele și programele de finanțare curente nu sunt în măsură să aducă o schimbare profundă în majoritatea orașelor. Doar unele din ele sunt beneficiare directe, majoritatea însă pot obține proiecte de finanțare doar pe bază de concurs fără a avea asigurate garanții de a fi selectate spre finanțarea proiectelor. În acest fel, efortul este dispersat. O politică de dezvoltare urbană adecvată are drept una din sarcini crea unei structuri urbane echilibrată și policentrice care ar consolida potențialul inadecvat al unor centre regionale, ar stimula creșterea lor economică și capacității de a influența procesele de dezvoltare în zonele subdezvoltate asigurând în acest

fel sustenabilitate și coeziune teritorială.

Un alt factor al opțiunii status-quo este promovarea inițiativelor de creștere a veniturilor în bugetele locale. Una din astfel de inițiative a fost adoptarea modificărilor la Legea finanțelor publice locale, prin care pentru municipiile noi stabilite (cu excepția mun. Ceadr Lunga) a fost crescută cota parte din volumul total defalcărilor de la impozitul pe venitul persoanelor fizice, de la 20% la 35%. În prezent reprezentanții structurilor asociative ale autorităților publice locale duc negocieri cu Ministerul Finanțelor pentru a crește această cotă și pentru orașele reședință de raion.

Riscul principal al acestei opțiuni rezultă în faptul: astfel de inițiative sunt sporadice și sunt în mare dependență atât de factorul politic, cât și de argumentările necesare a posibilității intervențiilor în sistemul finanțelor publice locale deja stabilit.

Per ansamblu, Opțiunea status-quo presupune că în perioada următorilor 4-7 ani să se mențină actualele tendințe de dezvoltare a zonelor urbane și să nu fie întreprinse acțiuni conceptuale și de anvergură la nivelul politicilor și cadrului legal. Impactul general al non-acțiunii pe acest domeniu poate avea ca efecte:

- Majoritatea orașelor și zonele aferente acestora vor continua să se confrunte cu grave probleme legate de: micșorarea numărului populației și migrarea ei, dezechilibrarea structurii populației din punct de vedere profesional și al vârstei, regresul ramurilor principale de producție, nivelul scăzut de venituri, calitatea joasă a serviciilor publice, etc. Aceasta va condiționa continuarea procesului de de-urbanizare micșorarea ponderii populației orășenești și “ruralizarea” modului de viață orășenesc.
- Menținerea și chiar poate creșterea decalajului între activitatea economică în municipiile Chișinău și Bălți și stagnarea în mare parte în restul localităților, cu mici excepții în cazul orașelor/municipiilor care vor beneficia de asistență din partea diferitor programe / proiecte de asistență externă (de exemplu mun. Ungheni și mun. Cahul) sau de avantajele unui sistem disproporționat al finanțelor publice locale (de exemplu mun. Comrat).
- Lipsa unor programe de dezvoltare durabilă a sistemului urban al țării.
- Dezvoltarea teritorială dezechilibrată, disproporții în dezvoltare teritorială și regională a țării condiționată de distribuția inegală a mijloacelor, resurselor, oportunităților.

2.2.2 Opțiunea 1. Identificarea și susținerea unei rețele cu un număr limitat de centre urbane - poli de creștere

Polul de creștere este reprezentat de localitatea / ansamblul de localități urbane, cu o populație de minim 10.000 de locuitori, care are capacitatea de a difuza creșterea asupra teritoriilor pe care le polarizează. Acești poli dinamici ar urma să concentreze o populație relativ numeroasă în contextul teritorial dat, să fie ușor accesibili, să beneficieze de o infrastructură fizică și locativă bine dezvoltată, să ofere o gamă diversificată de servicii publice și private și să polarizeze economic zona în care sunt amplasați, găzduind companii din diferite domenii și generând locuri de muncă.

Numeroasa literatură teoretică privind definirea conceptului de polul de creștere a identificat cinci factori cheie care influențează creșterea în aceste centre:

- trebuie să existe o bază economică dovedită, care să susțină creșterea prin exploatarea resurselor naturale locale (materii prime), a căror valorificare ar putea declanșa o reacție în lanț, deoarece toate activitățile economice doresc să profite de baza de resurse naturale.

- existența unui potențial ridicat pentru dezvoltarea unor legături substanțiale cu teritoriul din jur.
- disponibilitatea unor resurse adecvate, atât fizice, cât și umane, pentru a alimenta polul de creștere durabil.
- facilitarea procesului de descentralizare industrială prin oferirea de oportunități alternative de investiții viabile.
- existența unui potențial și rolul guvernului este de a stimula și susține acest potențial până când procesul de creștere economică se poate auto susține.

Literatura teoretică (Perroux, Boudeville, Vystoupil, Blazek) privind definirea conceptului de pol de creștere a identificat cinci factori cheie care influențează creșterea în aceste centre. În primul rând, trebuie să existe o bază economică dovedită, care să susțină creșterea (de exemplu materii prime, sau alți factori). Aceasta oferă spațiu unei a doua caracteristici a existenței unui potențial ridicat pentru dezvoltarea unor legături substanțiale cu teritoriul din jur. Al treilea factor trebuie să acorde atenție disponibilității unor resurse adecvate, atât fizice, cât și umane, pentru a alimenta polul de creștere durabil. Aceste centre au, de asemenea, potențialul de a facilita procesul de descentralizare industrială prin oferirea de oportunități alternative de investiții viabile. În cele din urmă, acestea se întâlnesc în locuri unde există deja un potențial și rolul guvernului este de a stimula și susține acest potențial până când procesul de creștere economică se poate auto susține.

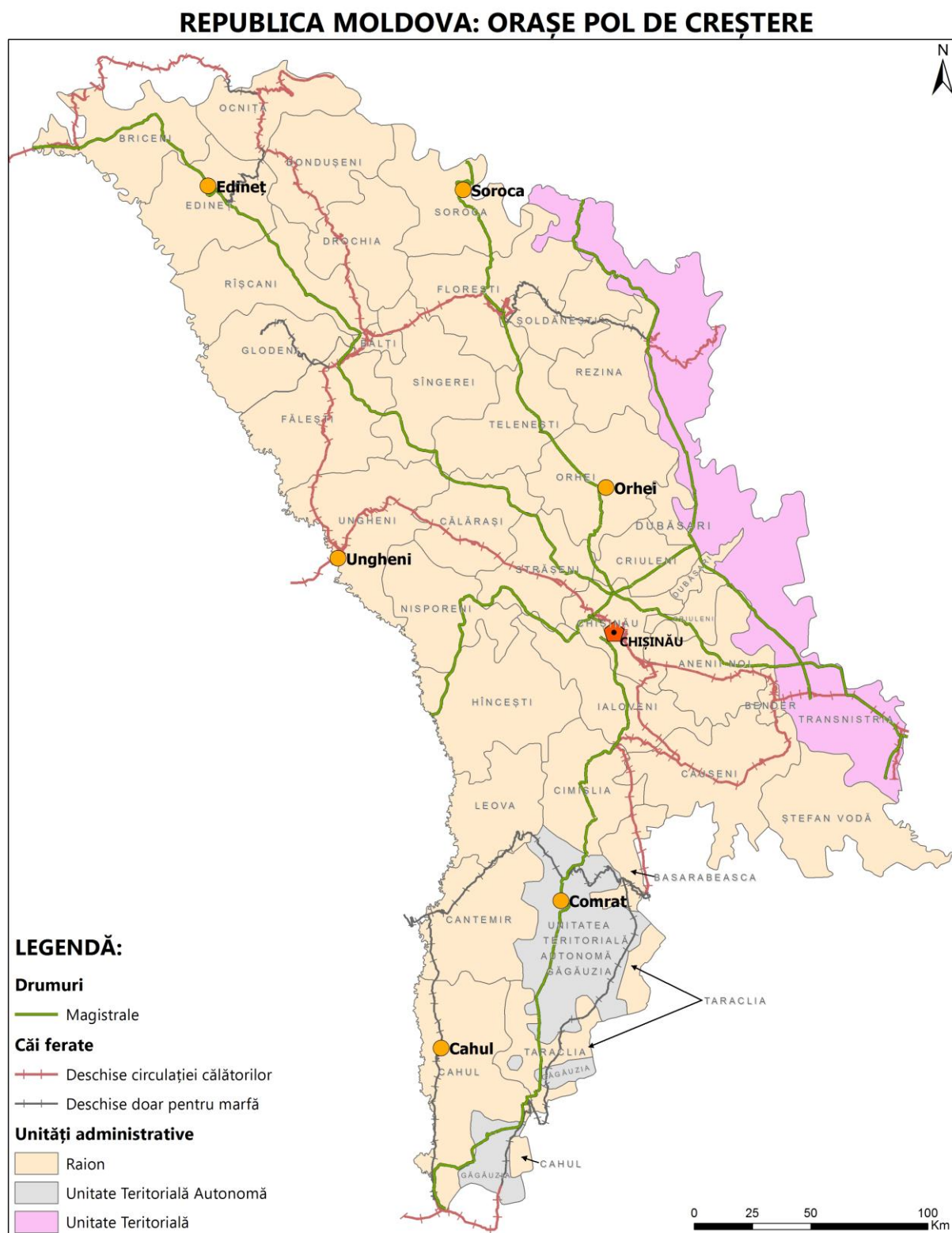
Conceptul de pol de creștere sugerează că, în condițiile în care țările devin mai urbanizate sau mai industrializate și mai puțin dependente de agricultură, este mai probabil ca zonele urbane să devină importante pentru stimularea externalităților pozitive, stimularea inovării, furnizarea unui centru comercial și atragerea acumulării de capital uman.

Dintr-o perspectivă conceptuală, politica privind poliile de creștere este corelată cu câteva principii cheie ale *noii geografii economice* (Krugman), conform cărora agenții economici au tendința să se aglomereze în regiuni geografice diferite pentru a beneficia de influențele pozitive ale apropierii geografice. În acest sens, orașele selectate ca poli de creștere sunt considerate orașele care înregistrează cele mai mari aglomerări economice din țară (bineînțeles, fără a lua în calcul capitala).

Metodologia privind selectarea poliilor de creștere este prezentată în detaliu în **Anexa 5**.

În urma aplicării criteriilor enunțate în metodologie și a punctajului acordat, am selectat orașele care au obținut un scor general de sub 12. **Astfel, următoarele 6 orașe pot deveni poli de creștere: Cahul, Comrat, Edineț, Orhei, Soroca și Ungheni.**

Harta 15 Republica Moldova: Orașe Pol de Creștere

Sursa: reprezentarea autorilor

Cele 6 localități urbane desemnate ca polii de creștere au o serie de caracteristici comune:

- se află în afara ariei de dominație absolută a orașului capitală sau a altor orașe de importanță națională (de exemplu, municipiul Bălți);

- interacționează cu orașele de la nivel superior, mai ales în domeniul economic și al serviciilor publice și private (învățământ superior, servicii medicale de specialitate, servicii financiar-bancare, aprovizionarea cu anumite bunuri și servicii);
- își bazează creșterea pe resurse endogene și pe cele din arealele rurale polarizate, având o arie de influență locală (de maxim 30 km / sau un interval temporar necesar pentru deplasarea cu mașină – navetismul acceptat).

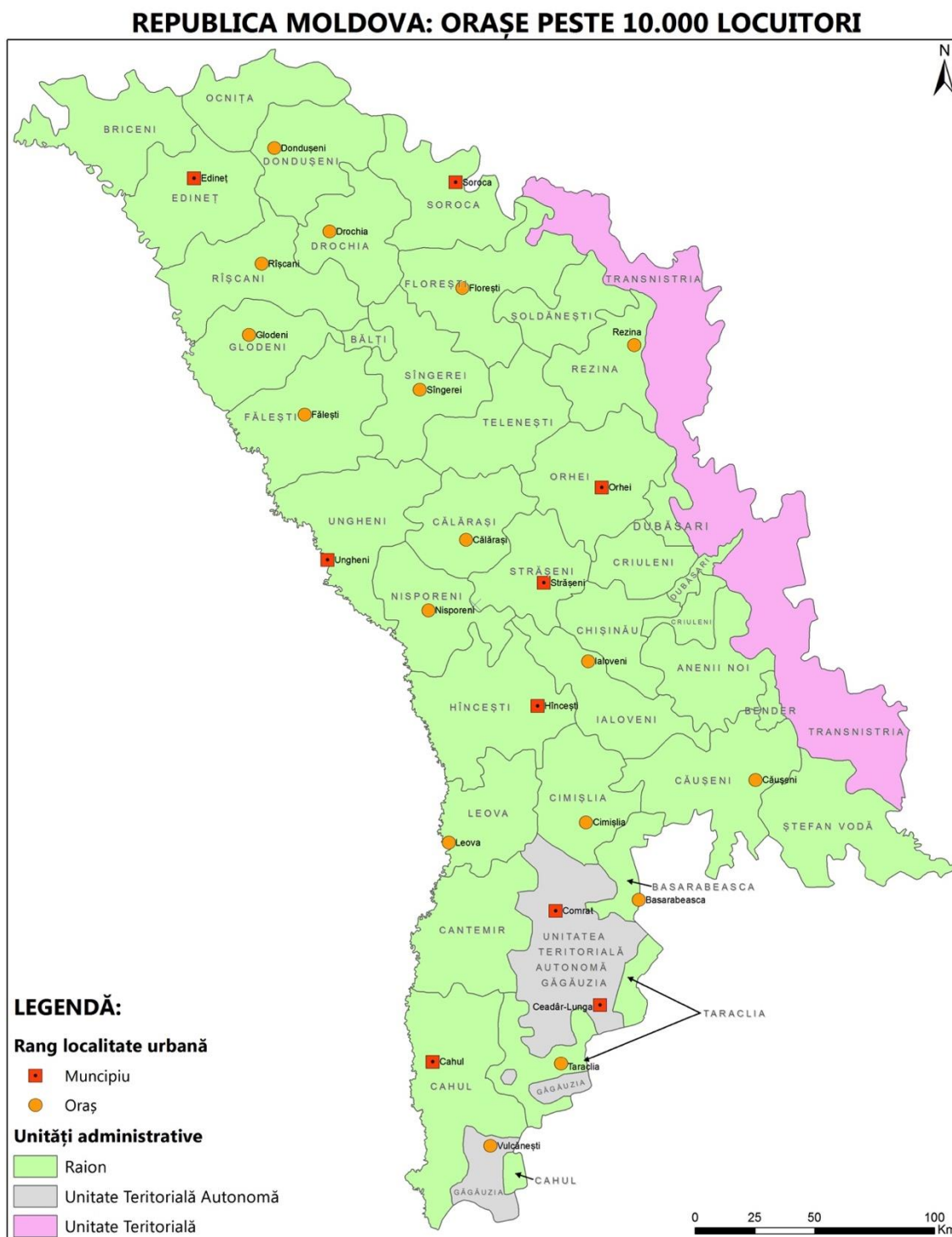
2.2.3 Opțiunea 2. Identificarea și susținerea unei rețele de centre urbane - poli de creștere într-o formulă extinsă inclusiv cu măsuri de sprijin pentru celelalte centre urbane cu peste 10.000 de locuitori.

Pornind de la informațiile prezentate în analiza socio-economică, se propune Opțiunea 2 de implementarea a politicii de dezvoltare urbană prin dezvoltarea la nivelul Republicii Moldova a unui sistem de centre urbane funcționale care să contrabalanseze influența dominantă exercitată de municipiul Chișinău și municipiul Bălți, prin sprijinirea tuturor celor 26 de orașe cu peste 10.000 de locuitori.

Criteriile de alegere a celor 26 de localități au fost prezentate în detaliu la nivel de Opțiunea 1, însă reluăm aici doar faptul că am avut în vedere selectarea unei liste de orașe cu cel puțin 10.000 de locuitori în condițiile în care existența unui centru polarizator urban în cadrul căruia regăsim o masă critică minimală este un element esențial conform definiției agreeate. După aplicarea acestui criteriu, lista potențialelor orașe care pot fi desemnate poli de creștere este prezentată în harta de mai jos și numără 26 de localități.

Au fost excluse din analiză localitățile urbane cu peste 10.000 de locuitori componente ale altei localități (de ex. or. Codru sau orașele Durlești și Sîngera care sunt în componența municipiului Chișinău) sau cele care se află în zona de influență a mun. Chișinău (de ex: Anenii Noi).

Harta 16 Republica Moldova: Orașe peste 10.000 locuitori

Sursa: reprezentarea autorilor

Consolidarea rețelei urbane prin promovarea unei dezvoltări policentrice și sprijinirea specializării teritoriale poate constitui una dintre direcțiile de dezvoltare ale viitoarei *Strategii naționale de dezvoltare regională (post 2020)*, cu un experiment pilot la nivelul anilor 2019-2025.

Prin finanțarea celor 26 de orașe cu peste 10.000 de locuitori, se va asigura rezolvarea unor provocări și probleme specifice dezvoltării urbane și se va contribui la consolidarea rolului acestora de motoare ale creșterii economice și competitivității în regiunea unde sunt localizate și în teritoriul imediat adiacent.

În rândul celor 26 de localități urbane cu peste 10.000 de locuitori, regăsim atât municipii, care reprezintă cele mai însemnate localități din punct de vedere economic, dar și alte reședințele de raion care au potențial semnificativ de creștere și impact la nivel sub-regional.

Deoarece simpla clasificare a orașelor cu peste 10.000 de locuitori ca poli de creștere nu este suficientă pentru a permite zonelor urbane să devină mai competitive, mai atractive și mai vizitate, este nevoie ca pentru fiecare dintre cele 26 de localități urbane să definim un pachet minimal de investiții necesare.

Mai mult, în scopul operaționalizării acestei abordări, orașele vor trebui să-și fundamenteze investițiile pe baza unor strategii de dezvoltare urbană care să se refere la provocările majore pe care acestea le au la nivel economic, social, de mediu, climatic și demografic.

În prezent obiectivele politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova așa cum apare ele în Articolul 2 al Legii cu privire la dezvoltarea regională sunt:

- a) obținerea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul Republicii Moldova;
- b) reducerea dezechilibrelor nivelurilor de dezvoltare social-economică dintre regiuni și din interiorul lor;
- c) consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor;
- d) susținerea activității autorităților administrației publice locale și a colectivităților locale orientate spre dezvoltarea social-economică a localităților și coordonarea interacțiunii lor cu strategiile și programele naționale, de sector și regionale de dezvoltare.

Dat fiind nivelul de dezvoltare foarte diferit al celor 26 de localități urbane, printr-o politică de susținere a tuturor acestor orașe am putea spera că vom obține o dezvoltare social-economică echilibrată și că vom reduce dezechilibrele de dezvoltare.

Politica de susținere a celor 26 de orașe ca poli de creștere nu poate fi planificată într-un vid, ci trebuie corelată cu alte politici sectoriale. Pentru început, dat fiind faptul că orașele reprezintă motoarele de creștere economică în aproape fiecare economie, orice strategie de dezvoltare națională trebuie să includă o componentă de dezvoltare urbană. Similar, orașele sunt cele care generează unele dintre cele mai mari probleme sociale și de mediu, de aceea în astfel de strategii sectoriale este necesar să regăsim o componentă de dezvoltare urbană.

2.3 Opțiune selectată

Propunem pentru implementarea politicii de dezvoltare urbană **Opțiunea 1. Identificarea și susținerea unei rețele cu un număr limitat de centre urbane - poli de creștere.** În sprijinul selectării acestei opțiuni se prezintă argumente expuse în continuare.

Pentru a contribui la creșterea competitivității țării și pentru a evita creșterea disparităților interne, investițiile vor fi concentrate în acele orașe care acționează ca poli de creștere și iradiază dezvoltare în zonele adiacente. Concentrarea populației și a activităților economice în orașe desemnate poli de creștere și rolul acestora ca noduri de transport justifică concentrarea investițiilor în revitalizare urbană, îmbunătățirea mediului antreprenorial și a calității mediului. De aceea, este esențială sprijinirea orașelor, pentru ca acestea să-și îndeplinească funcțiile urbane, mai ales în cazul acelor orașe polarizatoare, care au legături intense cu arealele înconjurătoare, a căror dezvoltare este dependentă de aceste orașe.

Selectarea unui număr limitat de orașe poate încuraja dezvoltarea acestora pe termen lung, în corelare cu principiile economice referitoare la beneficiile efectelor aglomerării și polarizarea acestora dinspre orașele centrale înspre zonele limitrofe.

Experiența internațională la nivel european și mondial atestă că, cea mai mare parte din creșterea economică dintr-o țară este generată de un număr redus de orașe. Mai mult, întrucât beneficiile dezvoltării se răspândesc, cu cât cineva este mai aproape de un astfel de pol de creștere, cu atât acesta are un nivel de trai mai ridicat. Oportunitățile (locuri de muncă, educație superioară, centre de sănătate, divertisment) se găsesc de obicei în orașele mari, și în apropierea zonelor cu masa economică mare. Acestea nu pot fi localizate peste tot în teritoriu, ci vor fi concentrate în câteva zone mai importante.

Polii de creștere servesc unui scop funcțional clar, ei contribuind la gestionarea conectivității, planificării și transportului în arealul lor de influență. O politică adecvată a polilor de creștere nu încurajează numai creșterea economică, ci contribuie și la stimularea dezvoltării. De exemplu, orașele cu o economie în expansiune creează, de asemenea, mai multe oportunități pentru oamenii care locuiesc în zonă, permit extinderea infrastructurii de utilitate publică, de exemplu, apă, canalizare, salubritate, transport public, și pot contribui la îmbunătățirea nivelului de educație, sănătate și bunăstare generală pentru o populație mai numeroasă. De aceea concentrarea intervenției într-un număr mic de orașe și domenii poate genera impactul așteptat.

În prezent, obiectul politicii europene de dezvoltare regională presupune un accent crescut pe creșterea competitivității și sprijinirea unor intervenții integrate în zonele cu potențial de creștere. O politică bazată pe selectarea unui număr redus de poli de creștere se înscrie în această logică europeană.

De asemenea, plecând de la experiența Republicii Moldova în finanțarea unor proiecte de dezvoltare la nivelul zonelor urbane am observat că în intervalul 2011-2018, au fost derulate 43 de proiecte (42 finalizate sau în implementare, 1 neimplementat) cu o valoare totală de 442,77 milioane lei. De aceste resurse au beneficiat 21 din cele 26 de orașe cu peste 10.000 de locuitori luate în analiză. Aceasta înseamnă un efort bugetar de aproximativ 55 milioane de lei, ceea ce se traduce în aproximativ 2,6 milioane lei per fiecare oraș. În contextul unor resurse limitate, o astfel de distribuție a resurselor nu este benefică, iar impactul intervențiilor este unul local și foarte limitat.

Impactul fiscal

Pentru a putea genera un impact al intervenției, va fi dezvoltat un Program privind dezvoltarea poliilor de creștere cu caracter multianual, de preferat perioada 2019-2025. Acest plan are ca scop creșterea calității vieții și crearea de noi locuri de muncă, prin reabilitarea infrastructurii urbane, sprijinirea mobilității bunurilor și persoanelor, revitalizarea urbană, îmbunătățirea serviciilor urbane, precum și prin dezvoltarea structurilor de sprijinire a afacerilor și a antreprenoriatului.

Autoritatea națională responsabilă de politica de dezvoltare regională va aloca direct resurse pentru a finanța Programul. În condițiile păstrării Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, propunem alocarea anuală a unui procent de 40% din acesta pentru finanțarea acestui Program. Acest procent de 40% corespunde nivelului finanțărilor la care au avut acces (au avut contracte semnate) orașele în rândul alocărilor programelor derulate la nivel național.

Impact administrativ

Desemnarea celor 6 localități ca poli de creștere are un impact administrativ direct, fiind necesară modificarea Legii cu privire la administrația publică locală. Se vor aduce completări de asemenea, la Legea finanțelor publice locale, Legea cu privire la dezvoltarea regională, altor legi. Aceasta abordare va fi preluată și în Planul Național de amenajare a teritoriului.

Impactul economic

Consolidarea poziției în teritoriu a poliilor de creștere economică și totodată amplificarea funcțiilor acestora vor determina formarea de arii de convergență social-economică. Se cunoaște că atunci când statul vine să susțină cu resurse anumite localități/centre cu potențial economic, este influențat pozitiv comportamentul actorilor din sectorul privat.

Impactul social

Desemnarea celor 6 orașe ca poli de creștere va duce la transformarea acestora în motoare economice regionale. Acest lucru presupune că alături de proiecte de dezvoltare, caracterul social al investițiilor va fi important. În acest sens, este de așteptat o creștere a spectrului și calității serviciilor publice. Aceste orașe, având rolul de nuclee regionale, vor avea impact nu numai asupra populației proprii, dar și la nivelul arealului pe care îl polarizează.

Impactul de mediu

Din motivul unor intervenții directe în politicile de mediu, este imposibil de a calcula impactul de mediu. Implicarea și realizarea opțiunii 1 a prezentei politici publice este faptul că odată cu realizarea acesteia se presupune a fi constituite instituții responsabile pentru planificarea și protecția mediului. Toate problemele ce țin de protecția mediului vor fi gestionate în conformitate Planurile de dezvoltare integrată, care urmează a fi elaborate pentru toate Regiunile de Dezvoltare, în acest mod fiind diminuat factorul de poluare a mediului.

Riscuri

Sunt unele riscuri asociate transpunerii în practică a acestui concept, care se impun a fi cântărite înainte de a lua decizia de a pune poli de creștere în centrul strategiilor de dezvoltare regională. Dintre acestea, menționăm:

- Lipsa capacităților la nivelul administrației publice a orașelor de a elabora și implementa proiecte de anvergură cu impact asupra dezvoltării ariilor adiacente;
- Relația dintre poli de creștere și rețeaua de așezări, inegal dezvoltate, existente într-un anumit raion;

- Dependența succesului politicii poliilor de creștere de resursele pe care nivelul central trebuie să le pună la dispoziția sa;
- Diferența dintre polii naturali, spontani, și cei planificați;
- Luarea deciziei cu privire la localizarea polului, mărimea și compoziția sa - polii nu au o existență independentă de contextul regional;
- Stabilirea unui orizont de timp relativ îndelungat pentru evaluarea efectelor pe care un pol de creștere le are asupra economiei – un intervalul de 5-7 ani propus este neatractiv pentru politicieni, în condițiile în care un ciclu electoral este de 4 ani;
- Lipsa de corelare a politicii privind dezvoltarea poliilor de creștere cu alte politici, neincluzând astfel polii de creștere stabiliți în prioritățile fondurilor gestionate la nivelul altor ministere;
- Crearea unui pol de creștere conduce la exercitarea unei presiuni semnificative asupra spațiului și peisajului, ca atare el trebuie gândit de o manieră coerentă cu ceea ce există în amplasamentul său, precum și pentru a permite extinderea și/sau reorganizarea activităților sale.

2.4 Implementarea opțiunii selectate

Așa cum s-a arătat în partea de analiză și în calculele aferente Indicatorului agregat al capacității de polarizare, există diferențe semnificative între orașele poliilor de creștere / zonele urbane funcționale. Concentrarea populației, a activităților economice și culturale în orașe și rolul acestora ca noduri de transport justifică concentrarea investițiilor în revitalizare fizică, îmbunătățirea mediului antreprenorial, a calității mediului și a serviciilor lor sociale în zonele urbane. Ca atare, ar putea fi atrase diverse tipuri de investiții pentru fiecare oraș pol de creștere / zonă urbană funcțională luată individual.

În primul rând, este foarte important să fie stabilit un *minim privind necesitățile* unui pol de creștere, iar apoi să se asigure că acesta este acoperit înainte de finanțarea altor proiecte. De exemplu, dacă un astfel de necesar presupune ca 70% dintre locuitorii polului de creștere să aibă acces la educație, iar 65% la un sistem de sănătate calitativ, atunci atingerea acestor standarde ar trebui privită cu prioritate înainte ca alte tipuri de investiții să fie luate în considerare.

În al doilea rând, este important ca investițiile să fie diferențiate în funcție de profilul individual al polului de creștere / zonei urbane funcționale. Dezvoltarea infrastructurii din jurul poliilor de creștere ar trebui să aibă la bază două obiective cheie: extinderea masei economice și demografice și asigurarea unui acces mai mare la oportunități pentru persoanele din regiune. Pentru arealele urbane este important să existe acces ușor la o piață mai mare și la un bazin mai mare de locuri de muncă. Pentru persoanele din regiune este important să existe acces ușor la oportunități.

Astfel, de exemplu la nivel de infrastructură, în funcție de caracteristicile principale ale arealului urban putem avea în vedere următoarele categorii de intervenții (cu titlu de exemplu):

- Pentru arealele urbane dense urmărim dezvoltarea infrastructurii de legătură și a rețelelor de transport public integrat pentru a se asigura accesul corespunzător la oportunități pentru toți noii locuitori.
- Pentru arealele urbane mai puțin dense, urmărim obținerea eficienței maxime din infrastructura existentă. Mai puțini consumatori vor afecta eficiența unor sisteme precum cel de alimentare cu apă, canalizare, salubritate și iluminat public.

De asemenea, în selectarea intervențiilor, este foarte important să se acorde atenție tendințelor și să se identifice sectoarele economice care pot beneficia de pe urma investițiilor publice strategice. Astfel, trebuie analizate care sunt sectoarele care generează locuri de muncă și cele care pierd locuri de muncă. Combinând nevoia de infrastructură cu tendințele sectoarelor economice putem avea în vedere următoarele categorii de intervenții (cu titlu de exemplu):

- Pentru arealele urbane în care sectorul dominant este cel productiv, investițiile vor urmări măsuri de îmbunătățire a accesibilității față de noile platforme industriale sau față de cele existente.
- Pentru arealele urbane în care serviciile sunt sectorul dominant, investițiile se pot orienta în direcția proiectelor de înfrumusețare a orașului, investiții în spații culturale, menite să atragă populație înalt calificată.

În ceea ce privește extinderea sprijinului acordat dezvoltării zonelor urbane, este imperativ să se ia în considerare și eforturile de soluționare a problemelor sociale cu care se confruntă orașe.

2.4.1 Acțiuni de implementare a politicii de dezvoltare urbană

Politica de sprijinire a polilor de creștere nu poate fi planificată într-un vid, ci trebuie corelată cu alte politici sectoriale. Pentru început, dat fiind faptul că orașele reprezintă motoarele de creștere economică în aproape fiecare economie, orice strategie de dezvoltare națională sau regională trebuie să includă o componentă de dezvoltare urbană. Similar, orașele sunt cele care generează unele dintre cele mai mari probleme sociale și de mediu, dar sunt și zonele în care strategiile/politicile de acest tip pot avea efectele cele mai semnificative.

Pentru identificarea acțiunilor care urmează a fi întreprinse se propune a utiliza ca metodă o combinație între minimumul de necesități (nevoile interne) și piramida nevoilor cetățenilor, sectorului privat, turiștilor (nevoile externe)⁴⁷. La fel cum oamenii identifică aspectele care sunt cele mai importante pentru dezvoltarea lor personală, tot așa liderii orașelor definesc prioritățile care sunt esențiale pentru localitatea lor.

Abraham Maslow a definit o piramidă a nevoilor care continuă să fie folosită în științele sociale de peste 70 de ani. Într-un mod similar, se poate defini piramida nevoilor unui oraș, care ajută la identificarea modalităților prin care autoritățile locale pot satisface într-o mai mare măsură nevoile persoanelor din orașul respectiv. De fapt, discutăm despre trei tipuri de piramide ale nevoilor:

- Piramida nevoilor cetățenilor;
- Piramida nevoilor sectorului privat;
- Piramida nevoilor turiștilor.

Aceste trei piramide vor fi discutate în detaliu mai jos.

Piramida nevoilor cetățenilor. Cetățenii unui oraș reprezintă, fără îndoială, grupul țintă principal al intervențiilor publice. La fel ca în multe state, în Republica Moldova cetățenii sunt cei care aleg primarul și consiliul local, iar autoritățile locale sunt direct responsabile în fața lor. Nevoile cetățenilor pot fi grupate în principal în următoarele cinci categorii: oportunități,

---

⁴⁷ Orașe – magnet. Migrațiune și navetism în România, București, 2017, World Bank Group

locuințe și infrastructură de bază, conectivitate, administrație eficace și eficientă, calitatea vieții.

Piramida nevoilor sectorului privat. Sectorul privat reprezintă sursa de dinamism economic a unui oraș, iar o economie locală activă atrage oamenii ca un magnet. Adesea, în lipsa unui sector privat activ, orașele se degradează. De aceea, pentru autoritățile locale este important să identifice modalități de a satisface unele dintre principalele nevoi ale sectorului privat. Din analiza PRS în domeniul Dezvoltării Infrastructurii de Sprijin a Afacerilor, precum și din analiza documentelor strategice din domeniul economic, nevoile sectorului privat ar putea fi grupate în următoarele categorii: forță de muncă calificată, terenuri și infrastructură de bază, conectivitate, administrație eficace și eficientă, clustere economice.

Piramida nevoilor turiștilor. Orașele chiar dacă nu reprezintă destinații turistice, posedă atracții care le fac interesante pentru a fi vizitate. Orașele, indiferent dacă au sau nu un potențial turistic clar, ar trebui să caute modalități de a satisface nevoile turiștilor. Din analiza PRS Creșterea Atractivității Turistice principalele nevoi pot fi grupate în următoarele cinci categorii: atracții, informare, conectivitate, cazare, servicii de calitate.

Pentru că orașele trebuie să funcționeze ca punte de servicii pentru populație (localnici sau turiști) și pentru industrie într-o perspectivă mai largă, planul de acțiuni propus se bazează pe suprapunerea celor 3 piramide.

Pentru ca aceste orașe să poată deveni atractive pentru locuitori, antreprenori și turiști și să genereze dezvoltare în arealul pe care îl polarizează am propus pentru aceste orașe intervenții concentrate într-un **Program privind Dezvoltarea Polilor de Creștere** finanțat din resurse ale Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, precum și din alte surse interne și externe. În cadrul acestuia, vor putea fi finanțate exclusiv intervenții la nivelul orașelor desemnate poli de creștere prin prezenta politică publică, la nivelul următoarelor domenii:

A. Conectivitate și mobilitate urbană

B. Competitivitate și susținerea activităților economice, inclusiv sprijinirea centrelor urbane cu potențial turistic

C. Revitalizare urbană, inclusiv reabilitarea unor foste terenuri industriale și redarea către comunitate

D. Modernizarea infrastructurii urbane, eficiență energetică și iluminat public

Pentru a nu concentra toate eforturile financiare în zona de infrastructură, propunem o limitare a finanțării pentru domeniul D propus anterior la maxim 30% din valoarea totală a Programului privind dezvoltarea polilor de creștere.

În mod concret, la nivelul fiecăruia dintre cele 4 domenii propuse anterior, am detaliat câteva potențiale activități care ar putea fi incluse la finanțare.

Domeniul A. Conectivitate și mobilitate urbană

Emisiile de gaze cu efect de seră și calitatea aerului reprezintă probleme în toate orașele. Pondere transportului public urban este în continuă scădere la nivelul orașelor, concomitent cu creșterea intensivă a numărului de autovehicule personale cu efecte asupra emisiilor de gaze cu efect de seră, creșterii congestiei traficului. E necesară o schimbare a comportamentului de transport, prin oferirea opțiunilor de transport alternativ și descurajarea utilizării autoturismelor personale, orașele devenind astfel spații mai bune de trăit pentru cetățeni.

Potențiale activități propuse a fi finanțate:

- Reabilitarea infrastructurii rutiere (străzi, poduri, pasaje, parcări);
- achiziționarea de vehicule electrice/ecologice pentru transport public (troleibuze, autobuze ecologice);
- modernizare/reabilitare/extindere trasee transport public, stații de transport public;
- construire/modernizare/reabilitare depouri transport public;
- sistem de e-ticketing și de gestionare a parcului de transport public;
- construire/modernizare/reabilitare piste pentru biciclete, sistem de închiriere biciclete, parcaj biciclete;
- crearea de zone, trasee pietonale, reabilitare trotuare, pasarele, pasaje pietonale;
- sistem de management de trafic;
- perdele forestiere.

Domeniul B. Competitivitate și susținerea activităților economice, inclusiv sprijinirea centrelor urbane cu potențial turistic

Orașele au nevoie de structuri de sprijinire a afacerilor, care să asigure o serie de facilități și/sau spații pentru desfășurarea activităților economice de producție și de prestare servicii. Acestea au ca scop atragerea investițiilor și dezvoltarea potențialului resurselor umane și materiale ale zonei.

Pentru a asigura sustenabilitate proiectelor de infrastructură urbană, se va sprijini dezvoltarea mediului antreprenorial pentru impulsivarea activităților economice și crearea de noi locuri de muncă, cu impact asupra creșterii competitivității arealelor urbane, prin dezvoltarea infrastructurii pentru afaceri.

În contextul în care fluxurile de turiști se concentrează preponderent către centrele urbane, turismul constituie un instrument eficient. O industrie a turismului eficientă poate conduce la creșterea durabilității centrelor urbane. Investițiile în sectorul turismului vor avea un rol multiplicator, susținând creșterea economică în alte sectoare precum transporturile, construcțiile, agricultura, artizanatul și comerțul cu amănuntul, determinând apariția unor oportunități multiple și diverse pentru dezvoltarea de noi afaceri mici.

Potențiale activități propuse a fi finanțate:

a) structuri suport pentru afaceri

- Construirea/ modernizarea/ extinderea de clădiri și anexe aferente, care vor fi utilizate de operatori economici, cu precădere IMM-uri, pentru activități de producție și/sau prestare servicii;
- Construirea/ modernizarea/ extinderea infrastructurii rutiere/feroviare din interiorul structurii de sprijinire a afacerilor și a drumurilor de acces;
- Crearea/ modernizarea/ extinderea utilităților de bază din interiorul structurii de sprijinire a afacerilor: stații de tratare a apei, unități de furnizare a energiei și a gazului, sistem de canalizare, conectare la rețele broadband, inclusiv cablarea clădirii;
- Dotarea cu echipamente a structurilor de sprijinire a afacerilor construite/ modernizate/ extinse;

- Sprijin pentru dezvoltarea infrastructurii economice și reabilitarea infrastructurii fizice (de ex. inițiative menite să deschidă noi servicii sau să dezvolte serviciile existente și producția în zonele urbane defavorizate, inclusiv crearea de noi locuri de muncă).

b) turism

- Restaurarea, consolidarea, protecția și conservarea monumentelor istorice;
- Dotări pentru expunerea și protecția patrimoniului cultural mobil și imobil;
- Activități menite să crească atractivitatea turistică, pot include renovarea și/sau dotarea la scară mică a obiectivelor turistice și/sau logistice;
- Activități de marketing și promovare turistică a obiectivului restaurat, inclusiv digitizarea acestuia;
- Crearea și extinderea infrastructurii de agrement, inclusiv a utilităților aferente;
- Amenajarea obiectivelor turistice naturale de utilitate publică precum și crearea/modernizarea infrastructurilor conexe de utilitate publică;
- Dezvoltarea de infrastructuri publice la scară mică pentru valorificarea atracțiilor turistice.

Domeniul C. Revitalizare urbană, inclusiv revitalizarea unor foste terenuri industriale și redarea către comunitate

Majoritatea orașelor au în limitele intravilanului terenuri și suprafețe degradate/abandonate sau foste terenuri industriale poluate, rezultate în urma reducerii sau încetarea activităților industriale, care se reflectă asupra calității vieții cetățenilor și imaginii/attractivității orașului. Reconversia și reutilizarea terenurilor neutilizate sau poluate și transformarea lor în centre pentru activități economice/sociale sau zone de agrement și recreere pentru populație, are ca scop îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor.

În același timp, regenerarea spațiilor urbane degradate și abandonate și pregătirea lor pentru noi activități economice, sociale sau de agrement, poate facilita creșterea atractivității centrelor urbane pentru populație și agenți economici, contribuind la crearea unui climat atractiv socio-economic.

Revitalizarea fizică a orașelor și a spațiilor publice este deosebit de importantă pentru creșterea calității vieții locuitorilor și încurajează stabilirea de noi activități economice.

Potențiale activități propuse a fi finanțate:

- Crearea și modernizarea spațiilor publice urbane: piețe publice, zone istorice, mobilier urban, creare/modernizare de spații verzi (parcuri, grădini, etc), terenuri de sport, infrastructura pentru divertisment urban (spectacole, concerte), locuri de joacă;
- Reconversia parțială sau totală a suprafețelor aflate în proprietate publică pentru compensarea deficitului de dotări din cartiere (realizarea unor parcaje colective sau a unor grădini publice);
- Pregătirea terenurilor degradate/neutilizate pentru noi activități;
- Revitalizarea socială a zonelor urbane defavorizate (de ex. inițiative de incluziune socială și identitate locală, cu participarea activă și implicarea cetățenilor și pot include activități de construcție/renovare la scară mică a infrastructurii cu participarea grupurilor țintă);

- Valorificarea locațiilor centrale vacante pentru dezvoltarea infrastructurii necesare sectorului terțiar (birouri, instituții, servicii, comerț, centre de conferințe, congrese și spectacole; etc.);
- Reabilitarea cartierelor de locuințe defavorizate prin modernizarea și extinderea rețelei de dotări publice și utilități și prin crearea condițiilor avantajoase pentru investiții în aceste zone.

Domeniul D. Modernizarea infrastructurii de utilități, eficiență energetică și iluminat public

Orașele sunt centre ale concentrării geografice a activităților economice și a populației. Ele întâmpină o serie de provocări, precum lipsa locurilor de muncă, calitatea slabă a locuințelor, segregarea socio-spațială, poluarea, degradarea spațiilor publice, etc. De cele mai multe ori problemele cu care se confruntă orașele sunt abordate și atacate sectorial fără a lua în considerare interdependențele dintre acestea. Totuși, provocările urbane sunt strâns legate între ele, succesul în materie de dezvoltare urbană poate fi atins numai prin intermediul unei abordări integrate. Investițiile vor avea ca și scop îmbunătățirea regenerării fizice a comunităților, contribuind astfel la promovarea coeziunii sociale prin îmbunătățirea mediului construit și prin activități complexe care vizează ocuparea forței de muncă, dezvoltare comunitară și siguranță publică.

Orașele nu sunt doar motoare economice pentru dezvoltarea regională, ci în aceeași măsură ele trebuie să asigure o calitate adecvată a vieții, inclusiv în ceea ce privește calitatea mediului. Orașele trebuie să gestioneze o serie de aspecte de mediu, cum ar fi calitatea aerului, eficiență energetică, etc. O mare parte din emisiile de CO₂ sunt generate de consumurile mari de energie în diverse sectoare. Performanța energetică a clădirilor este foarte scăzută astfel încât nivelurile de energie consumată în clădiri plasează sectorul printre cele mai mari sectoare consumatoare de energie. Calitatea precară a fondului de locuit: vechimea clădirilor, și eficiență energetică scăzută, duc la consumuri energetice nesustenabile. Totodată, iluminatul public este insuficient dezvoltat și nesustenabil în privința consumului energetic.

Potențiale activități propuse a fi finanțate:

a) utilități și servicii

- Dezvoltarea și/sau modernizarea infrastructurii utilităților publice urbane (apă, canalizare, termoficare, energie electrică, gaz, cablare broadband);
- Finalizarea și/sau renovarea clădirilor degradate și/sau neutilizate și pregătirea lor pentru noi tipuri de activități economice și sociale, culturale;
- Achiziționarea și instalarea de echipamente necesare pentru creșterea siguranței și prevenirea criminalității;
- Achiziționarea de echipamente de informare și comunicare pentru accesul larg al cetățenilor la informații de interes public (de tip Smart City).

b) eficiență energetică

- Lucrări de reabilitare termică a elementelor de anvelopă a clădirii;
- Lucrări de reabilitare termică a sistemului de încălzire/a sistemului de furnizare a apei calde de consum;
- Instalarea unor sisteme alternative de producere a energiei electrice și termice;

- Lucrări de instalare/reabilitare/modernizare a sistemelor de climatizare sau ventilare mecanică;
- Lucrări de reabilitare/ modernizare a instalațiilor de iluminat în clădiri;
- Sisteme de management energetic integrat pentru clădiri;
- crearea/ extinderea/ reîntregirea sistemului de iluminat public, folosirea lămpilor cu LED, utilizarea surselor regenerabile de energie.

În Tabelul26 se regăsește o corelare între cele 3 obiective specifice propuse, cele 4 domenii de finanțare, tipologia de proiecte care pot fi propuse, precum și o propunere de indicatori de monitorizare a intervențiilor.

Tabelul 26 Corelare obiective specifice – linii de finanțare – tipuri de proiecte - indicatori

Obiectiv specific	Domeniu de finanțare	Tipuri de proiecte	Indicatori de măsurare
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces a centrelor urbane și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Conectivitate și mobilitate urbană	- Construirea / Modernizarea/ Reabilitarea infrastructurii rutiere (străzi, poduri, pasaje, parcări, trotuare, piste de biciclete) - Achiziționarea de vehicule pentru transport public (troleibuze, autobuze, inclusiv ecologice) - Modernizare/reabilitare/extindere trasee transport public, stații de transport public - Promovarea soluțiilor „smart city” pentru o mobilitate sustenabilă și creșterea siguranței calatoriilor	- lungime infrastructuri rutiere - număr pasageri transportați cu mijlocele de transport public - sisteme de transport public modernizate
2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic al centrelor urbane pentru a stimula competitivitatea	Competitivitate și susținerea activităților economice, inclusiv sprijinirea centrelor urbane cu potențial turistic	- Construirea/ modernizarea/ extinderea de infrastructuri suport pentru afaceri și anexe aferente, care vor fi utilizate de operatori economici, cu precădere IMM-uri, pentru activități de producție și/sau prestare servicii - Stimularea înființării și dezvoltării microîntreprinderilor, alte măsuri de încurajare a antreprenoriatului - Sprijinirea creării unor lanțuri de furnizori și / sau clustere pentru accelerarea procesului de intrare pe piață cu noi produse și servicii și minimizarea riscurilor - Restaurarea, consolidarea, protecția și conservarea monumentelor istorice și a altor obiective turistice - Infrastructuri de turistice și de agreement - Utilizarea digitalizării pentru dezvoltarea inovațiilor în domeniul turismului	- număr structuri de afaceri noi create - număr structuri de afaceri modernizate și echipate cu noi servicii - număr servicii prestate către locatarii structurilor suport de afaceri - număr microintreprinderi sprijinite - număr monumente și obiective turistice reabilite - număr infrastructuri realizate - număr de turisti
3. Sporirea atractivității centrelor urbane și a	Revitalizare urbană, inclusiv reabilitarea unor foste terenuri	- Pregătirea terenurilor degradate/neutilizate pentru noi activități	- suprafețe de teren redat comunitatii - număr infrastructuri dezvoltate

Obiectiv specific	Domeniu de finantare	Tipuri de proiecte	Indicatori de măsurare
potențialului lor de a genera creșterea calității vieții	industriale și redarea către comunitate	- Valorificarea locațiilor centrale vacante pentru dezvoltarea infrastructurii necesare sectorului terțiar (birouri, instituții, servicii, comerț, centre de conferințe, congrese și spectacole) - Echiparea cu mobilier urban, creare/modernizare de spații verzi (parcuri, grădini, etc), terenuri de sport, locuri de joacă	- număr beneficiari ai noilor infrastructuri create
	Modernizarea infrastructurii urbane, eficiență energetică și iluminat public	- Dezvoltarea și/sau modernizarea infrastructurii utilităților publice urbane (apă, canalizare, termoficare, energie electrică, gaz, cablare broadband) - Lucrări de reabilitare termică a elementelor de anvelopă a clădirii, inclusiv sisteme de energie alternativă - crearea/ extinderea/ reîntregirea sistemului de iluminat public, folosirea lămpilor cu LED, utilizarea surselor regenerabile de energie	- număr infrastructuri de utilități create / modernizate - număr de clădiri eficientizate energetic - număr sisteme de iluminat - număr beneficiari ai noilor infrastructuri create/modernizate

2.4.2 Etape și termeni de implementare

Pentru a putea genera un impact al intervenției, acest Program privind dezvoltarea poliilor de creștere (PDPC) va avea un caracter multianual, de preferat perioada 2019-2025.

Procesul de implementare poate fi divizat convențional în trei etape:

1. Etapa de pregătire (termen estimativ 1 an)
2. Etapa 1 de implementare (4 ani)
3. Etapa a doua de implementare (2 ani)

Etapa de pregătire. Pentru a beneficia de resurse, localitățile desemnate poli de creștere vor trebui dispună minim o strategie de dezvoltare locală actualizată și un Plan Urbanistic General (elaborat cel puțin în ultimii 3 ani) în care vor fi evidențiate intențiile de investiții și proiectele propuse la nivelul domeniilor menționate mai sus. Pe parcursul etapei de pregătire/actualizare a strategiei de dezvoltare locală, a planului urbanistic general și a aplicațiilor (proiectelor), orașele poli de creștere vor beneficia de sprijinul unor experți din partea Agențiilor de Dezvoltare Regională din regiunea din care fac parte.

Tot în etapa de pregătire vor fi elaborate și aprobate la nivel de MADRM pachetele de documente necesare pentru lansarea primului apel de propuneri de proiecte (instrucțiuni ale utilizatorului, formulare de aplicare, actualizarea și modificarea manualelor operaționale ale FNDR, ADR, etc.).

Etapa 1 de implementare. În cadrul acesteia, ca urmare a selectării propunerilor de proiecte în cadrul primului apel de propuneri de proiecte vor fi implementate proiectele selectate. Proiecte vor fi implementate de către autoritățile publice locale cu suportul ADR, în baza alocărilor financiare anuale stabilite pentru fiecare localitate în parte. Etapa a doua va finaliza cu o activitatea de evaluare intermediară a implementării PDPC și anunțarea unui nou apel de propuneri de proiecte – Apelul 2.

Etapa a 2 de implementare. În cadrul acesteia, urmare a selectării propunerilor de proiecte în cadrul Apelului 2 de propuneri de proiecte vor fi implementate proiectele selectate. Ca și în cazul etapei precedente, proiecte vor fi implementate de către autoritățile publice locale cu suportul ADR, în baza alocărilor financiare anuale stabilite pentru fiecare localitate în parte. Etapa va finaliza cu evaluarea finală a implementării PDPC. După care, va urma o evaluare post-implementare a PDPC.

2.4.3 Estimarea generală a costurilor și a rezultatelor. Indicatori

Prin concentrarea investițiilor publice într-un număr limitat de centre urbane poli de creștere, impactul asupra dezvoltării economiilor regionale va fi mult mai puternic.

Pentru determinarea necesarului de finanțare s-a apelat la bugetul operațional, definit ca un instrument pentru facilitarea prioritizării unui pachet de investiții într-o perioadă de implementare clar determinate, a cărui metodologie detaliată se regăsește în **Anexa 1**.

În Tabelul 27 sunt evidențiate bugetele de venituri fără o destinație specială anuale 2016-2017, media acestei perioade, estimarea bugetului total de venituri fără o destinație specială pentru 2018-2025, cât și valoarea bugetului operațional propus, la nivelul celor 6 orașe desemnate poli de creștere.

Tabelul 27 Estimarea bugetului operațional, Mii lei

Nr. crt.	Localitatea	Buget de venituri fără o destinație specială 2016*	Buget de venituri fără o destinație specială 2017	Media buget de venituri fără o destinație specială 2016/2017	Estimare buget de venituri fără o destinație specială 2018/2025	Buget operațional 2018/2025
0	A	B	C	$D=(B+C)/2$	$E=D+D*\text{rata de actualizare (2018-2025)}$	$F = E*50\%$
1	Mun. Cahul	30.288,82	33.340,20	31.814,51	363.983,00	181.991,50
2	Mun. Edineț	12.953,40	15.809,00	14.381,20	164.532,23	82.266,12
3	Mun. Orhei	20.905,34	23.810,60	22.357,97	255.792,75	127.896,38
4	Mun. Soroca	16.187,43	19.014,10	17.600,77	201.366,59	100.683,29
5	Mun. Ungheni	27.106,34	27.308,90	27.207,62	311.276,56	155.638,28
6	Mun. Comrat	27.577,30	31.101,30	29.339,30	335.664,65	167.832,33

Sursa: Calcule autori în baza datelor de la Ministerul Finanțelor, privind execuția bugetelor locale (venituri și cheltuieli) pentru anii 2016 și 2017

Autoritatea națională responsabilă de politica de dezvoltare regională (ANRPDR) va aloca direct resurse pentru a finanța Programul. În condițiile păstrării Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, propunem alocarea anuală a unui procent de 40% din acesta pentru finanțarea acestui Program.

Plecând de bugetele operaționale ale orașelor desemnate ca poli de creștere estimăm că necesarul de finanțare pentru perioada **2019-2025** este de **816.307.90 mii lei**, după cum este prezentat în tabelul de mai jos:

Tabelul 28 Necesarul de finanțare, 2019-2025

An	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	TOTAL
Valoare estimată – milioane lei	36,31	100	100	160	160	130	130	816,31

Sursa: Calculele autorilor

Pentru a putea genera un impact al intervenției la nivel local, fiecare localitate pol de creștere va beneficia de sume predeterminate, adică va cunoaște de la început bugetul potențial pe care își va concentra intervențiile. Ca formulă de alocare propunem următoarea abordare: jumătate din suma alocată acestui plan operațional (408,15 milioane lei) se va aloca în mod egal fiecăruia din cele 6 localități selectate, iar cealaltă jumătate se va aloca direct proporțional cu populația localității. De asemenea, propunem ca pentru primii 5 ani alocarea de resurse să fie securizată, urmând în ultimii 2 ani, alocarea să fie realizată în baza unei analize transparente a eficienței utilizării resurselor având ca obiectiv dezvoltarea unei competiții benefice între localități care să stimuleze performanța utilizării resurselor.

Tabelul 29 Alocarea resurselor pe orașe

Nr. crt.	Localitatea	Alocare egală – mil. Lei	Alocare în funcție de populație - mil. Lei	Alocare totală – mil. Lei
1	Mun. Cahul	68.025,66	83.135,15	151.160,80
2	Mun. Ungheni	68.025,66	80.589,31	148.614,97
3	Mun. Soroca	68.025,66	79.036,56	147.062,22
4	Mun. Orhei	68.025,66	71.361,19	139.386,85
5	Mun. Comrat	68.025,66	55.295,09	123.320,75
6	Mun. Edineț	68.025,66	38.736,65	106.762,31
Total	Program	408.153,95	408.153,95	816.307,90

Sursa: Calculele autorilor

Pentru anii 2024 -2025, în funcție de performanța obținută până atunci, rămâne de alocat 260 milioane lei, la care se pot adăuga economiile rezultate din implementarea proiectelor în perioada 2019-2023.

Alocarea financiară a sumelor necesare pentru finanțarea Programului se poate realiza exclusiv sau în combinație din:

- suplimentarea sumei anuale aferente cotei de 1% din veniturile aprobate ale bugetului de stat pe anul respectiv alocată pentru Fondul Național pentru Dezvoltare Regională cu valoarea anuală necesară implementării Programului;
- susținerea ca alocație directă pentru implementarea Programului din bugetul de stat
- susținerea din partea donatorilor externi prin programe de co-finanțare.

Autoritățile publice locale din cele 6 localități selectate ca poli de creștere vor contribui la cofinanțarea proiectelor de dezvoltare propuse cu un procent care urmează a fi stabilit la nivelul programului în funcție de tipologia domeniilor de finanțare. Orice sumă, din surse naționale sau externe, peste cele menționate anterior este binevenită.

2.5 Monitorizarea și evaluarea

Monitorizarea și evaluarea implementării Programului pentru Dezvoltarea Polilor de Creștere (PDPC) sunt etape distincte și importante care asigură buna realizare a acestui document de politici. Monitorizarea este un proces continuu și are un rol important în managementul Programului. Prin monitorizare continuă se va atesta și confirma progresul implementării programului și se va determina faptul dacă planul își atinge sau nu obiectivele stabilite inițial, dacă există și care sunt problemele potențiale astfel încât să fie luate acțiuni corective necesare.

Evaluarea este un instrument de management și o etapă distinctă a oricărei politici publice de dezvoltare, prin care evaluează o serie de aspecte aflate în proces de implementare sau finalizate, cum ar fi: activități, rezultate, costuri, respectarea termenilor, modificările instituționale survenite, impactul și performanțe obținute.

Monitorizarea și evaluarea reprezintă activități care se vor desfășura pe întreaga perioadă de implementarea a politici publice și după implementarea programului. Elementele procesului de monitorizare și evaluare sunt: cadrul instituțional de monitorizare și evaluare, activitățile de evaluare și monitorizare, procedurile de raportare și indicatorii de implementare aferenți planului și proiectelor monitorizate.

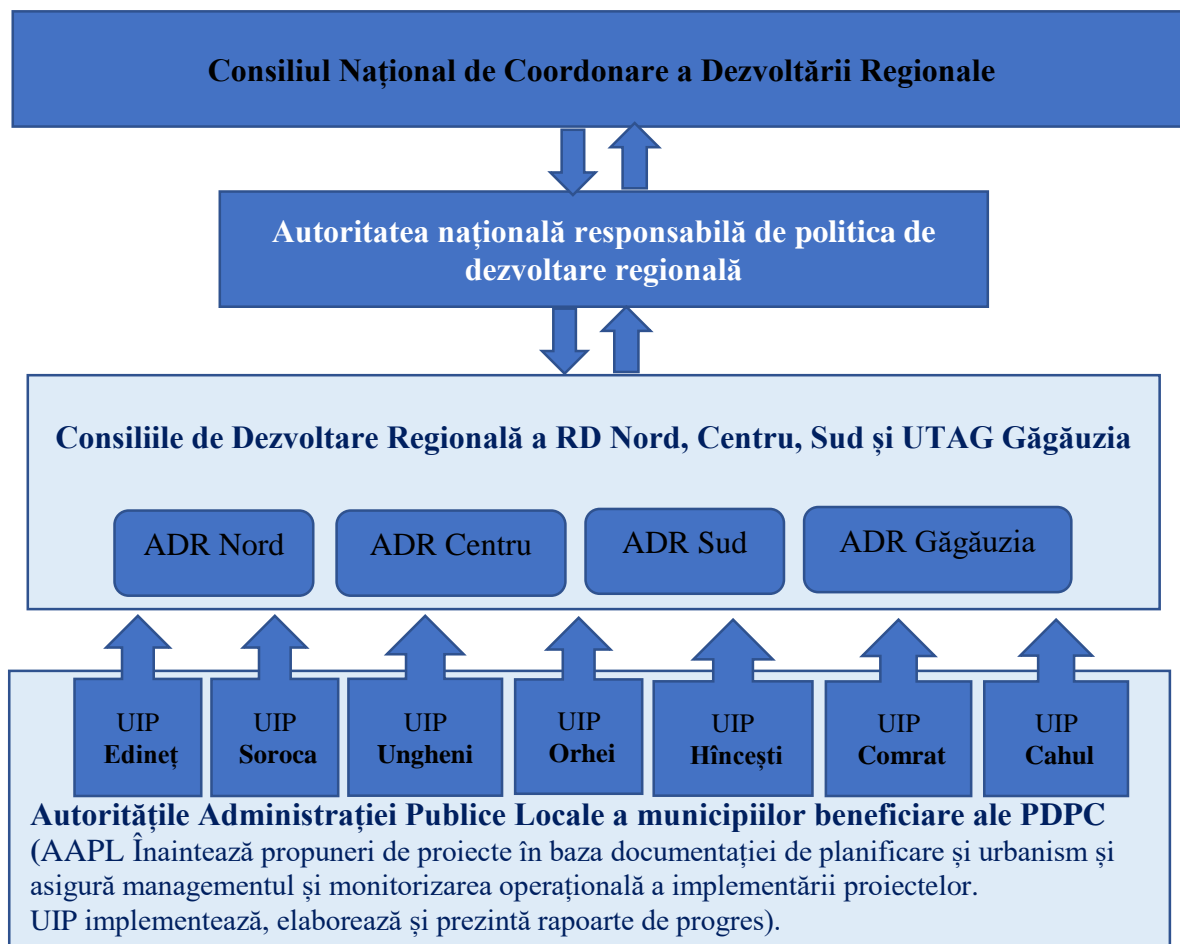
Având la bază mecanismul de implementare a PDPC, monitorizarea și evaluarea implementării include următoarele instituții:

- 1) Consiliul Național pentru Coordonarea Dezvoltării Regionale (CNCDR);
- 2) Autoritatea națională responsabilă de politica de dezvoltare regională (ANRPDR);
- 3) Consiliile de Dezvoltare Regională (CDR);
- 4) Agențiile de Dezvoltare Regională (ADR);
- 5) Autoritățile Administrației Publice Locale a municipiilor beneficiare ale PDPC (AAPL);
- 6) Unitățile de Implementare a Proiectelor (UIP) din cadrul AAPL beneficiare ale PDPC.

În acest mecanism instituțional:

- 1) UIP din cadrul AAPL vor elabora și din numele AAPL vor înainta propuneri de proiecte în baza strategiilor locale de dezvoltare și PUG;
- 2) Propunerile de proiecte vor fi înaintate către ADR care vor realiza evaluarea, iar după coordonarea cu CDR vor propune ANRPDR spre examinare și aprobare a proiectelor selectate;
- 3) ANRPDR va propune CNCDR aprobarea finanțării proiectelor, iar după aprobare va propune Ministerului Finanțelor includerea proiectelor finanțate în CBTM;
- 4) UIP va asigura implementarea, managementul și prezentarea rapoartelor de progres de implementare a proiectelor;
- 5) AAPL cu suportul ADR vor asigura managementul și monitorizarea operațională a implementării proiectelor;
- 6) Semestrial ADR va prezenta rapoarte de progres agregate către ANRPDR, iar ministerul va prezenta anual rapoarte de implementare a PDPC către CNCDR.

În mod schematic acest proces se prezintă după cum urmează:

În mod detaliat, pornind de la primul nivel al sistemului instituțional (abordarea down-top), sistemul de monitorizare se bazează pe o examinare periodică a activităților realizate, resurselor alocate, rezultatelor obținute și a modului în care rezultatele contribuie la atingerea scopurilor și obiectivelor proiectelor. În acest sens, mecanismul de monitorizare presupune colectarea informațiilor coerente, ce va cuprinde și întâlniri periodice de evaluare a progresului și rapoarte de progres care vor încorpora și vor furniza informații cheie cu privire la indicatorii fizici și financiari realizați în proiectele de finanțare.

UIP din cadrul AAPL, fiind responsabile de implementarea proiectelor vor elabora și înainta trimestrial spre examinare autorităților locale dar și ADR rapoarte de progres privind implementarea proiectelor de finanțare. Scopul rapoartelor de progres va fi de a furniza date cu privire la realizările făcute comparativ cu indicatorii și etapele planificate în proiectele de finanțare și vor fi scrise într-un format standard de către cele 6 Unități de implementare a proiectelor din cadrul

primăriilor municipale beneficiare de proiecte. AAPL cu suportul ADR vor asigura managementul și monitorizarea operațională a implementării proiectelor.

Informațiile cheie ce vor fi furnizate în rapoarte se vor referi în mod obligatoriu la indicatorii de rezultate care pot releva progresul intervențiilor față de obiectivele stabilite în perioada de implementare. În acest sens, fiecare proiect va avea un sistem de indicatori de rezultat.

După prezentarea rapoartelor de progres ADR vor putea organiza ședințe de monitorizare la fața locului pentru a clarifica unele aspecte sau a concretiza faptele raportate.

La nivelul fiecărui domeniu / axă de finanțare a PDPC există un sistem de indicatori care stabilește rezultatele așteptate a fi realizate. Acest sistem de indicatori este gestionat și monitorizat de către ADR. În baza rapoartelor de progres de implementare a proiectelor ADR uniformiza informațiile obținute și vor elabora rapoarte trimestriale de progres a implementării PDPC la nivel de regiune și le vor transmite ANRPDR. ADR vor prezenta rapoartele semestriale privind evoluția implementării PDPC la nivel de regiune și către CDR. De asemenea, ADR vor evalua continuu tendințele de dezvoltare ale orașelor/municipiilor poli de creștere potrivit indicatorilor și parametrilor de dezvoltare conveniți.

Rapoartele ADR de implementare a PDPC la nivel de regiune vor fi agregate la nivel de ANRPDR, care va elabora un Raport anual privind implementarea politicii publice de dezvoltare a poliilor de creștere. Rapoartele anuale elaborate de către ANRPDR vor fi prezentate Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale.

Așa cum a fost menționat anterior, dezvoltarea urbană nu poate fi desprinsă de dezvoltarea regională. La nivel european dar și mondial, orașele sunt concepute ca parte integrantă indispensabilă și motoare ale dezvoltării regionale. Revitalizarea orașelor și programarea a dezvoltării urbane este în mod inerent o chestiune regională. Din aceste considerente, CNCDR urmează să asigure rolul de organ decident principal al programării, implementării, monitorizării și evaluării implementării prezentei politici publice de dezvoltare urbană.

În prezent, CNCDR este o structură funcțională de competență generală, fără personalitate juridică, constituită din reprezentanți ai tuturor ministerelor, actorilor regionali și locali de dezvoltare, în scopul aprobării, promovării și coordonării la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională. Pentru o bună asigurare a coordonării implementării PDPC, atribuțiile CNCDR urmează a fi completate cu atribuții și în domeniul dezvoltării urbane. În acest sens, se propune că la capitolul atribuții ale CNCDR să fie adăugate cel puțin următoarele:

- a) aprobă Manualul operațional privind modul de utilizare a mijloacelor FNDR pentru

- implementarea PDPC;
- b) determină criteriile, prioritățile și modalitățile de alocare a resurselor financiare din FNDR pentru PDPC și aprobă planul de debursare;
- c) verifică destinația utilizării mijloacelor financiare alocate din FNDR pentru PDPC;
- d) monitorizează alocarea resurselor din FNDR pentru implementarea PDPC și aprobă rapoartele anuale de implementare.

Rapoartele anuale privind evoluția implementării PDPC vor fi prezentate și Cancelariei de Stat, pentru a fi ulterior discutate și prezentate la nivel de Guvern. De asemenea, ANRPDR, în coordonare cu Biroul Național de Statistică și ADR, va fi responsabil de prezentarea analizei consolidate privind profilul de dezvoltare și tendințele anuale de dezvoltare ale orașelor/municipiilor poli de creștere. Toate rapoartele privind implementarea PDPC vor fi plasate pe pagina web a MADRM conform cerințelor de asigurare a transparenței decizionale.

ANRPDR va asigura funcționarea mecanismelor, a proceselor de monitorizare și de evaluare, iar Curtea de Conturi va efectua auditul extern al implementării PDPC, conform prevederilor legislației în vigoare.

Elementul esențial al raportării vor fi indicatorii de performanță a implementării PDPC. Monitorizarea adecvată este esențială în orice tip de investiție și cu atât mai mult în cazul investițiilor din bani publici. Cheltuielile publice sunt făcute având în vedere obiective cheie, iar eficacitatea lor depinde de gradul în care aceste obiective au fost îndeplinite. Drept urmare, prin monitorizare și evaluare se va urmări realizarea indicatorilor de performanță stabiliți.

Întrucât poliile de creștere sunt meniți să stimuleze dezvoltarea regională, un indicator cheie de performanță în ceea ce privește eficacitatea politicii polilor de creștere va fi PIB-ul regional pe cap de locuitor. Desigur, producția economică este un factor care nu ține numai de o politică a polilor de creștere, însă așa se întâmplă, de fapt, și cu sporirea locurilor de muncă. Cu toate acestea, dacă PIB-ul pe cap de locuitor nu reușește să crească de-a lungul perioadei de implementare a politicii polilor de creștere, atunci ar trebui să fie pusă sub semnul întrebării eficacitatea acestui program.

Ca alternativă la PIB-ul local pe cap de locuitor, autoritățile publice vor lua în considerare veniturile firmelor. Cu toate că acest indicator are neajunsurile sale (de exemplu, multe companii își desfășoară activitatea într-o localitate și își declară veniturile în alta), el are și avantaje. Mai întâi, aceste date sunt colectate anual de Ministerul Finanțelor și sunt ușor de accesat, fiind compilate și organizate în baze de date standardizate de o serie de companii private. Acest indicator reprezintă, de asemenea, o îmbunătățire față de examinarea datelor privind crearea de locuri de muncă întrucât o diminuare a numărului locurilor de muncă poate merge mână în mână cu o sporire a productivității. Ca atare, chiar dacă, la nivel regional, sunt mai puțini oameni care lucrează, aceștia produc mai mult. De asemenea, simpla examinare a cifrelor privind crearea locurilor de muncă nu poate surprinde cu adevărat performanța în materie de creștere și potențialul viitor. Dacă tuturor locurilor de muncă nou create le corespunde un salariu minim pe economie, cu greu se poate vorbi despre dezvoltare.

Un alt avantaj al examinării veniturilor firmelor este acela că efectul de polarizare a polilor de creștere poate fi urmărit relativ ușor. În mod normal, cele mai ridicate venituri ale firmelor sunt

generate de orașele mari și de localitățile din jurul lor. O politică a polilor de creștere eficientă ar permite, în mod ideal, sporirea veniturilor firmelor nu numai în centrul urban, dar și în localitățile învecinate.

Pe lângă acești indicatori cheie de evaluare a performanței se propun următorii alți indicatori de evaluare ai PDPC:

Obiective specifice ale PDPC	Indicatori de evaluare a performanței	Unitatea de evaluare
1. Îmbunătățirea mobilității și a calității infrastructurii de acces a centrelor urbane de dezvoltare și a legăturilor acestora cu zonele înconjurătoare	Lungimea căilor de comunicație reabilitate și extinse (drumuri publice)	Km de drumuri publice reabilitate, extinse
	Lungimea străzilor, căilor carosabile și cheiurilor reparate	Km străzi modernizate
	Pasaje, poduri reabilitate	Număr
	Suprafață trotuarelor reparată	Mii metri pătrați
	Pasageri transportați cu mijloacele de transport public	Mii pasageri
	Vehicule electrice/ecologice pentru transport public (troleibuze, autobuze ecologice);	Număr
	Piste pentru biciclete, sistem de închiriere biciclete, parcaj biciclete	Km, număr locluri
	Zone, trasee pietonale create	Număr, km
	2. Dezvoltarea și echiparea infrastructurilor și serviciilor de suport economic al centrelor urbane de dezvoltare pentru a stimula competitivitatea	PIB regional
Valoarea producției fabricate		Milioane lei
Numărul salariaților		Persoane angajate
Productivitatea (raport între valoarea producției fabricate și numărul de salariați)		Lei / persoana
Media Venituri totale		Mii lei
Medie Venituri proprii		Mii lei
Resurse financiare atrase din surse externe		Mii lei
Pondere media cheltuielilor pentru investiții capitale		%
Pondere media venituri proprii în media veniturilor totale		% creștere venituri proprii
Locuri de muncă noi create		Număr
Rata de activitate a populației		% creștere rată de activitate
Rata de ocupare a populației		% creștere rată de ocupare
Rata șomajului		%
Migrația		Număr persoane
Locații centrale vacante pentru dezvoltarea infrastructurii necesare sectorului terțiar (birouri, instituții, servicii, centre de conferințe) reabilitate		Număr, suprafață
Structuri de sprijinire a afacerilor	Număr	
Sisteme de alimentare cu apă- total urban	Număr sisteme de alimentare cu apă	

Obiective specifice ale PDPC	Indicatori de evaluare a performanței	Unitatea de evaluare
<i>3. Sporirea atractivității centrelor urbane de dezvoltare și a potențialului lor de a genera creșterea calității vieții cetățenilor</i>	Terenuri degradate/neutilizate reabilite pentru noi activități	Suprafața
	Zone urbane defavorizate reabilite	Suprafață
	Număr de turiști	Persoane vizitatori
	Monumente istorice restaurate, protejate, conservate	Număr
	Spații publice urbane: piețe publice, zone istorice, mobilier urban, creare/modernizare de spații verzi (parcuri, grădini, etc), terenuri de sport, infrastructura pentru divertisment urban (spectacole, concerte), locuri de joacă create și modernizate	Număr, suprafețe
	Sisteme de canalizare total urban număr	Număr sisteme de canalizare
	Spații verzi	Mii metri pătrați
	Sisteme de furnizare a energiei termice și apei calde	Număr sisteme reabilite / construite
	Clădiri publice termoizolate	Număr de clădiri public
	Sisteme de iluminat public	Număr de corpuri de iluminat
	Sisteme cu surse regenerabile de energie	Număr sisteme

Bibliografie

1. Carta Europeană a autonomiei locale din 15.10.1985. Tratatate internaționale. 1999, Vol. 14, pag. 14.
2. Constituția RM din 29.07.94 // M.O. nr. 1 din 12.08.1994.
3. Evaluarea intermediară a implementării SNDR 20120-2012, 2013-2015, proiect pre-final, Chișinău, decembrie 2015
4. Legea bugetului de stat pe anul 2017 / M.O. nr. 472-477 din 27.12.2016
5. Legea nr. 764 din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova//M.O. nr. 16/53 din 29.01.2002.
6. Legea nr. 438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova // M.O. nr. 21- 24/68 din 16.02.2007.
7. Legea nr. 436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală //M.O. nr. 32-35/116 din 09.03.2007.
8. Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435 din 28.12.2006 //M.O. Nr. 29-31/91 din 02.03.2007.
9. Orașe – magnet. Migrațiune și navetism în România, București, 2017, World Bank Group
10. Raport anual 2016. Activitatea incubatoarelor de afaceri, ODIMM și RIAM, 2017
11. Strategia infrastructurii transportului terestru pe anii 2008-2017, aprobată prin HG nr. 85 din 01.02.2008
12. Strategia de transport și logistică pe anii 2013-2022, aprobată prin HG nr. 827 din 28.10.2013
13. Strategia Națională de Descentralizare și a Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei Naționale de Descentralizare pentru anii 2012-2015, nr. 68 din 05.04.12 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 143-148 din 13.07.2012, art. nr. 465)
14. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, aprobată prin HG nr. 944 sin 14.11.2014
15. Annez, P. Clarke, Robert M. Buckley. “Urbanization and Growth: Setting the Context”. 2006. World Bank
16. Centrului Național de Management în Sănătate. Indicatori preliminari privind sănătatea populației și activitatea medico-sanitare pe anii 2016-2017. Chișinău, 2018
17. Politicile de subvenționare și eficiența fondului de subvenționare a agriculturii”, Expert-Grup, 2017

18. Olga Gagauz, Tatiana Tabac, Barometrul demografic: cum corelăm dezvoltarea economică cu cea demografică sau ce este dividendul demografic?, Institutul Național de Cercetări Economice, 2017
19. Tatiana MANOLE, Descentralizarea și autonomia financiară: o provocare pentru autoritățile publice locale din Republica Moldova, Economie și finanțe publice, CZU 351.72:352 (478), Administrarea Publică, nr. 3, 2017, pp. 90 – 103
20. The State of National Urban Policy in Letonia
21. The State of National Urban Policy in Czech Republic
22. Orașe competitive, Remodelarea economiei geografice a României, Banca Mondială
23. Polii de creștere. Faza următoare, Banca Mondială
24. Anna Dabrowska, Julita Lukomska, Subregional Growth Poles in the Competition for development factors
25. Former Yugoslav Republic of Macedonia – Issues in Urban and Municipal Development A policy Note, Report no. 37278 – MK , November 2006, World Bank
26. Alan Harding, Brendan Nevin, Cities and public policy: a review paper, august 2015
27. IDAM – Indicele de deprivare al arealelor mici 2014
28. Second Tier Cities in Europe: In an age of austerity why invest beyond the capitals?, JMU Liverpool, 2012
29. Dragos Dincă, Cătălin Dumitrică, Dezvoltare și planificare urbană, Pro Universitaria, București, 2010
30. COMUNICARE A COMISIEI EUROPA 2020 - O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52010DC2020>
31. Bogdan Pușcașu, Mini ghid pentru orașele care vor să devină (și mai) inteligente